

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Lucie Šimková

Problémy trestního soudnictví nad mládeží

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Marie Vanduchová CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: březen 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem zpracovala samostatně a že všechny použité zdroje a literatura byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. 3. 2016

Lucie Šimková

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce JUDr. Marii Vanduchové CSc. za její pomoc a vstřícné jednání při vypracovávání této práce

Obsah

OBSAH.....	1
ÚVOD	3
1. ZÁKLADNÍ POJMY	5
2. KRIMINALITA MLÁDEŽE.....	7
2. 1. Příčiny vzniku kriminality mládeže	8
2. 2. Typické znaky trestné činnosti mladistvých	14
2. 3. Struktura trestných činů mládeže	16
2. 4. Závěr.....	19
3. TRESTNÍ ODPOVĚDNOST MLADISTVÝCH.....	21
3. 1. Rozumová a mravní vyspělost mladistvého	21
3. 2. Věková hranice trestní odpovědnosti	24
3. 3. Zánik trestnosti mladistvých	27
3. 4. Závěr.....	31
4. OPATŘENÍ UKLÁDANÁ MLADISTVÝM.....	33
4.1. Pojem, účel a systém opatření ukládaných mladistvým.....	33
4. 2. Výchovná opatření	34
4. 2. 1. Dohled probačního úředníka	35
4. 2. 2. Probační program	36
4. 2. 3. Výchovné povinnosti a omezení.....	38
4. 2. 4. Napomenutí s výstrahou	40
4. 3. Ochranná opatření	41
4. 3. 1. Ochranné léčení	42
4. 3. 2. Zabezpečovací detence.....	43
4. 3. 3. Zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty.....	45
4. 3. 4. Ochranná výchova.....	46

4. 3. 4. 1. Výkon ochranné výchovy	47
4. 4. Trestní opatření	49
4. 4. 1. Obecně prospěšné práce, domácí vězení, zákaz činnosti, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a vyhoštění.....	51
4. 4. 2. Peněžitá opatření, peněžitá opatření s odloženým výkonem	54
4. 4. 3. Trest odnětí svobody nepodmíněně, trest odnětí svobody podmíněně odložen na zkušební dobu bez a s dozorem	56
4. 5. Statistické údaje.....	59
4. 6. Zahlazení odsouzení	64
4. 7. Závěr.....	65
5. ODKLONY V TRESTNÍM SOUDNICTVÍ MLÁDEŽE	68
5. 1. Podmíněné zastavení trestního řízení a narovnání	69
5. 2. Odstoupení od trestního stíhání.....	70
5. 3. Závěr.....	71
6. ÚPRAVA VE VĚCECH DĚTÍ MLADŠÍCH 15 LET	73
6. 1. Opatření ukládaná dětem mladším 15 let.....	75
6. 2. Závěr.....	78
ZÁVĚR	80
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	82
ČESKÝ ABSTRAKT	86
ANGLICKÝ ABSTRAKT	87
KLÍČOVÁ SLOVA.....	88

Úvod

Soudnictví nad mládeží je v současné době stále mezi veřejností široce diskutované a zajímavé téma, které souvisí s myšlenkou, že děti jsou naší budoucností. Je třeba jejich výchově a zvláště správnému a veskrze legálnímu zařazení do společnosti věnovat zvláštní pozornost. Při práci s mládeží, a zejména s tou delikventní, je třeba mít vždy na paměti, že se jedná o jedince lehce ovlivnitelné, kteří mohou velmi snadno sklouznout na „šikmou plochu“ a že je tedy třeba jim věnovat speciální pozornost nejen v rámci trestního soudnictví, ale také v přístupu k jejich vzdělávání, výchově a předávání informací. Ačkoli se tedy může jevit páchání trestné činnosti mládeží jako těžký problém vedoucí k další kriminální dráze jedince i v budoucnu, nemusí tomu tak vždy být. Právě těmto nepříznivým jevům je možno zabránit zejména za užití institutů a zásad soudnictví nad mládeží. To, že je dítě lehce ovlivnitelné společně s faktem, že jak psychický tak mravní vývoj mladistvého ještě není ukončen, sebou nese také výhodu ve smyslu možnosti nápravy takových delikventů, která je jistě v mnohém snadnější než u již dospělých pachatelů, jejichž osobnost již je utvořena a téměř neměnná.

V poslední době se setkáváme s vyšší medializací kriminality mladistvých a zejména dětí, která je jistě pro diváka velmi zajímavá a chytlavá, ale v podstatě nic nevyprávějící. Tak je tomu zejména z důvodů uveřejňování jen těch nejtěžších případů, které jsou mezi mladistvými ovšem velmi ojedinělé. Stále častěji se střetáváme s názorem, že delikvence mládeže nejen stoupá, ale je také brutálnější a závažnější. V této diplomové práci jsem se rozhodla zpracovat základní problémy, nebo spíše odlišnosti trestního soudnictví nad mládeží, které považuji za stále aktuální a přínosné a které mohou vyvolávat jisté diskuze na toto téma ve veřejnosti i dnes. Diplomová práce je zaměřena převážně hmotně-právně, proto jsem se těmi tématy, které se týkají procesní stránky soudnictví nad mládeží, zabývala pouze okrajově nebo vůbec. Cílem práce je poté podat celkový obraz o vybraných tématech. Toto téma jsem si vybrala, jelikož mě problematika trestání mládeže lákala od počátku a protože jsem se o tomto tématu chtěla dozvědět více informací.

Podstatnou částí této práce, nikoli ale dominantní, bude charakteristika kriminality mládeže, její důvody a příčiny. Toto téma mě osobně velmi zajímalo, proto jsem se rozhodla věnovat mu v práci širší prostor a nahlédnout tak do psychiky pachatelů i z pohledu kriminologického. Krom příčin kriminality mládeže jsem se také rozhodla věnovat složení trestných činů mladistvých, stejně jako základních znaků, které takovouto trestnou činnost v zásadě provází.

Do své práce také zapracuji statistiky a zaznamenám vývoj kriminality mládeže v posledních letech, stejně jako složení trestných činů, kterých se mladiství dopouštěli, a vyvodím z toho následně závěry.

Dalším okruhem, který se stává stále cílem diskuzí nejen na právní ale také politické scéně, je otázka stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvého a s tím související rozumová a mravní vyspělost, které obě jsou podstatnými znaky trestní odpovědnosti mladistvých. V této práci shrnu názory pro a proti jejímu snížení, které byly rozvířeny hlavně v roce 2009 po přijetí tehdy nového trestního zákoníku, stejně jako popíšu současnou úpravu mravní a rozumové vyspělosti mladistvých. Poté shrnu možnosti zániku trestní odpovědnosti mladistvých, které se liší v porovnání s úpravou dospělých pachatelů.

V další kapitole se pak budu zabývat postihy, které mladistvému za páčání trestné činnosti hrozí. Při tomto tématu je třeba dbát toho, že hlavním účelem trestního soudnictví nad mládeží není pachatele potrestat za jeho provinění, ale snažit se mu pomoci, poskytnout mu patřičnou výchovu a navrátit ho zpět do společnosti. S tímto je také třeba pohlížet na možná opatření, která lze uložit. V této kapitole také budu reflektovat data získaná ze statistik udělených opatření. Následně se budu také věnovat institutu zahlazení odsouzení.

Další část mé práce pak bude věnována odklonům, tedy alternativním možnostem ukončení trestního řízení s částí věnovanou zvláštnímu odklonu pouze u mladistvých, kterým je odstoupení od trestního stíhání.

V poslední řadě se pak zaměřím na úpravu trestního soudnictví nad dětmi mladšími 15 let. Tito jsou zvláště náchylní ve vztahu k trestné činnosti, jelikož jsou mnohdy ještě více ovlivnitelní svým okolím a důvěřiví k lidem, kteří mohou páchat trestnou činnost. Jejich vývoj ještě zdaleka není dokončen, jejich povědomí o světě a zvláště pak právu je jen omezené a celkově je třeba je více chránit. I tak je ale třeba pamatovat na to, že se jedná o trestně neodpovědné jedince, kteří za své činy neodpovídají, a proto je snaha o jejich řádnou výchovu a ochranu ještě vyšší.

V závěru každé kapitoly vyjádřím vlastní názor, a pokud jsem přesvědčena, že by bylo možné či vhodné alternativní řešení nastalého problému, pak je budu prezentovat. Necítím se sice kvalifikována navrhnout na tomto poli zcela nové a originální řešení, nejsem dokonce ani specialista na dané téma, pokusím se pouze prezentovat názory a nápady, které mě při zpracování napadnou a které by snad mohly daný problém řešit. Přinejmenším věřím, že tato práce bude přínosnou v rámci shrnutí aktuální situace v daném oboru trestního práva.

1. Základní pojmy

Před plným vstupem do problematiky trestního soudnictví nad mládeží, je třeba vymezit základní pojmy s daným tématem související. Trestní právo mladistvých je upraveno v zákoně č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „ZSM“). Tento zákon je speciální k zákonu č. 40/2009 Sb. trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“ či „TrZ“) a zákonu č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“ či „TR“).

Prvním a jedním z nejzákladnějších a nejdůležitějších pojmů je *mládež*. Tento souhrnný pojem představuje podle §2 ods. 1 a) ZSM právě ty subjekty, na které se vztahuje působnost zákona (§1 ods. 1), a jsou jimi *děti a mladiství*. Dítětem pak ve smyslu tohoto zákona podle stejného odstavce písm. b) rozumíme dítě mladší patnácti let, tedy to, které doposud nedovršilo patnáctý rok věku. Mladistvým pak podle písm. c) stejného odstavce rozumíme takovou osobu, která v době spáchání činu již dovršila patnáctý rok života, ještě doposud ale nedosáhla věku osmnácti let. Jistý problém s terminologií by zde mohl znamenat pojem „dítě“, kterým je ve výkladovém ustanovení §126 TZ označována každá osoba mladší osmnácti let¹. Pro svou práci jsem se rozhodla užívat termín „dítě“ ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, nikoli tedy každé dítě mladší osmnácti let, ale pouze ty, které jsou v rámci trestního soudnictví pro svůj věk trestně neodpovědné.

Dalším pojmem, který je třeba pro širší orientaci v práci vymezit je *provinění a čin jinak trestný*. Zákon v §2 ods. 2 písm. a) stanoví, že obojí jsou společně s trestným činem chápány jako protiprávní činy a samotné provinění je pak charakterizováno v §6 ods. 1 jako trestný čin, který spáchá odpovědný mladistvý. Podle ods. 2 je pak toto provinění posuzováno podle trestního zákoníku. Zákon podle důvodové zprávy volí toto označení proto, že trestný čin nevyjadřuje přesně podstatu jednání mladistvého pachatele, jelikož společnost je v tomto ohledu alespoň spoluodpovědná za jeho spáchání, neboť nedovedla mladistvému zajistit takové podmínky k výchově a životu, aby se delikvence nedopouštěl, popř. nebyla schopna zajistit včas takovou nápravu či zvolit jiné opatření, které by tomuto stavu zabránilo. Zároveň je toto označení pro mladistvého ve společnosti méně stigmatizující². Je však třeba brát

---

¹ HRUŠÁKOVÁ, M, MATIAŠKO, M.: *Dopad nového trestního zákoníku na zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, s. 2

² Důvodová zpráva k z. č. 218/2003, dostupná z <http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html> [cit. 09. 02. 2016]

v potaz to, že tento pojem je pouhé odlišné označení trestného činu, nezakládá další skupinu, která by stála vedle pojmu trestný čin či zločin a přečin³.

Činem jinak trestným rozumíme takový čin, který je beztrestný právě v tomto individuálním případě, ačkoli za jiných okolností by trestný byl. S tímto pojmem se v ZSM setkáváme zejména v případech, kdy chybí jeden z formálních znaků trestného činu. Těmi jsou rozumová a mravní vyspělost u mladistvého, věk a přičetnost⁴.

---

³ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 516

⁴ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. Vydání. Praha: Leges, 2010, 912 str, s. 124

2. Kriminalita mládeže

V zájmu každého státu zůstává zachovat co nejnižší možnou míru kriminality, a tou způsobený nepříznivý vliv na stav celé společnosti. Proto je povinností každého zodpovědného státu, věnovat pozornost právě kriminalitě mládeže. Ta se totiž velmi často, pokud není řešena již od počátku, stupňuje a v budoucnu je nahrazena mnohdy závažnější a rozšířenější kriminalitou dospělých. Úkolem státu pak v této věci nemá být pouze kriminalitu trestat a ochraňovat společnost před pachateli, ale hlavně již preventivně zabraňovat jejímu vzniku a v případě porušení zákona pak zvolit účinnou nápravu. Důsledkem tohoto přístupu by pak v budoucnu mělo být následné nekonfliktní působení jedince ve společnosti.

Pro začátek je nutností vymezit základní pojmy důležité pro kriminalitu mládeže. Samotnou kriminalitou rozumíme souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období.⁵ Jako širší pojem pak musíme chápat pojem delikvence. Ve spojitosti s mládeží se snažil termín již v roce 1981 vysvětlit Neumann⁶, který říká, že „*delikvence mládeže je multidimenzionální, vysoce dynamický, sociálně patologický jev zahrnující činy (jednání) osob určitého věkového vymezení v daném čase i teritoriálním rámci, jež byly (tj. zjevná delikvence) nebo mohly být (tj. latentní delikvence) procedurálně posouzeny speciálními státními orgány jako delikventní, tj. neslučitelné s kodifikovanými normami trestního práva.*“⁷ Dále je třeba specifikovat také věk pachatele, který je právě u mládeže rozhodující. Nespokojíme se zde pouze s vymezením pojmu „mládež“, jak jej poskytuje ZSM, ale je třeba širšího rozdělení. V rámci kriminologie pak skupinu dětí, tedy těch, kteří mohou spáchat pouze čin jinak trestný, dělíme na děti předškolního věku, mladšího školního věku a staršího školního věku⁸. Z hlediska psychologického je pak důležitá hranice mezi mladším a starším školním věkem, která je vedena zhruba ve věku mezi jedenáctým a dvanáctým rokem života. V této fázi dochází ve vývoji dítěte k důležitému posunu na poli psychické zralosti a vnímání okolního světa. Dítě začíná myslet abstraktně, umí přiřadit smysl slovům „*spravedlnost,*

---

⁵ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 290 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk), str. 26

⁶ NEUMANN, J. K problematice osobnosti pubescentního delikventa. In *Aktuální problémy kriminologie II. Sborník statí pracovníků Výzkumného ústavu kriminologického při GP ČSSR*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický při GP ČSSR, 1981, s.17-23

⁷ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 290 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk), str. 217

⁸ GRIVNA, T., SCHEINOST M., ZOUBKOVÁ I., . *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 435

*morálka, právo*⁹. Konflikty s normami začínají poprvé ve věku jedenácti až třinácti let.¹⁰ ZSM ve svém ustanovení §93 ods. 2 ukládá soudu pro mládež povinnost uložit ochrannou výchovu tomu dítěti, jež spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok věku, a zároveň bylo mladší patnácti let. V ods. 3 daného ustanovení pak umožňuje soudu pro mládež uložit ochrannou výchovu také dítěti mladšímu patnácti let, bez spodní hranice omezení věku, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy (viz kap. 6 této práce).

Krom pojmu mládež, mladistvý a dítě mladší patnácti let, které jsou vymezeny již v předchozí kapitole, je z pohledu kriminality i trestního práva důležitý také pojem „mladý dospělý“. Jedná se o osoby, které již dosáhly věku 18 let, nepřekročily však prozatím hranici 24 let¹¹ nebo 21 let¹². V trestním zákoníku, ani v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže pojem mladý dospělý nenalezneme, i tak je na něj ovšem částečně mimo jiné pamatováno v ustanovení §41 písm. f) trestního zákoníku, když stanoví spáchání trestného činu ve věku blízkém věku mladistvých jako jednu z polehčujících okolností nebo v ustanovení §48 ods. 5, který umožňuje takovému pachateli uložit za obdobných podmínek některé z výchovných opatření uvedených v ZSM. Podle současné praxe soudů v České republice, je tato polehčující okolnost přiznávána výhradně osmnáctiletým, případně devatenáctiletým pachatelům.

2. 1. Příčiny vzniku kriminality mládeže

Každý jedinec přicházející na svět je „dynamickou autoregulující strukturou, která je průsečíkem široké součinnosti mnoha vnějších i vnitřních faktorů.“¹³ To znamená, že každé dítě, které se narodí, je pod vlivem nejen genetických a biopsychologických faktorů ovlivňujícím jeho chování od počátku, ale také na něj působících faktorů sociálních, psychologických, ekonomických, situačních a jiných, které jej ovlivňují už ve fázi vývoje. Je třeba proto věnovat zvýšenou pozornost chování a jednání jedince už od útlého věku, pozorovat jeho zapojování do kolektivu, socialitu, zvládání emocí, agresivitu a jiné

⁹ PROKEŠ, J., *Učební texty k předmětu Vývojová a sociální psychologie pro učitele*, dostupná na <http://www.fi.muni.cz/~qprokes/socka/socka3.html#Obecnachar>, [cit. 28. 2. 2015]

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L. Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. *Kriminalistika*, 2003, č. 4, str. 243

¹¹ GRÍVNA, T., M. SCHEINOST a I. ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 436

¹² VÁLKOVÁ, H. a J. KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 636 s., Beckovy mezioborové učebnice, str. 322

¹³ PROKEŠ, J., *Učební texty k předmětu Vývojová a sociální psychologie pro učitele*, cit. 28. 2. 2015, dostupná na <http://www.fi.muni.cz/~qprokes/socka/socka3.html#Obecnachar>

nepřijatelné chování, stejně jako sledovat, zda toto jednání postupem času mizí, nebo se spíše prohlubuje. Také je třeba odlišit vžité asociální chování a určitá období „vzdoru“, která přicházejí s pubertou, a která nemusí nutně znamenat předzvěst budoucího patologického delikventního jednání.

Mezi první biologické faktory ovlivňující jednání člověka patří pohlaví. Muži mají větší sklony ke kriminálnímu chování, podle statistik se dopouštějí trestných činů častěji než ženy.¹⁴ Díky vysokému obsahu testosteronu v krvi také mají větší tendence k agresivitě.

Dalším biologickým a zároveň genetickým faktorem jsou tzv. determinanty, tedy vrozený biologický základ každého člověka. Tyto determinanty se formují již v prenatálním období a člověk je v zásadě přijímá od svých rodičů. V tomto období již mohou vznikat některé psychosomatické potíže, které mají za následek pozdější rozdíly v socializačním vývoji některých jedinců, stejně jako může jít o určité poruchy centrální nervové soustavy nebo poškození mozku, např. u porodu. Genetickou dispozicí rozumíme také některé poruchy chování, jako je např. hyperaktivita nebo snížená sebekontrola, které samy nevedou k páchání trestné činnosti, ovlivňují ale jedince negativně v tom smyslu, že je otevřenější těm činitelům, bez kterých by se delikventní páchání neuskutečnilo.¹⁵

Mezi biologické determinanty zařazujeme také schopnost člověka snášet určitou hladinu alkoholu a jiných návykových látek, stejně jako reakci těla na dané látky. Tato reakce je velmi individuální u každého jedince, ať už jde o protilátky, které jsou podstatné hlavně při intoxikaci organismu, tak zejména v případě, u mládeže časté, neznalosti vlastního těla a tedy nemožnosti odhadnout své chování po požití alkoholu nebo drog.

S vývojem a biologickými vlastnostmi člověka také souvisí pojem *faktor akcelerace*. V současné chvíli dochází k urychlování sexuálního zrání mládeže, i navzdory pomalejšímu psychickému a sociálnímu zrání, které se tak dostávají do konfliktu. Psychicky či sociálně nevyzrálí jedinci pak nejsou schopni ovládat své sexuální představy a na to navazující sexuální potřeby, což často vede ke střetu s trestním právem.

Dalším výrazným biologickým faktorem, který může mít vliv na pozdější chování člověka, jsou také různé anatomické anomálie a odlišnosti, které mají nepříznivý dopad na vzhled

---

¹⁴ Podle dat získaných ze Zpráv o bezpečnostní situaci na území ČR přístupných na stránkách <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>, se procento dívek vůči chlapcům u trestné činnosti páchané mládeží pochybuje stabilně kolem 10%. Například za rok 2014 bylo stíháno 2625 chlapců a pouze 314 dívek (10,7%)

¹⁵ MATOUŠEK, O. a A. MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s.

člověka nebo na jeho zdravotní stav. Člověk, který se vzhledově liší od svých vrstevníků má tendence uchýlovat se k samotě, vyhýbat se kolektivu, jelikož uvnitř skupiny, a to hlavně u mládeže, se stává terčem posměchu a šikany. Tato deprivace a strádání nakonec mohou vést k různým formám nepříznivého jednání, od přenesené agrese až po uspokojování svých potřeb, či kompenzace duševních traumat na jiných osobách či věcech.

Psychické charakteristiky jsou posledním činitelem, který je vrozený. Každý jedinec se rozhoduje na základě tří hlavních faktorů. Jsou jimi temperament, který zůstává téměř neměnný, motivace, která se v průběhu vývoje mění, a inteligence. Z pozorování vyplývá, že pachatelé trestných činů mají většinou nižší úroveň inteligence, ať již vrozenou nebo odvozenou z nedostatečného vzdělání, neumí zvládat a řešit těžké životní situace a jsou náchylnější ke svedení k trestnému činu. Mezi osobami páchajícími trestnou činností se často vyskytují jedinci s určitou psychickou poruchou osobnosti. Patří sem lidé s problémy s emocionalitou, lidé výbušní, agresivní, s disociální poruchou nebo s poruchou sexuální preference.

Za další závažné příčiny vzniku kriminality u mládeže můžeme označit mnohé sociální faktory související s vývojem dítěte. Člověk je tvor sociální, a právě vztahy s okolím, s ostatními lidmi, mají velký vliv na jedince. Není ovšem zajištěno, že stejné sociální zázemí bude mít na každého člověka stejný vliv. Podobně, jako je každá osoba geneticky, biologicky a psychicky odlišná, existuje množství způsobů, jak bude daný jedinec reflektovat získané zkušenosti do svého života, a zda se tak uchýlí k jednání morálně správnému nebo naopak nepřijatelnému. Dítě přijímá podněty ze svého okolí, ovšem je to bytost ovlivnitelná, neschopná bránit se a vybírat si za sebe nejvhodnější řešení.

Mezi základní a také nejvíce ovlivňující faktory sociologického vývoje člověka patří rodina a rodinné prostředí. Obecně lze tvrdit, že tam, kde není stabilní a nekonfliktní rodinné prostředí, vzniká vysoké riziko kriminální kariéry dítěte. Nejstarší formou sociálního učení je napodobování. Dítě začíná nejprve s napodobováním mimiky, následně přechází v napodobování chování nejbližší skupiny, tedy nejen rodinných příslušníků, ale také např. postav z televizních obrazovek, které vidá každý den. Dále se dítě učí sociálním vlastnostem pomocí zpevňování správného chování, tedy trestáním za špatné chování a pochvalou za dobré chování.¹⁶ Proto je v této fázi vývoje dítěte důležitá hlavně kvalita rodiny. Pokud mají rodiče tendence chovat se nejen k dítěti, ale i k ostatním nevhodně, mají osvojené špatné

---

¹⁶ RYMEŠOVÁ, P., CHAMOUTOVÁ, K. *Průvodce psychologií osobnosti a sociální psychologie pro distanční studium.*, 1. vyd., Praha, Česká zemědělská univerzita v Praze, 2014, s. 34-37

výchovné praktiky, často i sami provozují kriminální činnosti, vedou zahálčivý život s negativním postojem k práci, nepracují nebo pracovat nechtějí, podceňují vzdělání či provozují jiné patologicky škodlivé jednání (alkohol a drogy), pak existuje velmi vysoká pravděpodobnost, že se dítě tyto hodnoty naučí a bude je vyznávat jako své. Dalším rizikem v takovýchto dysfunkčních rodinách je nedostatečné uspokojování hodnot dítěte, které vede až k deprivaci. Takto deprivované a neuspokojené dítě není schopno řešit vzniklé životní situace, načež hledá východiska právě v patologicky škodlivém jednání.¹⁷ Funkční, stabilní a emotivně vřelá rodina bývá pak naopak spojována s tzn. antikriminogenním vývojem dítěte.

Jistou spojitost s pozdější kriminalitou dítěte můžeme spatřovat také v připravenosti rodičů na jeho výchovu. Statisticky vyplývá, že pokud rodiče vstupují do manželství nebo obdobného způsobu soužití příliš brzy, po velmi krátké známosti a bez dostatečného seznámení se, existuje zde vyšší možnost následné výchovy delikventa, než kdyby šlo o rodinu založenou po vážném vztahu. Stejně psychicky náročná se pro dítě stává i situace, kdy rodiče zplodí potomka jako obraz vlastní dokonalé představy, na něž jsou již od útlého věku kladeny přílišné nároky. U dětí, které následně tyto nároky nenaplňují, se mohou objevit příznaky neurotizmu nebo jiné drobné poruchy chování.¹⁸

Stresujícími prvky a tedy nevhodnými pro zdravý sociální vývoj, s možností vzniku sociálních poruch dítěte vedoucích až k delikventnímu chování, jsou zejména chybějící člen rodiny, tedy otec nebo matka, nechtěné dítě ze strany některého z rodičů, konfliktní stavy mezi rodiči či mezi sourozenci, nový partner některého rodiče, nebo dokonce fyzické či psychické zneužívání dítěte. Všechny tyto stavy vedou k vysokým nárokům na psychiku dítěte, dítě se stává buď odstrkovaným, přehlíženým nebo obětí, či naopak je z něj dítě protežované, rozmazlované a ochraňované. Ani jedno nemá pozitivní vliv na vývoj dítěte či jeho chování, obě tyto možnosti se projevují stejně - dítě zlobí, provokuje, vynucuje si pozornost, stává se obtížně zvládnutelným, což vede jen k dalším konfliktům a špatným výchovným postupům.

Neméně podstatným faktorem je také finanční zajištění rodiny. Dítě, hlavně v období puberty, je přesvědčeno, že jeho popularita mezi vrstevníky pramení zejména z věcí, které vlastní. Pokud je tedy rodina méně majetně zajištěná, nemůže dítěti poskytnout takové vymoženosti, které vlastní jeho spolužáci (mobil, notebook, x-box, značkové oblečení apod.), může to mít

---

¹⁷ FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché (Grada), s. 158-159

¹⁸ FIRSTOVÁ, J.. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 215 s., str. 67

vliv nejen na jeho psychický vývoj, ale v pozdější fázi vývoje to také může být jeden z hlavních motivů páchaní majetkové trestné činnosti.

Kromě rodiny ovlivňuje dítě ve vývoji také škola a vrstevníci. Tyto sociální skupiny, ve kterých se dítě vyskytuje, můžeme dělit podle dobrovolnosti na formální a neformální. Mezi formální skupiny patří u mládeže zejména škola, mezi neformální pak různé party a kroužky. Škola je základní, výchovně vzdělávací instituce, ve které dítě poprvé poznává přímé působení společenských norem. Tyto normy následně konfrontuje s těmi, které získalo z rodiny. Pokud se tyto hodnoty a normy podstatně liší od těch, které dítěti rodina vštěpila, stává se pro něj takováto konfrontace bolestná. Škola jakožto formální skupina, své pravidla a nařízení kodifikuje a jejich dodržování také vyžaduje. V případě porušení stanovených pravidel nastává sankce ze strany autority, tedy učitele, v případě úspěchu a plnění povinností pak naopak zaslouží pochvalu. Dítě, které přijde do školy již se zažitými životními postoji, může ve škole dojít podstatného zlepšení, pokud učitel zvolí vhodný postup, jak tyto postoje překonat a dítěti vštěpit jiné. Takovéto překonávání nesmí být spojeno se zesměšňováním dítěte, vytěšňováním z kolektivu nebo trestáním, které by mohlo dané problémy ještě stupňovat, naopak by mělo být hlavně o pochvalách a povzbuzování.

U dětí mladšího školního věku je třeba vyvarovat se tzv. stigmatizaci. Dítě, které přichází do školy z nevhodného sociálního prostředí, je neukázněné, nemá hygienické návyky, špatně se vyjadřuje, nedává pozor apod., bývá učiteli velmi často nahlíženo jako zlé, bývá hodnoceno špatnými známkami, vytlačeno na okraj třídy a nakonec zařazeno do skupiny negativně vnímaných žáků. Pokud je dítě takto stigmatizováno ze strany učitele, dochází u něj nejen k vyloučení ze skupiny a vytvoření bariéry mezi učitelem a ostatními spolužáky, ale hlavně tento postoj zamezuje možnosti preventivního a vzdělávacího působení školy.¹⁹

Za základní kriminogenní faktory ve škole pak označujeme nepravidelnou školní docházku, popřípadě záškoláctví, špatný prospěch, nevhodné a netolerantní chování žáků k učiteli a naopak, arogantní přístup učitele k žákům, špatnou spolupráci dětí se školou, nedostatečnou kontrolní a pedagogickou činnost školy.²⁰

Dítě, které je nuceno vypořádat se s těmito problémy ve škole, má tendence hledat stejně zasažené vrstevníky, navazovat s nimi přátelství a následně utvářet neformální skupinu, partu.

---

¹⁹ GRIVNA, T., M. SCHEINOST a I. ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 453

²⁰ CHMELÍK, J., *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: MV ČR, 1998., s. 122

Být součástí sociálních skupin patří, hlavně v období puberty, mezi základní sociální potřeby dospívajících. Jelikož je účastenství v těchto skupinách dobrovolné, založené na podobných zájmech, cílech a postojích, bývají to právě skupiny vrstevníků, které jsou schopny dítě ovlivnit do takové míry, aby začalo páchat delikventní činnost. Dítě pocházející z dysfunkční a nestabilní rodiny, jakož i dítě pocházející z plně fungující, má tendence vymanit se autoritám starší generace, stát se samo osobností a získat si postavení mezi stejně starými jedinci. Intenzita odmítnutí takovýchto autorit a hlavně zařazení do určité skupiny vrstevníků určuje, jaké sklony ke kriminalitě bude dítě v budoucnu mít.

Skupiny vrstevníků můžeme rozdělit na pozitivně a negativně orientované skupiny. Rozdíl mezi nimi je krom přístupu k společenským hodnotám hlavně v náročnosti vstupu a udržení se uvnitř skupiny. Zatímco do pozitivně orientované skupiny je velmi těžké proniknout a také se tam udržet, negativně orientované skupiny nestanovují nároky na členy tak vysoké a umožňují tedy vstup i méně osobnostně a vzdělanostně vybaveným jedincům. Kriminální živel ovšem může vzejít z obou těchto skupin. U jedince, který je neustále odmítán při vstupu do pozitivní skupiny, stejně jako když je po určité době vyloučen, se může velmi jednoduše nastartovat negativní vývoj osobnosti, ačkoli dosud probíhala jeho výchova bezchybně.

Na druhé straně u delikventních skupin se silným vůdcem a jasnou hierarchií ovlivňující každého nově přichozího člena, netrvá dlouho, než je dítě donuceno jednat protiprávně. U některých takovýchto skupin je dokonce spáchání trestného činu nutností nebo zkouškou opravňující vstup do skupiny. Dalším důvodem vzniku delikvence u mládeže v takovýchto partách může být trávení volného času v hernách, restauračních zařízeních, barech, na diskotékách. Takovéto skupiny často holdují alkoholu a drogám. Problém nastává ve chvíli, kdy se projeví nedostatek finančních prostředků na pokrytí veškerých zhýralých výdajů skupiny. Pak se parta uchyluje k nejprve menším krádežím, přes větší, organizovanější akce, až k loupežím.

Další možnou příčinou páchaní trestných činů ve skupině nebo i samostatně, je pocit nudy. Členové negativně orientované skupiny většinou neholdují žádnému koníčku, nevykonávají sporty, mají více volného času než členové pozitivních skupin, a tak je pocit nudy u nich velmi častý. Tento pocit pak následně vede k nutnosti nějak se zabavit, což často vyústí v myšlenku „prostě něco provést“. Děti se často uchylují k náhlým nápadům, které nejsou příliš náročné na přípravu, nevyžadují snažení a větší intelektuální zapojení, a zároveň mají jistý prvek dobrodružství. Existuje zde možnost dopadení, která může suplovat jistý druh adrenalinového sportu. Tyto skupiny se pak rozhodnou často něco zničit, rozbít, počmárat,

dokonce někoho bezdůvodně napadnout apod. Dítě má tendence dosáhnout ve společnosti co nejvyššího hodnocení, společenského úspěchu, úcty ze strany okolí, respektu. Bohužel, společnost se pro tohoto jedince zmenšuje pouze na nejbližší přátele a známé, na členy party a ostatní vrstevníky, úspěch pak hlavně na materiální hodnoty jím vlastněné. Jedinci pak často přistupují k myšlence: „Pokud mám drahé oblečení a hezkou holku, umím vzbudit strach a nebojím se dospělých, pak jsem lepší než ty.“

Jedním z dalších faktorů ovlivňujícím mládež jsou v dnešní technické době hlavně média. V současnosti téměř každá rodina vlastní televizi a počítač s internetem. Stejně jako předchozí faktory ovlivňující dítě, i zde mohou mít média vliv obojí. Pozitivní působení médií spočívá zejména v možnosti informací, které se na internetu a v televizi objeví a které mohou mladistvého jak vzdělat, tak odradit od páchaní trestné činnosti (pokud například běží ve zpravodajství reportáž o mladistvém, který byl potrestán za spáchaný čin, může to dítě pozitivně a preventivně ovlivnit k distancování se od takové činnosti). Na druhou stranu mohou mít média vliv také opačný, tedy negativní. Jelikož rodiče mnohdy přicházejí domů z práce později než děti ze školy, mnoho z nich postrádá prostředky, jak zajistit, aby jejich dítě trávilo volný čas jinak, než sledováním televize a hraním her nebo surfováním po internetu. Děti jsou tak ovlivňovány nejen reklamami, ale hlavně počítačovými a internetovými hrami, které jsou stále více naplňovány brutalitou a násilím. Děti, hlavně ty mladší, se pak následně ocitají v situaci, kdy nedokáží posoudit, co je realita a co fikce. Touží zjistit, zda jsou také schopni takových věcí, které vykonávají jejich hrdinové ve hrách a filmech, zvažují, zda je často kriminální chování těchto hrdinů, které simuluje mnoho her, opravdu tak zábavné. Nicméně ačkoli se zdá, že mají média na psychiku dítěte velký vliv, stále není takový, jako vliv živých lidí, s kterými dítě volný čas tráví.²¹

2. 2. Typické znaky trestné činnosti mladistvých

V případě kriminality mládeže musíme vždy počítat s vysokou latencí u této skupiny delikventů. Podle amerických výzkumů je kriminalita mládeže 4 – 10krát vyšší než kriminalita zjištěná, a to zvláště u méně závažných činů.²²

Mezi typický rys páchaní trestných činů osobami mladšími 18 let patří nedostatečná připravenost trestného činu. Osoby jednájí zbrkle, bez rafinovanosti, místa spáchaní činu jsou

---

²¹ MATOUŠEK, O. a A. MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s., s. 100-103

²² VÁLKOVÁ, H. a J. KUČTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 636 s., Beckovy mezioborové učebnice., s. 324-326

nahodilá, nástroje nevhodné, nebo jen takové, které jsou zrovna po ruce, nedostatečné je také zakrytí stop a uschování lupu. Dalším typickým znakem je potřeba pochlubit se se spáchaným činem vrstevníkům nebo členům party, což mnohdy vede k dopadení. Delikvence mladistvých doplňuje také neadekvátní chování. Ačkoli společnost zná přijatelné způsoby k uspokojení životních potřeb a cílů jedince, tento i přesto hledá různé antisociální a jednodušší způsoby jejich naplnění. „*Mladí lidé obecně – a špatně socializovaní zvláště – mají tendenci k radikalismu a nekompromisnosti, k braní „spravedlnosti“ do svých rukou, k zdánlivě přímočarému a „inovativnímu“ řešení různých komplikovaných životních situací. Nemají dostatek korektivních zkušeností a jejich jednání bývá často revoltou proti světu dospělých.*“²³

Velmi častým a také nebezpečným znakem trestné činnosti mladistvých je brutální použití násilí. Toto se týká jak osob, tak věcí a bývá pácháno se značně vysokou agresivitou. Útoky jsou směřovány jak k usnadnění vykonání trestného činu (zničení dveří, okýnka u auta) nebo k zakrytí stop (zneškodnění svědka), tak také jako samostatné trestné činy (ublížení na zdraví, loupež). Často je přítomna hodnota ukradené věci mnohonásobně menší než průvodní nebo následné útoky pachatele vůči ostatnímu majetku oběti.

Další specifickou skupinou odlišující delikvenci mládeže od dospělých pachatelů je zejména složení předmětů trestných činů, tedy ty věci, na které se, zejména majetková trestná činnost mládeže, zaměřuje. Jak již bylo naznačeno výše, dítě je přesvědčeno, že své postavení ve skupině vrstevníků nejlépe podtrhne majetkem, který vlastní. Mimo to působí na psychiku dítěte také média, reklamy a celkově trendy ve společnosti a ono má tak pocit, že pokud nebude mít to, co je zrovna ve světě ceněno jako „in“, bude vyloučeno z kolektivu, nezaslouží si respekt a úctu. Proto se stávají terčem majetkových trestných činů zejména věci atraktivní (mobil, kolo, motorka, auto, luxusní kabelka a oblečení atd.). Mnohdy není cílem mládeže získat přímo danou věc, ale zejména prostředky k jejímu pozdějšímu obstarání. Jedná se převážně o krádeže peněz a jiných cenností, které se dají velmi rychle zpeněžit, a následné uspokojování svých potřeb, mnohdy asociálních. Pokud jde zároveň o prostředky na drogy, alkohol, či jiné závislosti (gamblerství), dostávají se takovýto pachatelé často do bludného kruhu, kdy snaha obstarat či ukojit svou často až fyzickou potřebu závislosti, je uspokojována další trestnou činností. Zanedlouho ovšem přestávají drobné krádeže stačit, potřeby závislých rostou stále více a oni se tak stávají obětmi mezi distributory a překupníky. Mnohdy pak tato situace vede k dalšímu motivu páchání trestné činnosti mládeží. Tou je spolupráce

---

²³ GRÍVNA, T., M. SCHEINOST a I. ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 441

s dospělými, kteří si mnohdy, zejména v organizovaných skupinách, zajišťují mládež, hlavně tedy neodpovědné děti mladší 15 let, aby pro ně pracovaly. Jedná se pak zejména o pomocné práce vhodné pro mladistvé. Těmi jsou např. hlídání při páchání trestného činu, prodej drog, tipování lokalit, směna falešných bankovek, pašování apod.

Zvláštní preferenci u delikventní mládeže si drží zejména některé trestné činy. Krom zmíněné majetkové činnosti je to zejména šikana ve škole uplatňovaná na slabších nebo naopak v některých ohledech (studium) silnějších jedincích, s tím související kyberšikana a jiné, s virtuálním světem spojené trestné činy (v případě mládeže zejména hackerství nebo zveřejňování nelichotivých fotek vrstevníků apod.), s násilím spojený vandalismus, tedy nepodložená nebo těžko vysvětlitelná touha ničit cizí majetek a mnoho trestných činů spojených s extremismem a takovými partami. Častějším trestným činem u mládeže je pak pohlavní zneužití, ačkoli k většině těchto trestných činů dochází dobrovolně mezi páry, které existují již delší dobu, stále je takového jednání mladistvých jedinců trestné.

2. 3. Struktura trestných činů mládeže

V této kapitole se zaměřím přímo na skladbu trestných činů mladistvých a jejich počty. Pokud chceme zjistit přesnou strukturu trestných činů mládeže, můžeme využít několika zdrojů. Primárním zdrojem takovýchto dat jsou zejména statistiky, a to jak policejní, soudní, statistiky státního zastupitelství, tak také například statistiky Probační a mediační služby. Dalším zdrojem, ze kterého můžeme čerpat informace, jsou zejména selfreportové studie a viktimizační výzkumy.²⁴ Zatímco tedy statistiky nabízí data pouze z policií zjištěných případů, selfreportové studie se zabývají daty získanými přímo od určité skupiny lidí. Jak již bylo zmíněno výše, delikvence mladistvých se vyznačuje vysokou latencí, mnoho případů policie ani nezjistí. Dalo by se tedy říci, že zajišťování dat přímo od pachatelů, nám může dát mnohem lepší náhled na skutečnost. V této práci se ale zaměřím na statisticky získaná data.

Ze statistik jsou pro nás asi nejpodstatnější právě ty od Policie ČR. Ty poskytují mnoho informací ohledně zjištěných a objasněných případů a základního složení pachatelů. Nikdy ovšem nesmíme zapomenout na to, že tyto statistiky nezachycují přesný a úplný obraz kriminality, ale pouze ty případy, které nahlásí Policii veřejnost, či je Policie zjistí sama. V těchto případech pak nejsou zásadní samotné počty trestných činů, které byly spáchány.

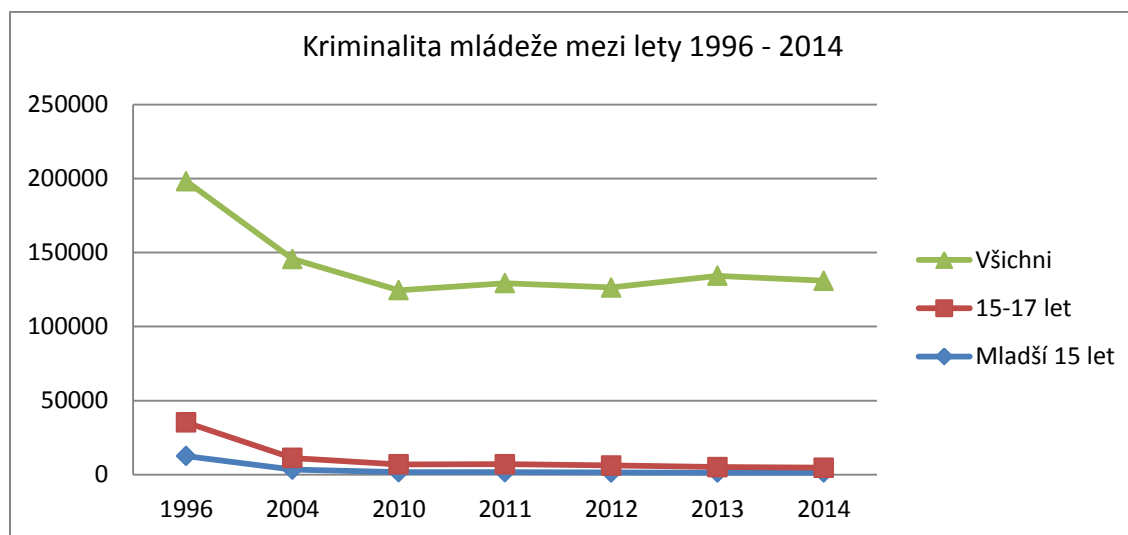
---

²⁴ PODANÁ, Z., *Fenomén delikvence mládeže v České republice a středoevropském prostoru*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011, 183 s. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky), 7/2011., str. 35

Vypovídající hodnotu má v tomto případě spíše skladba daných trestných činů a jejich poměr vůči všem spáchaným a ohlášeným trestným činům.

Jako první jsem se zaměřila na kriminalitu v závislosti na věku.

Graf č. 1 – Kriminalita mládeže mezi lety 1996 - 2014

Zdroj: Policejní statistiky – vlastní zpracování

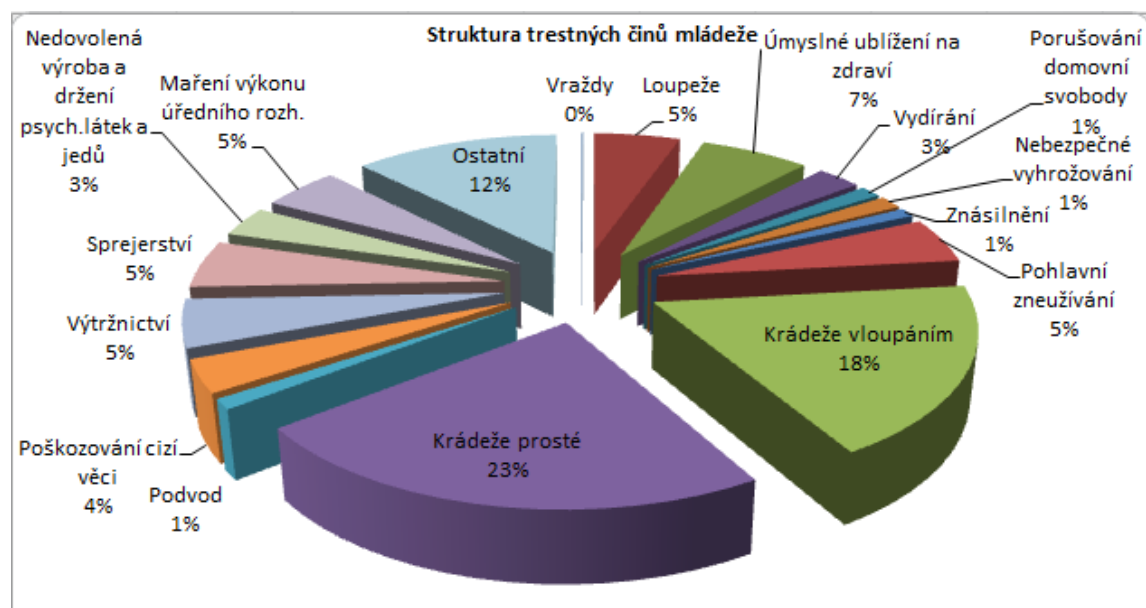
Pro zpracování jsem použila policejní statistiky²⁵ z let 1996, 2004, 2010, 2011, 2012, 2013 a 2014 s tím, že jsem se zaměřila převážně na poslední roky, abych zjistila současný trend kriminality mládeže. Pro srovnání jsem také přidala rok 1996 a 2004. Jako porovnávaná čísla jsem stanovila počet objasněných případů, kde byl zjištěn pachatel. Z přiloženého grafu vyplývá, že kriminalita mládeže má převážně sestupný charakter, a to jak v posledních 5 letech, tak při porovnání se stavem v roce 1996 i 2004. Rozdíl mezi roky 1996 a 2014, je přitom více než patrný. Ze získaných informací víme, že v roce 2014 bylo objasněno celkem 126 237 trestných činů, v roce 2004 pak 134 444 a v roce 1996 dokonce 162 969 trestných činů. Tato čísla by mohla vypovídat o tom, že se objasňenost činů zmenšuje, není tomu tak ale, procento objasňenosti se pohybuje stabilně kolem 40%²⁶, z čehož vyplývá, že klesá právě počet spáchaných trestných činů. Z těchto objasněných trestných činů v roce 2014 spáchaly děti do 15 let celkem 1350 trestných činů a mladiství ve věku 15-17 let pak 3367 trestných

²⁵ Použité statistiky jsou získány ze stránek Policie ČR - <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>- a následně zpracovány do grafů. Zdroj informací z roku 1996 pochází z práce MAREŠOVÁ, A., *Současný stav kriminality mládeže*, České vězeňství: čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci, Praha : Česko., Roč. 16, č. 2 (2008), s. 17-22

²⁶ V roce 1996 byla objasňenost všech spáchaných trestných činů 41,32%, o 8 let později, v roce 2004, to bylo pouze 38,2%, v roce 2014 pak už 43,3% (Informace ze Zprávy o bezpečnostní situaci na území ČR, vydávaná poslaneckou sněmovnou z let 1996, 2004 (Zpráva o situaci ve veřejném pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR) dostupné z mvr.cz (cit. 25. 11. 2015) a Policejních statistik pro rok 2014)

činů, dohromady tedy 4717 činů, které odpovídají 3,7% z celkového počtu objasněných trestných činů. O deset let dříve spáchaly děti do 15 let celkem 3319 trestných činů a mladiství pak 7886, celkem tedy 11 205 trestných činů, které odpovídají 8,3% ze všech objasněných trestných činů. Ještě o osm let dříve jsou čísla následující: děti do 15 let spáchaly celkem 12 509 trestných činů, mladiství dokonce 22 719. Dohromady tedy spáchali 35 229 trestných činů, které odpovídaly zhruba 21,6% ze všech objasněných případů. Z těchto dat je zjevné, že rozdíl mezi lety 1996 a 2014 je markantní. Jistě je třeba uvážit vliv populačních ročníků a stále klesající počet potenciálních rodičů i narozených dětí, ani ten ale nemůže být v rozmezí tak málo let natolik výrazný, aby ovlivnil výsledky takovým způsobem, že by jako jediný vysvětloval klesající tendence kriminality mládeže. Jistým vysvětlením takového poklesu by mohla být také novela trestního zákoníku přijatá v roce 2002, která mimo jiné zvýšila minimální částku škody k spáchání trestného činu ze 2000Kč na stávajících 5000Kč. Tento fakt, společně s následujícím grafem znázorňujícím procentuální rozložení trestných činů páchaných mladistvými, nám může příčinu markantního poklesu kriminality osvětlit.

Graf č. 2 – Struktura trestných činů mládeže podle druhu páchané činnosti

Z grafu (a předchozích poznámek) vyplývá, že nejčastější trestnou činností je právě majetková trestná činnost, a ta v zásadě drobná, právě se škodou těsně překračující stanovenou hranici. Ačkoli bylo toto snížení důsledkem klesající hodnoty měny, lze alespoň částečně přisoudit právě této změně pokles spáchaných trestných činů mládeže. Ale není to jistě jediným důvodem. Osobně si myslím, že v současné době se zvyšuje informovanost mládeže a celkově vzdělání na poli delikvence a práva, častější jsou přednášky jak ze strany

Policie ČR, tak advokátů a právníků, které školy zajišťují. Pořádají se exkurze na soudy a do věznic, které mohou přispět k prevenci páchaní trestné činnosti. Mimo to také v posledních letech roste životní úroveň. Majetkové poměry mnoha mladistvých, kteří dříve páchali majetkovou trestnou činnost, ať již krádežemi finančních prostředků či takových věcí, které se mezi mladistvými těší oblibě, se mění k lepšímu. Hodnota těchto doplňků klesá a není tedy takový problém si je pořídit legální cestou. Mimo to se poslední dobou, s příchodem chytrých telefonů, tabletů apod. velmi rozšířil internet, coby uznávané a snadno přístupné médium, které, jak již bylo zmíněné výše, může mít i pozitivní účinek na mladistvé. Ať již jde o lepší informovanost v rámci internetových zpravodajství, které tak přímo působí na vědomí mladistvého, nebo jako úložiště velkého množství souborů (např. hudba, filmy, hry), které lze ve většině případů získat zdarma či za minimální finanční obnos, může jít o jeden z faktorů, který má schopnost ovlivnit počet páchaných trestných činů.

Nejvýznamnějším proviněním, které může mladistvý spáchat, je jistě vražda. V roce 2014 spáchali mladiství celkem 3 vraždy, z nichž 2 byly motivovány osobními vztahy. Je jisté, že ačkoli je tento čin medializován pravděpodobně nejvíce, zaujímá mezi ostatními trestnými činy tak mizivé procento, že je téměř rovno nule.

2. 4. Závěr

Kriminalitu mládeže, její míru a sklony k ní, ovlivňuje spousta faktorů. Děti jsou ve společnosti nejohroženější skupinou, neboť právě v tomto období života se formuje psychika jedince, která následně tvoří předpoklady chování pro celý zbytek jeho života. Ač je příčin, které mohou míru kriminality mládeže ovlivňovat, mnoho, zdá se, že v dnešní době se i tato stránka podrobuje širokému zkoumání, na pachatele nebo negativně hodnocené jedince se ze strany odborné veřejnosti a státu nehledí jako na ty, jež je třeba soudit, ale naopak, jako na ty, jimž je třeba pomoci a umožnit jim návrat do společnosti.

A tak si myslím, že ačkoli je široká veřejnost utvrzována a přesvědčena o tom, že současná mládež je „čím dál tím horší“, pramení tyto názory pouze ze zvýšené medializace závažných trestných činů, protože podle zjištěných výstupů lze s jistotou říci, že tyto názory nejsou podloženy fakty. Navzdory tomuto rozšířenému „mýtu“ můžeme ze získaných dat snadno vypočítat, že prevence a předcházení delikvence mládeže ze strany státu, může mít efekt na snižování trestné činnosti mládeže. I přesto si ale myslím, že stále existuje možnost, jak rozšiřovat rozhledy mladých lidí a nadále na ně pozitivně působit (např. na poli tzv.

kyberšikany a hackerství, se domnívám, že by šlo přístup zlepšit. Mnoho mladých lidí, kteří se dopouští těchto provinění, mnohdy ani nemá tušení, že tím, že zveřejní nelichotivou fotku svého spolužáka nebo vykradou hodnotný účet spoluhráči ve hře, překračují zákon). Jistým východiskem z této situace by se tak mohly jevit například povinné hodiny základů práva již na základní škole. Ačkoli mají mít děti v tomto věku ucelené mravní povědomí pocházející z rodiny, ne vždy je tomu tak. Získané mravní hodnoty mnohdy nejsou zcela správné, jelikož ani rodiče, a zvláště ti nevzdělaní, nevědí, že by toto jednání mladistvého mohlo být v rozporu se zákonem, či jej dokonce tolerují nebo schvalují. Vezmeme-li v potaz, že žáci základních škol končí své studium téměř ve chvíli, kdy se stávají trestně odpovědnými, není vůbec jisté, že v této době již mají ucelený přehled alespoň o základním právu a trestných činech. Ať již jde o špatné rodinné zázemí nebo výchovu, není jisté, že se každému dítěti dostane na tomto poli dostatečného vzdělání. Povinné školení nebo pravidelné lekce by tak z mého pohledu mohly vyřešit problém minimálně základní neznalosti práva, kdy se mladiství dopouští kriminality právě z toho důvodu, že ani netuší, že páchají trestnou činnost. Škola je jednou ze základních sociologických skupin působících na vývoj dítěte, a tak jsem přesvědčena, že by tento přístup skýtal mnoho výhod v možnosti pozitivního působení na osobu mladistvého ještě na úrovni základní školy. V současné době na mnoha školách podobné programy chybí, proto si myslím, že jejich povinné zavedení by mohlo být řešením. Je zjevné, že počet mladistvých delikventů klesá a do budoucna si tedy jen můžeme přát, aby tato tendence zůstala zachována.

3. Trestní odpovědnost mladistvých

Trestní zákoník v §25 stanoví, že kdo v době spáchání trestného činu nedovršil věk 15 let, je trestně neodpovědný. Tato hranice je absolutní²⁷. ZSM tuto odpovědnost mladistvého ještě modifikuje, když stanovuje společně s věkem také tzv. relativní či podmíněnou trestní odpovědnost tím, že udává nutnost, aby pachatel dosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost svého jednání, či aby byl sto ovládnout své jednání – tedy na modelu, kdy je trestní odpovědnost mladistvého závislá na jeho intelektuálním a mravním vývoji²⁸.

Hovoříme-li o vyspělosti a vývoji mladistvého, zákon považuje ze zkušeností a doposud získaných poznatků věkovou hranici patnácti let za takový věk, kdy již průměrný mladistvý dokončil svůj vývoj, je schopen, jak z hlediska inteligenčního, tak i hodnotového, posoudit a ovládnout své jednání a je tak schopen se chovat zákonem přijímaným způsobem. Ani tak ale nesmíme zapomínat na to, že každý jedinec ve společnosti se vyvíjí jinak a jak máme osoby předčasně vyspělé, máme i takové, jejichž mentální věk neodpovídá věku skutečnému, a které je třeba v takovém přechodném nedostatku vyspělosti chránit.

Tímto se otvírá možnost k diskuzi o dvou pravděpodobně nejprobíranějších tématech soudnictví nad mládeží, a tím jsou věková hranice trestní odpovědnosti a problémy spjaté s určováním a posuzováním rozumové a mravní vyspělosti mladistvého.

3. 1. Rozumová a mravní vyspělost mladistvého

Prvním diskutovaným problémem rozebíraným ve vědecké společnosti je fakt, zda je samotný institut rozumové a mravní vyspělosti a tedy relativní či podmíněné nepřičetnosti²⁹ pouze speciálním druhem nepřičetnosti či zda jde o samostatný obligatorní znak stojící vedle požadavku věku a přičetnosti mladistvého³⁰. Argumentem prvního názoru je myšlenka, že zákon zde vymezuje trestní odpovědnost pachatele obdobně, jako tomu činí, když hovoří o

---

²⁷ „...trestní odpovědnost absolutní je charakterizována pevnou dolní věkovou hranicí určující její počátek bez ohledu na vyspělost jedince, resp. na dosažený stupeň mravní a rozumové vyspělosti“ cit. z VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 129 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), str. 10

²⁸ JELÍNEK, J.. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges), str. 217

²⁹ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s.39

³⁰ JELÍNEK, Jiri. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges), str. 218

jeho nepřičetnosti, jen pojem duševní poruchy zde nahrazuje pojmem vyspělosti. Ve svém článku³¹ navíc Šamal cituje historické názory Prušáka, Miloty a Miříčky³², z nichž vyvozuje stejný závěr, tedy že na mravní a rozumovou vyspělost mladistvého by mělo být nahlíženo jako na speciální znak (tak byl dříve charakterizován i věk, jak uvádí shodně Prušák, Miříčka i Milota) nepřičetnosti, jak to bylo chápáno i historicky.

Na druhé straně diskuze stojí argument, že rozumovou a mravní vyspělost nelze chápat jako znak nepřičetnosti, jelikož její nedostatek „*je projevem opožděného dospívání, není patologického rázu, není způsoben duševní poruchou.*“³³ Jelínek zde zdůrazňuje, že je třeba považovat tuto nevyspělost za znak stojící vedle věku a přičetnosti pachatele, neboť je sama dalším důvodem rozšiřujícím důvody neodpovědnosti pachatele a není možné ji podřadit pod nepřičetnost. Dále pak zmiňuje, že nestačí, aby pachatel byl pouze přičetný a měl potřebný věk (jak by stačilo vyložit v případě, kdy by vyspělost byla pouze součástí přičetnosti pachatele), zmiňuje ještě nutnost být rozumově a mravně vyspělým, čímž tento požadavek staví na roveň přičetnosti i věku. Ačkoli se názory na toto pojetí ve vědecké společnosti různí, prakticky se v právní nauce nejedná o rozdíl. Obě možnosti, tedy stanovení pachatele za nepřičetného či za rozumově a mravně nevyspělého, vedou ke stejnému závěru, tedy trestní neodpovědnosti mladistvého, ať již jde o speciální případ nepřičetnosti či samostatný znak.

Problém či spíše nejasnost pak může vzniknout při procesní stránce věci, a to v případě, kdy již víme, že rozumová a mravní vyspělost jedince není dostatečná a řízení je tak třeba zastavit. Pak vniká otázka, zda tedy čin vůbec není trestným činem, jelikož chybí jeden jeho podstatný znak (§172 ods. 1 b)/§226 písm. b) TŘ) či pachatel není trestně odpovědný, neboť je nepřičetný (§172 ods. 1 e)/§226 písm. d) TŘ). Nejvyšší soud ČR do dnešní doby ještě o této otázce nerozhodoval, ačkoli Nejvyšší státní zastupitelství již v roce 2009 podalo podnět předsedkyni NS ČR. Samo se pak přiklonilo k názoru, že je třeba tento nedostatek chápat jako zvláštní druh přičetnosti, a její nedostatek pak jako druh nepřičetnosti, a využít k zastavení řízení právě §172 ods. 1 písm. e) TŘ (resp. §226 písm. d) TŘ), a nikoli tedy z důvodů, že skutek není trestným činem³⁴.

---

³¹ ŠAMAL P.: *K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého*, Právní rozhledy 2/2004, s. 47

³² PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912, MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. Kroměříž : J. Gusek, nakladatelství v Kroměříži, 1926, MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934

³³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges)., str. 218

³⁴ ŠIMEK M., ZEŽULOVÁ J., *Relativní nepřičetnost mladistvého – vybrané problémy*, *Státní zastupitelství*, 2014, č. 1(2014), str. 53

Samotný pojem rozumové a mravní vyspělosti není v zákoně přímo vymezen a upraven, ale jeho výkladem se zabýval Nejvyšší soud ve svém rozsudku zveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem R19/2007: „Úroveň rozumové a mravní vyspělosti požadovaná ustanovením § 5 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jako předpoklad trestní odpovědnosti mladistvých má dvě složky, které se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého nedílný celek. Rozumovou a mravní vyspělost mladistvého je třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou těchto složek (nikoliv izolovaně), jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých, přičemž ze zákonné úpravy nevyplývají odlišné podmínky pro stanovení úrovně rozumové vyspělosti a mravní vyspělosti; v obou případech platí, že pouze v odůvodněných pochybnostech podložených konkrétními zjištěními je na místě, aby tato otázka byla řešena na podkladě posudku znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, popřípadě psychologie.“

Tento závěr poté objasňuje hned několik fakt podstatných pro relativní trestní odpovědnost mladistvého. Ačkoli se soud přímo v tomto rozhodnutí nezabývá tím, co si přímo pod těmito pojmy vyložit, vyjasňuje, že je třeba na obě složky hledět jako na celek, nikoli individuálně, a že je třeba hledět na mladistvého, který dosáhl věku 15 let jako na rozumově a mravně vyspělého a pouze v případě, kdy existuje důvodná pochybnost, že by tomu tak nemuselo u daného jedince být, pak má dojít k znaleckému posouzení.

Obecně rozumíme pod pojmem rozumová vyspělost stav mysli mladistvého, jeho inteligenci a schopnost pojmového myšlení, zatímco pod pojmem mravní vyspělost si můžeme představit vztah mladistvého k určitým normám a hodnotám, které jsou mu individuálně vštěpovány od narození, které přebírá od okolí apod. a z kterých si následně vytváří vlastní hodnotový systém, který aplikuje na veškeré své jednání.

Pokud tedy mladistvý trpí nezralostí nebo nevyspělostí, nestačí pouze, aby jej omezovala, ale musí být natolik zásadní a podstatná, že mladistvý není schopen buď rozpoznat protiprávnost činu (schopnost rozpoznávací), který páchá, či ovládnout své jednání (schopnost určovací). U schopnosti rozpoznávací pak nestačí pouze to, že si mladistvý uvědomuje, že nejedná správně, nemorálně či neeticky, ale ZSM zde hovoří o „protiprávnosti“³⁵. Požaduje tak po mladistvém, aby si uvědomoval, že jeho jednání je proti zákonu, nikoli jen proti morálce. S tímto nebude problém v případě, kdy jsou tyto hodnoty porušeny jasně, tedy u závažných provinění (ublížení na zdraví, vražda) či u typicky páchané majetkové kriminality či výtržnictví.

---

³⁵ ŘÍHA J.: Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TrZ), *Trestněprávní revue* 10/2006, s. 293

Problém může nastat v případech např. počítačové kriminality či případů odcizení cizí věci, kdy mladistvý sice ví, že nejedná správně, jeho názor na protizákonnost však z nedostatku zkušeností či vzdělání ještě neumí posoudit. V relaci na výše zmíněné je třeba také říci, že nevypěstlost mladistvého musí být posuzována ke každému provinění či skutku zvlášť. Jak bylo tedy řečeno výše, může se stát, že mladistvý bude pro část spáchaných provinění trestně odpovědný a pro část trestně neodpovědný³⁶.

Pokud mluvíme o vlivech na vypěstlost mladistvého, můžeme je v řadě případů ztotožnit s kriminogenními faktory popsány v druhé kapitole této práce. Mezi nejvýznamnější vlivy pak patří zejména výchova, prostředí, ve kterém se mladistvý pohybuje, jeho psychické a genetické predispozice, vzory, ke kterým vzhlíží apod.

3. 2. Věková hranice trestní odpovědnosti

Stanovení „té správné“ hranice trestní odpovědnosti je v trestním právu mladistvých jedním z nejdiskutovanějších témat. Jelikož pachatelem trestného činu mohou být pouze osoby, které jsou již sociálně zralé a musí dosáhnout takové biologické, psychologické a sociální úrovně vypěstlosti, aby byly schopné nést následky svého protiprávního činu a ovládat přitom své jednání (kterážto vypěstlost je navíc získávána postupem času a nikoli od narození³⁷), je stanovení takového věku, kdy této hranice dosáhne většina mladistvých, velmi problematická. Zákon zde po mnoha letech praxe i diskuzích stanovuje horní hranici věku, na 15 let (§25 TZ). Trestní odpovědnosti tedy nabývá den následující po dni jeho patnáctých narozenin (§139 TZ).

Asi nejzásadnější diskuze na toto téma proběhly před a při přijetí trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. Ten ve svém původním platném znění dokonce měnil dolní hranici trestní odpovědnosti na 14 let, a takto byl také schválen a publikován. Avšak ještě před svou účinností byl upraven prvním pozměňovacím zákonem č. 306/2009 na původní předzákoníkový stav, tedy na hranici trestní odpovědnosti patnácti let. Diskuze v té době probíhaly po dlouhou dobu, zapojena byla nejen odborná a laická veřejnost, svou roli zde sehrála i politika a politické sliby stran. Je třeba podotknout, že laická veřejnost v tehdejší i současné době, čerpá informace ohledně kriminality převážně z médií a nikoli

---

³⁶ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, str. 45

³⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges)., str. 215

z hodnověrných policejních či obdobných statistik³⁸. Není pak překvapivé, že se lidé stávají obětí medializace zejména té nejvážnější a nejzávažnější kriminality, která je pro média také tou nejzáživnější. Nesprávné názory, ke kterým tato vypreparovaná sorta informací poté vede, má za následek nesprávné a fakticky nepřesné přesvědčení, že kriminalita (a nejen ta mládeže) v současné době stále stoupá, závažné trestné činy se páchají více a že prostředky, které mají OČTŘ vůči mladistvým jsou nedostatečné. Není se pak čemu divit, že populistické sliby politiků ohledně zákonem a také trestně-politicky dostatečně zajištěného sankcionování mladistvých³⁹, dopadají na úrodnou půdu. Zvyšují tímto u obyvatelstva pozitivní názor na politickou stranu, která se snaží slibem snížení věkové hranice mladistvých působit na potřebu jedince ochránit širokou veřejnost.

Důvodová zpráva k §25 původnímu znění zákona říká, že: „*v souvislosti s pachatelem se upravuje také věk (§ 25), kde bylo přistoupeno po proběhlé diskusi, jak v právnícké veřejnosti, tak i ve společnosti, ke snížení hranice trestní odpovědnosti na čtrnáct let, a to i s přihlédnutím k zvláštní úpravě obsažené v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Hranice čtrnácti let byla stanovena s přihlédnutím k rozvoji rozumové a mravní vyspělosti dětí v České republice, když stejná hranice trestní odpovědnosti je stanovena v převážné většině států této části Evropy, např. v SRN, v Rakousku a po přijetí nového trestního zákona č. 300/2005 Z. z. i na Slovensku (§ 22). Stejná hranice trestní odpovědnosti byla na území České republiky stanovena až do roku 1950.*“⁴⁰

Hlavními argumenty pro snížení se tak v této chvíli stala historická tradice a srovnání s úpravami v jiných zemích. Dalšími názory pro snížení věkové hranice trestní odpovědnosti pak v té době byly zejména názory, že mladiství v dnešní době dospívají dříve, jak po stránce duševní, tak tělesné⁴¹ (např. MUDr. Švarc, primář PL Bohnice v té době tvrdil, že mladiství páchají před věkem patnácti let kriminalitu zejména proto, že ví, že jsou téměř beztrestní, což si uvědomují stále dříve⁴²). Výzkumy⁴³ z té doby prokazují, že většina veřejnosti by byla pro

---

³⁸ Výzkum veřejného mínění z roku 2005, dostupný na stránkách www.mvcr.cz/soubor/2-zprava-v8-21-12-doc.aspx [cit. 22. 1. 2016]

³⁹ VÁLKOVÁ H.: *15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009, Právní rozhledy 15/2009, s. 11*

⁴⁰ Důvodová zpráva dostupná z http://svobodas.cz/data/zakony/trestni_zakonik_a_duvodova_zprava.pdf [cit. 22.1.2016]

⁴¹ cevro.cz, Snížení hranice trestní odpovědnosti, *14deník*, č. 8/2010, vydáno 20. 4. 2010, str. 2, dostupné na stránkách <http://cevro.cz>, [cit. 22. 1. 2016]

⁴² ŠVARC J., *Nový trestní zákoník, sexuologie, děti a mladiství*, dostupné z <http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/novy-trestni-zakonik-sexuologie-deti-a-mladistvi-451196> (cit. 22. 1. 2016)

snížení věkové hranice u všech trestných činů. Vážným důvodem pro snížení hranice by mohla být i stále se snižující hranice sexuální zralosti mladistvých pachatelů či spíše jejich touha po zahájení sexuálního života, která mnohdy vede např. k trestným činům sexuálního zneužívání i u párů či u takových jedinců, kteří postupují tento styk dobrovolně.

Argumenty stojící na opačné straně jsou opět patrné z důvodové zprávy k zákonu č. 306/2009, který ve své Obecné části říká: „*Značná část odborné veřejnosti včetně Výboru pro práva dítěte Rady vlády pro lidská práva je silně znepokojena snížením věku trestní odpovědnosti dětí v novém trestním zákoníku schváleném 8. 1. 2009 Parlamentem ČR a publikovaným pod č. 40/2009 Sb., a obzvláště jeho spojením se snížením věkové hranice, kdy je dítě chráněno před pohlavním zneužíváním a dokonce i před týráním (§ 143). Jde o nesystémové opatření, které neřeší žádný existující problém, porušuje smysl i literu Úmluvy o právech dítěte, nebere v úvahu výsledek celá léta trvající odborné diskuse a jde právě opačným směrem než současný světový trend*“. Dále pak hovoří převážně o statistických údajích dokazující klesající tendence kriminality mládeže a tím dokázanou do současné doby prospěšnou funkčnost současné úpravy sankcionování i pachatelů z řad dětí mladších 15 let (zřízení výchovného ústavu v Boleticích), nelze tedy mluvit o beztrestnosti takových dětí. Za zmínku také stojí myšlenka, že právní úprava trestního soudnictví nad mládeží by neměla být zpřísnována (jak doporučuje Výbor OSN pro práva dítěte), naopak, měla by se zachovat na stejné úrovni a následně využít možnosti, které zákon ještě v této oblasti nabízí. V neposlední řadě by také měla být uvedena náročnost zavedení takového snížení do chodu, ať už finanční, týkající se např. zřízení možnosti povinné školní docházky pro mladistvé ve věku 14 let umístěné případně ve věznicích pro mladistvé⁴⁴ či legislativní, spojená s nutností či spíše vhodností snížení i konsenzuálního věku pro legální sex (a tím snížení ochrany mladistvých mezi 14 a 15lety).

Ačkoli je tedy samotné určování věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvých stále velmi kontroverzním tématem, které je rozdmýcháváno téměř pokaždé, kdy se v médiích objeví další případ mladistvého, který spáchal provinění odpovídající některému zvláště závažnému trestnému činu, je záhodno předpokládat, že kvůli uzavřeným mezinárodním smlouvám a doporučením vydaných jejich orgány, není do budoucna pravděpodobné, že by takové opětovné snížení věkové hranice bylo možné.

---

⁴³ Např. výzkum Naše společnost 2005, pořádaný v roce 2005 Centrem pro výzkum veřejného mínění, tisková zpráva o výsledcích dostupná z cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3208/f3/100478s_ob50502.pdf

⁴⁴ VÁLKOVÁ H.: 15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009, Právní rozhledy 15/2009, s.11

3. 3. Zánik trestnosti mladistvých

Pokud se pachatel dopustí trestného činu či provinění, vzniká mezi ním a státem trestněprávní vztah, který má hmotněprávní povahu, jehož smyslem je pak povinnost státu daného viníka potrestat a následně povinnost odsouzeného se danému potrestání podrobit. V tomto případě zákoník stanovuje některé případy, kdy trestní odpovědnost pachatele zaniká v době po spáchání trestného činu či provinění, ale v době před vydáním pravomocného rozhodnutí. Jsou jimi účinná lítost podle §33 TrZ a promlčení trestní odpovědnosti podle §34 a §35⁴⁵. Oba tyto instituty mají zároveň speciální úpravu obsaženou v ZSM, které jsou upraveny v dílu 2., Hlavy II. v §7 a §8 a které jsou použitelné i v případě trestní odpovědnosti mladistvých, a které nejsou závislé na podmínkách obsažených v TrZ.

Pokud nastane stav, který má za následek právě zánik trestní odpovědnosti pachatele, tak také zaniká právo a povinnost státu na jeho potrestání. Ačkoli ovšem zaniká trestněprávní vztah, stále je nutno pohlížet na spáchaný čin jako na protiprávní⁴⁶. Tato okolnost tak nevylučuje jiné odpovědnosti, které z činu plynou, např. za škodu či bezdůvodné obohacení podle občanského zákoníku. Důvody zániku označujeme jako tzv. negativní podmínky trestní odpovědnosti⁴⁷, neboť ta vzniká pouze v případech, kdy tyto podmínky nejsou splněny.

Důvodová zpráva k ZSM hovoří o důvodech speciální úpravy zániku trestnosti mladistvých zejména kvůli zvláštním specifikům této věkové skupiny. Dále vymezuje podmínky pro případ užití účinné lítosti, když říká, že „*zaniká trestnost činu spáchaného mladistvým, jestliže mladistvý po spáchání činu svým chováním projevuje účinnou snahu po nápravě, dobrovolně odstranil nebo napravitel způsobený následek, zejména nahradil způsobenou škodu nebo učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky, a trestný čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.*“⁴⁸

---

⁴⁵ Dalšími případy zániku trestní odpovědnosti jsou zánik trestnosti přípravy, pokusu a za účastenství, smrt pachatele a milost prezidenta republiky. V rámci této práce se budu zabývat podrobněji jen dvěma výše zmíněnými.

⁴⁶ Proto je třeba odlišovat od důvodů zániku trestní odpovědnosti znaky vylučující protiprávnost (např. nutná obrana či krajní nouze, §28-32 TrZ), kdy spáchaný čin není vůbec trestným činem, neboť chybí jeden z jeho podstatných znaků a tím je právě protiprávnost. Stejně tak je třeba od těchto okolností odlišit také důvody zániku výkonu trestu (§94 a §95 TrZ)

⁴⁷ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, str. 60

⁴⁸ Důvodová zpráva k z. č. 218/2003, II. Zvláštní část, K §7 a §8, dostupná z <http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html> [cit. 8. 3.2016]

Mimo tyto podmínky ZSM ještě vymezuje, u kterých trestných činů může tato okolnost nastat. V §7 stanoví, že trestnost činu zaniká u takových činů, u kterých trestní zákoník stanoví horní hranici odnětí svobody do pěti let. Přitom je třeba mít na mysli, že se jedná o ty sazby, které přímo stanoví trestní zákoník ve své zvláštní části, nikoli o tresty přímo udělené či modifikované soudy, u nichž zákon povoluje či vynucuje následnou úpravu délky trestní sazby.

Pokud hovoříme o následku, je třeba podle komentáře brát v potaz to, že je takto myšlen následek celý, tedy nelze účinné lítosti dosáhnout, pokud by se mladistvý pokoušel napravit či napravit pouze část způsobeného následku. Samotným specifíkem u mladistvých je pak zavedení či zakomponování pouhé snahy či pokusu mladistvého následek napravit, přičemž nemusí nastat jen následek škodlivý⁴⁹, čímž se zvyšuje počet provinění, u kterých je možnost této okolnosti dosáhnout. Dále je třeba mít na paměti, že aby bylo možno účinnou lítost využít, je třeba, aby mladistvý jednal aktivně a sám – není tak možnost, aby byl institut účinné lítosti využit v případě, kdy za mladistvého jedná někdo jiný či v případech, kdy byl následek napraven sám bez jeho přičinění⁵⁰.

Zákon udává tři základní možnosti nápravy škodlivého následku a těmi jsou náhrada škody, učinění opatření k její náhradě, či jiná snaha napravit následek. Zatímco tak první dvě možnosti se vztahují zejména k majetkové škodě, která byla spáchána, třetí případ pak lze užít na ta provinění, kde vznikla újma zejména nemajetková.

Další podmínkou, kterou je třeba zmínit, je nutná dobrovolnost jednání mladistvého pachatele. „Dobrovolnost vyjadřuje svobodné rozhodnutí mladistvého, které svědčí o jeho pozitivním obratu ve vztahu k provinění a k případným způsobeným následkům.“⁵¹ Na pohnutce, která mladistvého vede k takovému jednání, pak nezáleží, pokud tak nečiní z důvodu již zahájeného nebo reálně hrozícího trestního stíhání. Hlavní je tedy přesvědčení pachatele, který samotnou nápravu činí z vlastní vůle v době před odhalením a stíháním provinění orgány činnými v trestním řízení.

---

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges), str. 357

⁵⁰ R 11/1980, R 40/1952 in ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, str. 62

⁵¹ SR 56/1999-3 in ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, str. 64

Další podmínkou je pak účinná snaha po nápravě samotného pachatele, která hovoří o změně postoje mladistvého k páčání kriminality a předcházení dalšího takového jednání. Tato změna se pak projevuje zejména jeho kladným postojem k právu a pořádku a celkovou snahou sám své chování regulovat natolik, aby napříště již nebylo protizákonné (jde tak např. o případy, kdy se mladistvý sám vzdá užívání alkoholu, pokud ten vedl k páčání trestné činnosti, či vystoupí z party, která jej negativně ovlivňovala atd.)

Poslední podmínkou stanovenou v zákoně je pak nutnost, aby spáchané provinění nemělo trvale nepříznivých následků pro poškozeného či pro společnost. Tato podmínka stanoví nemožnost využít účinné lítosti v takových případech, kdy samotný následek nelze nijak odčinit, tedy je trvalý, ať již na straně přímo poškozeného, či společnosti (např. trvalé zmrzačení poškozeného či zničení uměleckého díla nevyčíslitelné hodnoty).

Druhým důvodem pro zánik trestní odpovědnosti mladistvého je promlčení trestního stíhání. Při tom je důležité uplynutí zákonem stanovené doby⁵². Zákon a potažmo i stát má zájem na tom, aby provinění páchaná mladistvými, byla potrestána co nejdříve po spáchání, tedy v zásadě v době, kdy ještě není zcela ukončen psychický vývoj jedince a kdy může být ještě dosaženo patřičné nápravy mladistvého. Stejně tak klesá i potřeba z pohledu generální prevence, kdy se na provinění mladistvého postupem času ve společnosti zapomíná a nakonec tak ztrácí potřebu za něj mladistvého trestat. K této myšlence také přispívá fakt, že spáchání nového trestného činu (provinění) přerušuje již běžící dobu promlčení, pokud tedy mladistvý nespáchá další provinění, lze mít za to, že se sám napravil a došlo tak k pozitivnímu posunu v rámci jeho morálního vědomí a hodnot.

Ústavní soud již dříve deklamoval, že právě reakce na provinění spáchané mladistvým by měla být řešena v přiměřené lhůtě a zvláště co nejdříve, pokud ještě probíhá jeho vývoj⁵³. I z toho důvodu je délka promlčecí lhůty u mladistvých vůči dospělým pachatelům trestných činů zkrácená a je speciálně upravena v §8 ods. 1 ZSM, a to na délku:

- a) deseti let, jedná-li se o provinění, za které trestní zákoník určí výjimečný trest,
- b) pěti let, je-li horní hranice trestní sazby odnětí svobody nejméně deset let,
- c) tři let u ostatních provinění.

---

⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges)., str. 359

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 3. 1995, sp. zn. IV.ÚS 173/94, dostupné z <http://www.advokatnikalkulacka.cz/ustavni-soud/IV.US173-94.php> [cit. 9. 3. 2016]

Opět je třeba mít na paměti, že zákon zde přiznává jednotlivé délky promlčecích lhůt podle závažnosti trestných činů i provinění, resp. podle trestu odnětí svobody, které za ně hrozí, a zároveň tak činí z hodnot, které udává samotný zákoník, nikoli soud při vynesení rozsudku při individuálním stanovování výměry trestu.

V druhém odstavci stejného paragrafu pak zákon hovoří o odkazu na trestní zákoník, kdy říká, že počátek, stavení a přerušení se řídí podle pravidel stanovených v TrZ. Proto k těmto jen obecně. Počátek promlčecí doby je uveden v §34 ods. 2 TrZ, který stanoví že, nastává „*u trestných činů, u nichž je znakem účinek anebo u nichž je účinek znakem kvalifikované skutkové podstaty, od okamžiku, kdy takový účinek nastal; u ostatních trestných činů počíná běžet promlčecí doba od ukončení jednání.*“ Stavení promlčecí doby, tedy stav, kdy trvá daná překážka a kdy se doba tohoto trvání do doby promlčecí nezapočítává, je upraveno v odst. následujícím. Jsou to:

- a) *doba, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonnou překážku,*
- b) *doba, po kterou bylo trestní stíhání přerušeno,*
- c) *doba, po kterou oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168) nebo některého trestného činu uvedeného v hlavě třetí zvláštní části tohoto zákona o trestných činech proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti byla mladší osmnácti let,*
- d) *zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání nebo podmíněného odložení podání návrhu na potrestání,*
- e) *doba, po kterou nebylo možné pachatele v České republice trestně stíhat, jde-li o čin, jehož trestnost se posuzuje podle zákona České republiky na základě § 8 odst. 1,*
- f) *doba od vydání příkazu k zadržení do jeho odvolání nebo do pozbytí jeho platnosti z jiného důvodu,*
- g) *doba, po kterou bylo dočasně upuštěno od některých úkonů trestního řízení podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.*

Posledním upraveným pouze v trestním zákoníku (§34 ods. 4 a 5) je přerušení promlčecí doby, tedy stav, kdy počíná běžet promlčecí lhůta nová, opět od počátku. Takové přerušení nastává:

- a) *zahájením trestního stíhání pro trestný čin, o jehož promlčení jde, jakož i po něm následujícím vzetím do vazby, vydáním příkazu k zatčení, podáním žádosti o zajištění vyžádání osoby z cizího státu, vydáním evropského zatýkacího rozkazu, podáním*

obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, návrhu na potrestání, vyhlášením odsuzujícího rozsudku pro tento trestný čin nebo doručením trestního příkazu pro takový trestný čin obviněnému, nebo

b) spáchal-li pachatel v promlčecí době trestný čin nový, na který trestní zákon stanoví trest stejný nebo přísnější.

Ani zkrácení a zvláštní specifika soudnictví nad mládeží nemohou vystupovat navzdory mezinárodním závazkům, které Česká republika má. Bylo tedy nutno i v případě ZSM vyloučit z promlčení ta provinění, které tyto závazky požadují. O tomto pak hovoří třetí odstavec §8 ZSM, který říká, že promlčení je vyloučeno u těch provinění, u kterých tak určí TrZ. A ten tak činí ve svém §35, když z možnosti zániku trestnosti z tohoto důvodu vylučuje ty nejzávažnější trestné činy (např. většina trestných činů z hlavy třinácté, teroristický útok, rozvracení republiky atd.).

3. 4. Závěr

Že je stanovení věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvých tématem stále aktuálním, dokazuje i současné obnovení těchto diskuzí po zveřejnění poslední mediálně velmi komentované smrti mladé dívky způsobené trestně neodpovědným dítětem. V polovině února byla v Teplicích nalezena ubodaná dívka. Podezřelý ze spáchání tohoto činu je 14 letý chlapec, její přítel, kterého policie následně zadržela a umístila do diagnostického ústavu⁵⁴. Tento čin jinak trestný spáchaný dítětem opět v široké a zejména laické společnosti vyústil v diskuze o výši věkové hranice. Z komentářů na více internetových zpravodajstvích⁵⁵ je patrný názor veřejnosti, která se do diskuze zapojila, a která se kladně a pozitivně staví k snížení věkové hranice na čtrnáct let. V několika příspěvcích pak přímo kritizuje stav, který zákon v této době zaujímá, a nabádá politiky ke změně. I tyto komentáře je ovšem třeba brát s nadhledem, neboť zejména nízký věk oběti a závažnost spáchaného činu vede mnoho komentujících k některým nereálným návrhům. Kromě tedy snížení věkové hranice se zde také objevují názory na zavedení trestu smrti, doživotí, či v mnoha případech také možnost soudit takového „dětské vrahy“ jako dospělé. Je zjevné, že mnoho z těchto návrhů či stížností vychází pouze z domněnky, že existuje vrah, kterého je nutno soudit. Málo se poté do

---

⁵⁴ Redakce serveru iDNES.cz, *Policie má podezřelého z vraždy v Teplicích. Je nezletilý, případ odloží*, 14. 2. 2016, dostupné z http://usti.idnes.cz/vrazda-v-teplicich-0n3-/usti-zpravy.aspx?c=A160214_092224_usti-zpravy_eb [cit. 16. 3. 2016]

⁵⁵ Články k tomuto případu na iDNES.cz, tn.nova., Novinky.cz, bleskove.cz

povědomí lidí dostává myšlenka hlavního účelu soudnictví nad mládeží, tedy právě náprava takového jedince či jeho léčba. Z komentářů je patrné již výše zmíněné, tedy že veřejnosti jde převážně jen o trestání pachatele.

Dle mého názoru by v tomto případě mohlo pomoci situaci řešit zavedení dvojí věkové hranice trestní odpovědnosti. Již v předchozí kapitole bylo řečeno, že protiprávnost nejzávažnějších protiprávních činů by mělo vyspělé dítě rozeznat ve věku nižším, než je věk současné hranice odpovědnosti. Je tedy zřejmé, že průměrné např. dvanáctileté dítě již plně chápe význam slova smrt a nesprávnost zbavení života jiného člověka. V tomto ohledu by se pak jistě dalo zvážit zavedení dvojí hranice pro různé trestné činy. V tomto případě by zákon mohl jmenovat nejtěžší či nejvážnější trestné činy zvlášť a u těch stanovit hranici trestní odpovědnosti níže. Zda by to mělo být jen diskutovaných 14 let, či např. ještě méně, by pak zůstalo otázkou odborné diskuze. Nicméně výsledkem by pak byla možnost stíhat v trestním řízení i pachatele mladší patnácti let, ovšem jen z přesně vymezených spáchaných činů. Otázkou i nadále zůstává, zda by to vedlo k jakékoli reálné změně. I v dnešní době je takových případů, kdy dítě usmrtí jiného člověka, jen velmi málo. I kdybychom do těchto případů poté zařadily některé trestné činy např. loupeže či těžkého ublížení na zdraví, nezaručí nám to další ojedinělé případy u ještě mladších dětí. Je třeba tak zvážit, zda současná úprava, kterou zákon nabízí, je opravdu natolik „bezradná“ v případě dětí, které páchají závažnou trestnou kriminalitu, či zda i nadále existují možnosti v rámci již platného zákona.

Pokud jde o úpravu rozumové a mravní vyspělosti, po zhodnocení argumentů, zda se jedná o speciální druh přičetnosti či jde o samostatný znak stojící vedle věku a přičetnosti, se přikláním spíše k samostatnému znaku. Ztotožňuji se s myšlenkou podporující tento fakt, že nestačí pouze, aby byl mladistvý v jednání přičetný a měl dostatečný věk, ale že je třeba také mravní a rozumové vyspělosti. Tímto ovšem druhý pohled na věc nijak neodmítám, i ten je podložen správnými a pochopitelnými argumenty a záleží tak na budoucí judikatuře, než v daném případě stanoví, minimálně z procesního hlediska zastavení stíhání, řešení.

K důvodům zániku trestnosti u mladistvých myslím, že nevidím žádné problémy, ani alternativní řešení. S názorem, že jsou tyto instituty pro mladistvé přínosné a že je třeba je pro tuto skupinu upravovat odlišně, se ztotožňuji.

4. Opatření ukládaná mladistvým

4.1. Pojem, účel a systém opatření ukládaných mladistvým

Ukládání opatření mladistvých pachatelům v České republice je založeno na tzv. monismu, tedy systému, u kterého, na rozdíl od ukládání trestů dospělým osobám, nedělíme sankce na tresty a opatření, ale naopak, používáme pouze pojem opatření. Jedná se o „*průlom do tradičních, dualisticky konstruovaných sankčních systémů, dříve striktně rozlišujících mezi podstatou, funkcí a cíli trestů na straně jedné a ochrannými opatřeními na straně druhé.*“⁵⁶ Je třeba si uvědomit, že hlavním smyslem ukládání opatření mladistvým pak není pouze trestat, ale naopak, pozitivně působit na chování jedince. Funkcí uložení sankce mladistvému pak je zejména individuální prevence vůči mladistvému pachateli, tedy snaha působit a zabránit dalšímu páčání trestné činnosti převážně u konkrétního mladistvého, generální prevence vůči ostatním členům společnosti je pak potlačena.

Specifickým účelem takovýchto opatření je pak zejména dosažení výchovného cíle uvedeného v §1 ods. 2 ZSM a následně upřesněného v §9 ods. 1 ZSM: „*Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.*“ V §3 ods. 1 také ZSM uvádí, že sankce a její ukládání má směřovat *především k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte mladšího patnácti let nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení protiprávním činům.* Zároveň ale zákon ve svém §3 ods. 3 zdůrazňuje, že je třeba brát na zřetel individualitu každého pachatele, jeho osobnost, věk, rozumovou a mravní vyspělost a řízení má probíhat zejména tak, aby zamezilo možnosti páchat další protiprávní činy. Vyjadřuje se tak princip tzv. restorativní justice, která pohlíží na spáchaný trestný čin jako na vztah mezi poškozeným a pachatelem. Díky tomuto principu dochází k většímu zapojení poškozeného do trestního procesu, přednost pak v řízení dostávají spíše odklony, tedy snaha dosáhnout řešení mimo rozhodnutí o vině a trestu⁵⁷ a hlavním účelem se zde stává náhrada škody či újmy způsobené poškozenému.

---

⁵⁶ VÁLKOVÁ, H. *Trestní právo mládeže po deseti letech: úspěchy, překážky a výzvy*, Státní zastupitelství, 2013, str. 15. – 16.

⁵⁷ ŽÁTECKÁ E., M. HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže : komentář / Eva Žatecká, Milana Hrušáková*. Praha: Wolters Kluwer, 2015

Zákon rozlišuje v §10 opatření ukládaná mladistvým na výchovná, ochranná a trestní. Tímto rozdělením také zákon přeneseně stanovuje pořadí, v jakém by daná opatření měla být použita. Přednost by měla mít pro pachatele méně závažná výchovná opatření, naopak trestní opatření by měla sloužit až jako prostředek ultima ratio. Tato zásada je vyjádřena v § 2 ZSM.

4. 2. Výchovná opatření

Výchovná opatření jsou specifickým druhem sankcí, které lze mladistvému uložit. Jsou základním projevem restorativní justice, mají příznivě působit na pachatele, usměrnit jeho způsob života, čímž podporují a zajišťují jeho výchovu. Tato opatření mohou být uložena jak samostatně, tak i v kombinaci s ostatními druhy trestních sankcí nebo v případě odklonu s intervencí⁵⁸. Lze je také uložit, se souhlasem mladistvého, již v průběhu řízení. Problémem tohoto souhlasu se pak může jevit možnost účelového jednání mladistvého, kdy s myšlenkou mírnější uložené sankce souhlasí s takovýmto opatřením. Dalším problémem by pak popřípadě mohla být též ovlivnitelnost ze strany rodičů. Tento souhlas může mladistvý kdykoli v průběhu řízení odvolat. Stejně tak soud pro mládež (v přípravném řízení státní zástupce) nařízené výchovné opatření změnit nebo zruší v případě, pokud se toto jeví pro mladistvého jako nemožné, nebo jeho plnění nelze po něm požadovat.

Výchovná opatření mohou být uložena nejdéle na dobu stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. Pokud budou uložena samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, mohou být uložena maximálně na dobu 3 let.

ZSM pak ve svém §15 ods. 2 jmenuje tato výchovná opatření:

- a) dohled probačního úředníka,
- b) probační program,
- c) výchovné povinnosti,
- d) výchovná omezení,
- e) napomenutí s výstrahou.

---

⁵⁸HULMÁKOVÁ J., *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C.H. Beck, 2013., str. 29

Ačkoli zákon stanovuje v podstatě několik druhů výchovných opatření a dává soudu možnost je individuálně upravovat pro potřeby jednotlivých pachatelů, značně problematickým by se mohl jevit důsledek, který z takového variability vyplývá. Tím je absence jednotného univerzálního následku nedodržení či neplnění podmínek opatření. Jelikož jsou tyto podmínky stanovovány individuálně a zcela tak záleží na daném případě a pachateli, nelze ani stanovit jediné řešení jejich neporušení. Zatímco tedy v trestněprávní rovině obecně nelze vyvodit žádné přímé následky nedodržení zejména v době, kdy je opatření vysloveno v průběhu řízení před stanovením rozhodnutí, fakticky může takového neplnění daných podmínek pro mladistvého znamenat úplnou nemožnost či ztíženou možnost dosáhnout jeho snahy o řešení sporu v rámci některého odklonu či uložení alternativního opatření odlišného od odnětí svobody⁵⁹. Dále komentář nevyvozuje žádné přímé důsledky nedodržení podmínek ani při skončení řízení definitivním způsobem (např. při narovnání či odstoupení od trestního stíhání), kdy by bylo možno zrušit meritorní rozhodnutí a následně pak změnit rozsudek jen za použití mimořádného opravného prostředku a pro ten nemůže být neplnění podmínek výchovného opatření dostatečným podkladem. Reálně tak má porušení podmínek opatření faktické důsledky pouze v případech některého podmíněného ukončení trestního stíhání nebo přímo některého opatření s podmíněným odkladem výkonu a při podmíněném upuštění od uložení, kdy může takové porušení vést k právním následkům porušení podmínek – pachatel se tedy ve zkušební době neosvědčil nebo nejednal stanoveným způsobem a může mu tak být nařízen výkon opatření, či pokračování v soudním řízení.

4. 2. 1. Dohled probačního úředníka

Toto opatření ukládané mladistvým je jedním z nejčastěji ukládaných výchovných opatření.⁶⁰ Jedná se o opatření, které intenzivně zasahuje do soukromí mladistvého a jež má několik podstatných aspektů. V první řadě jde tedy v zásadě o kontrolu samotného rozhodnutí vydaného soudem pro mladistvého, sledování tohoto pachatele v jeho rodině a dohlížení na výchovné působení rodičů či dodržování stanovených podmínek. V druhé řadě se pak jedná o pomoc a převýchovu jedince, jeho odborné pozitivní vedení, které má za cíl budoucí život v souladu se zákonem.⁶¹ Hlavními funkcemi tohoto opatření pak je znovuzačlenění pachatele

---

⁵⁹ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 158-159

⁶⁰ ŠČERBA F., COUFALOVÁ B., HRUŠÁKOVÁ M.: *Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu*, *Trestněprávní revue* 2/2015, s. 33

⁶¹ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s.169.

do společnosti, snížení možnosti recidivy z jeho strany, pozitivní působení na jeho další vývoj a snaha dovést jedince k životu podle zákona a základních morálních zásad.

Dohled je vykonáván podle předem stanoveného probačního plánu dohledu. V odstavci třetím v §16 ZSM hovoří o povinnostech mladistvého při nařízeném dohledu. Tím je tedy mimo spolupráci s probačním úředníkem a dostavování se na schůzky v předem domluvených lhůtách, též povinnost informovat probačního úředníka o svém zaměstnání, pobytu, dodržování výchovných opatření (pokud byla uložena) a o dalších podstatných okolnostech, nebo strpět jeho návštěvy v obydlí.

Ukládání dohledu je upraveno v §80 ZSM. Tento dohled lze nad mladistvým uložit jak v průběhu řízení (viz §15 ods. 3), tak při upuštění od uložení trestního opatření (jak podle §11 a §12 a §14 ods. 2), při rozhodnutí ve věci samé vedle jiných opatření a v případech podmíněného trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání (§69). Zároveň jej lze také uložit společně s jiným výchovným opatřením.⁶²

Probační úředník zpracuje minimálně jednou za šest měsíců zprávu o průběhu dohledu, o plnění uložených povinností a osobních poměrech mladistvého. Při porušení některých stanovených podmínek má úředník povinnost informovat o tom předsedu senátu soudu pro mládež, popřípadě státního zástupce (pokud jde o přípravné jednání).

4. 2. 2. Probační program

Probační program a jeho hlavní náplň je stanovena v §17 ZSM a říká „*Probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého.*“ Jsou jimi zejména programy probačního typu, které jsou zapsané ve zvláštních seznamech vedených Ministerstvem spravedlnosti ČR a musí jím být akreditovány v tzv. akreditačním řízení.⁶³ V současné době je v rámci ČR zřízeno s akreditací do 31. 12. 2016 14 programů, nicméně pouze 3 z nich mají zastoupení pro celou Českou republiku⁶⁴.

---

⁶² ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 170.

⁶³ Akreditační řízení probíhá podle Metodiky Ministerstva spravedlnosti, jeho smyslem je posouzení kvalit určitého programu. Programy jsou posuzovány na základě daných pravidel a kritérií, podle kterých se následně posuzují hlavní 3 základní oblasti, tj. proces poskytování služby, personální zajištění a požadavky na ekonomické a materiální zabezpečení. „Akreditační řízení je tříkolové. V prvním kole je provedena evidence žádosti a kontrola splnění všech formálních náležitostí. Ve druhém kole jsou formálně prověřené žádosti včetně příloh a veškeré dokumentace předány k prostudování komisi expertů – hodnotitelů. Ve třetím kole jsou

Probační programy mohou být výrazným zásahem do práv, soukromí a celkově života mladistvého pachatele, mají zásadně vyšší intenzitu než jiná výchovná opatření a měly by proto být ukládány zejména v závažnějších případech či pachatelům s horšími vyhlídkami na nápravu.⁶⁵ Probační programy mohou být buď ambulantního, nebo ústavního typu, programy zaměřené na získávání informací ohledně práva a zákonů, programy cílicí na vlastní chování pachatele a jeho sebekritický pohled na trestný čin, rozvoj sociálních schopností, mohou být také zaměřeny na rekvalifikaci a možný rozvoj dalších pracovních dovedností, stejně jako existují programy pracující s mládeží, které mají problémy s návykovými látkami. Mohou být individuální, stejně jako kolektivní.

Povinnost podrobit se probačnímu programu může být nad mladistvým stanovena obdobně jako u dohledu probačního úředníka. V rozhodnutí ukládajícím povinnost programu musí být uvedeno, kterému programu ze seznamu Ministerstva se mladistvý bude věnovat a po jak dlouhou dobu. Zákon v §17 ods. 2 vyjmenovává podmínky, za kterých je možno toto výchovné opatření povolit. Jedná se o tyto:

- a) probační program *odpovídá potřebám mladistvého i zájmům společnosti,*
- b) mladistvému byla poskytnuta dostatečná možnost *seznámit se s obsahem probačního programu* a
- c) mladistvý *souhlasí se svou účastí na probačním programu.*

Tyto podmínky musí být splněny kumulativně.

Souhlas s programem je vyžadován vždy, ne tedy pouze v případě, kdy jde o udělení opatření v průběhu řízení. Toto má svůj důvod jednak v myšlence, že samotné nařízení probačního programu je závažným zásahem do života odsouzeného a nese sebou mnohá omezení, jednak vyžaduje motivaci k pozitivnímu plnění hlavně ze strany mladistvého. Nucení do takového

---

doporučení expertů postoupena Akreditační komisi MSp, která zpracuje finální doporučení k udělení/neudělení řádné akreditace probačním programům, které předloží ke konečnému rozhodnutí ministrovi spravedlnosti. Udělená řádná akreditace probačnímu programu je platná 3 roky od data jejího vystavení. Udělaná řádná akreditace s podmínkou je platná jeden rok. Pokud jsou ve stanovené lhůtě odstraněny zjištěné nedostatky probačního programu, je přeměněna v řádnou akreditaci platnou na 3 roky.“ In: Probační programy pro mladistvé, 2015 Probační a mediační služba ČR [cit. 19. 10. 2015], dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mladistvi-probacni-programy/>

⁶⁴ Probační programy akreditované pro období 2014 – 2016, 2013 Ministerstvo spravedlnosti, [cit. 19. 12. 2015], dostupné z <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5887&d=331242>

⁶⁵ SOTOLÁŘ A., *K probačním programům v systému soudnictví ve věcech mládeže*, In Trestněprávní revue, 12/2006, s. 376.

výkonu opatření by mohlo mít, zejména v případě kolektivních programů, za následek negativní vliv nejen na odsouzeného jedince, ale i na ostatní členy skupiny.⁶⁶

Společně s probačním programem je zpravidla pachateli uložena podle §17 ods. 3 povinnost *podle svých sil nahradit škodu nebo odčinit nemajetkovou újmu, kterou proviněním způsobil, nebo vydat bezdůvodné obohacení získané proviněním*. V případě, že je tato povinnost uložena, je třeba její plnění, popřípadě neplnění, hodnotit jako jednu z podmínek řádného výkonu výchovného opatření. Dále je potřeba, i přes zjevnou podobnost, odlišit tuto povinnost od povinnosti uložené podle §228 TŘ v rámci adhezního řízení. Zatímco výrok takovéto uložené povinnosti slouží jako exekuční titul a hlavním smyslem adhezního řízení je pak stanovení výše náhrady, vyjádření nemajetkové újmy, či rozsahu bezdůvodného obohacení, povinnost podle §17 ods. 3 na druhou stranu ukládá pachateli pouze uhrazení náhrady i bez jejího přesného vyčíslení či uvedení poškozeného a pouze v takovém rozsahu, jaký dovolují jeho majetkové nebo výdělečné poměry⁶⁷.

Na výkon probačního programu a plnění jeho podmínek dohlíží probační úředník a je povinen o jeho dodržování informovat soud nebo státního zástupce, zásadně po skončení výkonu probačního programu formou zprávy. V průběhu výkonu, kdy mladistvý nedodrжуje podmínky, je možné mu uložit výstrahu.

4. 2. 3. Výchovné povinnosti a omezení

Dalšími druhy výchovných opatření uvedených v §18 a §19 ZSM jsou výchovné povinnosti a výchovná omezení. Tyto povinnosti a omezení vynikají svou individualitou a tedy snadnější možností přizpůsobit je tak jednotlivě každému konkrétnímu případu. Velkou výhodou je také možnost působit na široké spektrum vztahů. Jedná se o určitý druh zásahů do soukromí, svobody jednání mladistvého, do způsobu jeho života a hlavním účelem je usměrnění chování mladistvého, změna negativních postojů a náprava způsobená jeho trestným jednáním.

Individuální výčet povinností a omezení uvedený v zákoně je demonstrativní, umožňuje tak soudu vynést i taková opatření, která se budou v daném případě hodit nejvíce. Zákon také neudává žádné podmínky jejich uložení. Podmínkou pak tedy zůstává obecná přiměřenost podle §9 ods. 1 ZSM a povinnost soudu nebo státního zástupce dbát u určitých opatření na

---

⁶⁶ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, xvi, 235 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6, str. 33-34

⁶⁷ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 183-184.

zvláštní potřeby mladistvého, jako je jeho zdravotní způsobilost nebo nenarušená příprava na budoucí povolání a vzdělání.

Výchovné povinnosti ukládají mladistvému určitou pozitivní povinnost chovat se daným způsobem. V §18 ods.1 jsou vyčtena tato opatření:

- *bydlet s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu* – cílem je obnova rodinného a výchovného zázemí mladistvého
- *jednorázově nebo ve splátkách zaplatit přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona* – cílem je participace mladistvého na prospěšné činnosti týkající se obětí trestných činů. Smyslem je odčerpat část hmotného majetku pachatele z majetku, s kterým smí mladistvý samostatně nakládat – jedná se tak například o zisk z prodeje jeho majetku, pravidelné dávky z výtěžné činnosti nebo jeho úspory
- *vykonat bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu* – v jistém smyslu jde o stejné činnosti, které jsou součástí trestu obecně prospěšných prací, jedná se tedy zejména o úklid veřejných prostor, údržba budov a komunikací apod. Zákon také stanoví maximální délku, kdy může být tato povinnost stanovena – 4hodiny denně, 18hodin týdně a 60 hodin celkem
- *usilovat o vyrovnání s poškozeným*
- *nahradit podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispět k odstranění následku provinění* – obě výše zmíněné formy opatření mají za cíl reparaci vůči poškozenému. Zákon neklade důraz na úplně odškodnění poškozeného, což mnohdy ani z důvodů nedostatečného majetku mladistvého není možné. Podobně jako v případě povinnosti podle §17 ods. 3, i zde je třeba odlišit tuto povinnost od adhezního řízení
- *podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku* – hlavním smyslem je předcházení dalšího páchání trestné činnosti ze strany závislých mladistvých, jejichž hlavním účelem páchání takovýchto trestných činů je převážně získání dalších omamných látek. Tato povinnost může být v určitých případech (podmíněného zastavení trestního stíhání, definitivního a podmíněného upuštění od uložení trestního opatření a podmíněného odsouzení) použita i jako alternativa k ochranným opatřením
- *podrobit se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu,*

doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem – zde se jedná o podobné programy jako v §17, nicméně tyto nemusí projít akreditačním řízením a být tak schváleny ministerstvem. Rozdílem je dále nutnost souhlasu mladistvého, který není v tomto případě podmínkou uložení

Výchovná omezení mají v podstatě stejný účel a smysl jako povinnosti, nejde ovšem o pozitivní nařízení, ale o negativní zákazy. Mladistvému je tak určitá činnost znemožněna, nesmí ji vykonávat, nebo se jí dopouštět. V zásadě jde o takové činnosti, které mají zabránit dalšímu páčání trestné činnosti, odstranění negativních vlivů na mladistvého a odstranění možných kriminogenních faktorů. V zákoně jsou demonstrativně stanovena tato omezení:

- *nenavštěvovat určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí – účelem je zamezení přístupu mladistvého na pochybná místa, např. diskotéky, kluby, klubovny apod.*
- *nestýkat se s určitými osobami – převážně s takovými, které by mohli mít na nezletilého negativní vliv, např. parta, gang, dealer drog*
- *nezdržovat se na určitém místě – např. koncerty, sportovní akce, zápasy*
- *nepřechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění – zde jde hlavně o nástroje, zbraně apod.*
- *neužívat návykové látky*
- *neúčastnit se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích*
- *neměnit bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu*
- *neměnit bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání*

Výchovná omezení i povinnosti mohou být ukládána samostatně, stejně jako s jinými opatřeními.

4. 2. 4. Napomenutí s výstrahou

Posledním výchovným opatřením upraveným v §20 ZSM je institut napomenutí s výstrahou. Toto opatření je specifické tím, že samo již obsahuje jistý sankční prvek, jehož intenzita je ale

podstatně menší než je tomu u opatření trestních.⁶⁸ Jedná se o jednorázový akt soudu nebo státního zástupce, kdy se mladistvému v „přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní se na konkrétní důsledky, jež mu hrozí podle tohoto zákona v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost.“ Napomenutí by mělo být provedeno v jazyce, kterému pachatel bude dostatečně rozumět. Zákon neudává žádnou formu, kterou by toho opatření mělo být provedeno, záleží tak zcela na vůli soudu, jak danou výstrahu pojme.

Napomenutí může být stejně jako jiná výchovná opatření užito již v průběhu řízení. V souvislosti s tím ovšem mohou vznikat určité pochybnosti o jeho účelnosti, jelikož zákon pro uložení takového opatření vyžaduje souhlas mladistvého.

Napomenutí, které již bylo proneseno, nelze zrušit, neboť je vykonáno okamžikem přednesení. Současně může být spojeno s přenecháním potrestání mladistvého na zákonném zástupci, škole nebo výchovném zařízení, ve kterém pachatel žije. V odstavci třetím §20 pak zákon hovoří o fikci neodsouzení, tedy že pokud je mladistvému uděleno napomenutí, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen.

4. 3. Ochranná opatření

Druhým typem opatření ukládaných mladistvým jsou ochranná opatření. Zákon rozlišuje čtyři druhy opatření, jimiž jsou:

- a) ochranné léčení
- b) zabezpečovací detence
- c) zabránění věci
- d) ochranná výchova

Ochranná opatření nebývají veřejností morálně odsuzována tolik, jako trestní opatření, jejich hlavním účelem vyjádřeným i v zákoně je převážně kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před jeho další případnou trestnou činností. Výkon ochranných opatření má zejména preventivní smysl, základem je zamezit možnosti páchaní další činnosti. Z toho důvodu není také většinou délka ochranného opatření v rozhodnutí určena. Její nutnost a délka není závislá ani tak na druhu spáchaného provinění a jeho

---

⁶⁸ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 206.

závažnosti, jako na potřebě udržovat mladistvého v léčení, izolaci, převýchově a celkově tak působit na pachatelův další vývoj.

Všechna tato opatření mohou být uložena buď samostatně, nebo vedle jiného opatření a mohou být uložena trestně odpovědným pachatelům. Pro různá ochranná opatření jsou pak zákonem stanovené lhůty, ve kterých musí pravidelně docházet ke kontrole smyslu a potřeby pokračování v uloženém opatření. ZSM výslovně upravuje ve svém §21 pouze ochrannou výchovu, ostatní ochranná opatření jsou upravena v trestním zákoníku.

4. 3. 1. Ochranné léčení

Je upraveno v §99 trestního zákoníku. Jeho hlavním cílem není trestat pachatele provinění, ale naopak pomoci mu s léčbou, a tím zajistit jeho zdárný návrat do společnosti a především budoucnost bez dalšího páchaní trestné činnosti. Zákon stanoví obligatorní a fakultativní uložení ochranného léčení. První případ je popsán v §99 ods. 1 TrZ, ochranné léčení bude uloženo:

- a) *mladistvému pachateli, který spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti*⁶⁹ (§ 40 odst. 2 TrZ), *resp. i ve stavu vyvolaném duševní poruchou*⁷⁰ (§ 47 odst. 1 TrZ) – v případě § 40 ods.2 soud může snížit dolní hranici trestní sazby za současného uložení ochranného léčení; § 47 ods. 1 pak popisuje stav, kdy soud upustí od trestu úplně za uložení ochranného léčení,
- b) *mladistvému, který není pro nepřičetnost*⁷¹ *trestně odpovědný*, podle § 99 odst. 1 TrZ, jde-li o mladistvého pachatele činu jinak trestného, jehož pobyt na svobodě je nebezpečný

Fakultativně může být uloženo ochranné léčení podle §99 ods.2 v případech, kdy:

- a) *pachatel trestný čin spáchal ve stavu vyvolaném duševní poruchou a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný, nebo*

---

⁶⁹ Zmenšenou přičetností se podle §27 TrZ rozumí stav, kdy má pachatel pro duševní poruchu v době spáchání činu podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání

⁷⁰ Duševní poruchou se podle §123 TrZ rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka

⁷¹ Nepřičetností se podle §26 rozumí stav, kdy pachatel pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání

- b) *pachatel, který zneužívá návykovou látku, spáchal trestný čin pod jejím vlivem nebo v souvislosti s jejím zneužíváním* – např. pokud mladistvý spáchal krádež, aby si zajistil prostředky na koupi drogy

Ochranné léčení může být uloženo ambulantně nebo ústavně. Pokud byl trest uložen společně s trestem odnětí svobody, vykonává se zásadně léčení po nástupu trestu, ve věznici. V případě, kdy není možné takto léčení provést, vykoná pachatel léčení ústavní před nástupem do věznice a ambulantní až po ukončení výkonu trestu odnětí svobody ve zdravotnickém zařízení. Zákon také umožňuje změnu z ústavní na ambulantní formu léčení a naopak, pokud ochranné léčení neplní svůj účel, není dostatečné, nebo naopak se jeví zabezpečovací detence jako přehnaná apod.

Délka ochranného léčení je plně závislá na účelnosti léčby. Jelikož toto opatření nemá povahu sankční, ale naopak nápomocnou, není délka léčby pevně stanovena. Může být uložena nejdéle na dobu dvou let s možností následného i opakovaného prodloužení vždy o maximálně 2 roky. O prodloužení rozhoduje soud. Ten také může stanovit v případě nebezpečí páchání další trestné činnosti dohled až v délce 5 let.

4. 3. 2. Zabezpečovací detence

Toto ochranné opatření je upraveno v §100 TrZ. Stejně jako ochranné léčení, i zabezpečovací detence je institut, který hluboce zasahuje do soukromí a svobody mladistvého. Slouží k nápravě popř. snaze vyléčit mladistvého pachatele a snaze zařadit jej zdravého zpět do společnosti, navíc ale přibývá podstatná potřeba chránit před tímto nemocným pachatelem též společnost. Zabezpečovací detence se uplatní převážně u zvláště nebezpečných pachatelů trpících duševní poruchou, kteří spáchali provinění v intenzitě zločinu nebo dokonce zvláště závažného zločinu. Uložení tohoto opatření by ovšem mělo být výjimečné, důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, o tom hovoří takto: *„Navrhovaná úprava počítá s možností uložit zabezpečovací detenci (§ 100 TrZ) i mladistvému, byť půjde o případy zcela výjimečné, už vzhledem k tomu, že psychický i další vývoj mladistvého není zpravidla ještě ukončen tak, aby obecně bylo možno z lékařského hlediska zaujmout jednoznačné stanovisko k tomu, zda lze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo, či naopak nevedlo k dostatečné ochraně společnosti. Jde o otázku vysoce odbornou a očekává se, že jí praxe bude věnovat prvořadou pozornost.“*

Zákon stanovuje obligatorní a fakultativní uložení opatření. Obligatorně je uloženo:

- a) *mladistvému pachateli, který spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele, ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou (§47 ods. 2 TrZ) – soud může upustit od potrestání v případě, kdy se zdá, že by zabezpečovací detence byla dostatečná a zároveň případné ochranné léčení se nejeví dostatečně schopné ochránit společnost, u mladistvého navíc platí ustanovení §12 ods.1 ZSM*
- b) *mladistvému, když jde o pachatele činu jinak trestného, který pro svou nepřičetnost není trestně odpovědný, a jehož čin by naplňoval znaky úmyslného provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele – a to opět v případě, kdy by se ochranné léčení nejevilo dostatečné*

Trestně neodpovědný pachatel zde není ten, u kterého byla prokázána nedostatečná mravní a rozumová vyspělost. Tento fakt, tedy nedostatek určitého předpokládaného stupně vývoje, vedoucího k trestní neodpovědnosti mladistvého, není způsoben duševní poruchou a nemůže tak být napraven léčbou, nemůže tedy být důvodem k uložení zadržovací detence⁷².

Fakultativně lze uložit toto ochranné opatření v případech kdy:

- a) *mladistvý pachatel spáchal úmyslné provinění, které odpovídá sazbou zločinu u dospělého pachatele, ve stavu, který vyvolala duševní porucha, a jeho pobyt na svobodě je nebezpečný – opět musí být splněna podmínka, kdy ochranné léčení není dostatečné*
- b) *mladistvý pachatel se oddává zneužívání návykové látky a znovu spáchal úmyslné provinění, které odpovídá sazbou zvlášť závažnému zločinu u pachatele dospělého, ač již byl pro takové úmyslné zvlášť závažné provinění, potrestán trestem odnětí svobody v délce alespoň dva roky – také zde platí podmínka nedostatečnosti ochranného léčení, v tomto případě již i projevená postojem pachatele*

Z komentáře k ZSM pak vyplývá, že zneužívání návykové látky u mladistvého, které je podmínkou v ods. 2, musí být trvalejšího a dlouhodobého rázu, nestačí pouze ojedinělý případ zneužití návykové látky.

---

⁷² ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s.222

Při porovnání ochranné léčby a zabezpečovací detence mluvíme o subsidiaritě zabezpečovací detence. Tím, že zákon stanoví, že se tato užije v případě, kdy ochranné léčení není dostatečnou ochranou společnosti, tak říká, že se má detence použít jen ve výjimečných případech, kde méně závažné ochranné léčení nestačí. Posuzujeme přitom nebezpečnost pachatele, stav a rozsah duševní poruchy a také případnou účelnost a možnost působení ochranného léčení, stejně jako předchozí vyjádření pachatele k uloženému opatření. Zároveň ale nemůžeme mluvit o podmínce dřívějšího uložení ochranného léčení, které by mělo předcházet opatření podle §100 TrZ.

Toto ochranné opatření je vykonáváno v ústavech pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy, jak je stanoveno v §100 ods. 4 TrZ. Přitom můžeme mluvit o individualitě těchto programů přizpůsobené každému jedinci, stejně jako o povinnosti se takových programů účastnit.

Stejně jako ochranné léčení popsané výše, i zabezpečovací detence nemá předem určenou dobu trvání, ale trvá tak dlouho, *dokud to vyžaduje ochrana společnosti*. Tato skutečnost je soudem pro mladistvé zkoumána minimálně každého půl roku. Také zákon stanoví možnost přeměnit toto opatření na ochranné léčení v jeho ústavní formě.

4. 3. 3. Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty

V případech, kdy mladistvý pachatel při páčání provinění nebo činu jinak trestného použije určitou společnosti nebezpečnou věc, nebo takovou věc vlastní, či takovým činem získá určitou hodnotu, přichází zákon s možností řešení v rámci ochranného opatření zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty. Toto opatření je upraveno v § 101 TrZ a může být užito jak proti pachateli, tak osobě, která takovou věc má. Do popředí se zde dostává ochrana společnosti a hlavně tedy předcházení páčání dalších provinění ze strany mladistvého.

Zákon říká, že pokud nebylo uloženo trestní opatření zabrání věci podle §70 TrZ může být soudem nařízeno zabrání takové věci pokud:

- a) *náleží mladistvému pachateli, kterého nelze stíhat nebo odsoudit,*
- b) *náleží mladistvému pachateli, od jehož potrestání soud upustil, nebo*
- c) *ohrožuje bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchání zločinu*

Pokud se zaměříme na věc nebo jinou majetkovou hodnotu, o které toto ustanovení hovoří, jedná se o takové věci, které byly získány proviněním nebo jako odměna za ně, pokud byly užity ke spáchání provinění nebo byla k takovému spáchání určena, anebo pokud ji pachatel získal, byť jen z části, za věc získanou proviněním nebo za odměnu za ně (pokud není cena nově nabyté věci vůči původní zanedbatelná.) Věcí v tomto smyslu rozumíme vše, co je odlišné od osoby a slouží potřebě lidí⁷³.

Krom zabránění věci může soud podle §101 ods. 4 TrZ nařídit také povinnost věc pozměnit tak, aby nebylo možné ji použít k nebezpečnému účelu, takové zařízení odstranit úplně nebo odstranit pouze označení, popřípadě ji změnit, či omezit možnost s věcí nakládat. Zákon také v následujícím §102 umožňuje soudu *zabrat náhradní hodnotu* v případě nemožnosti zabránění věci (jde o případy, kdy věc byla zničena, zmařena, zcizena, poškozena apod.).

4. 3. 4. Ochranná výchova

Toto ochranné opatření je jediné, které je upraveno v ZSM a které tak lze uložit pouze mladistvým pachatelům. Stejně jako předchozí opatření, i toto velmi zasahuje do osobní svobody a soukromí mladistvého pachatele. Hlavní účel se u tohoto opatření nemění, i zde jde převážně o ochranu jedince a snahu napravit jeho dosavadní nevyhovující výchovu, a tím příznivě působit na jeho další vývoj a navrácení do společnosti. Při výkonu tohoto opatření dochází k odebrání nezletilce z péče rodičů a jeho svěření do kolektivu ostatních mladistvých a jejich společnou výchovu s přísnějším režimem.⁷⁴

Hned v prvním odstavci §22 ZSM zákon upravuje subsidiaritu ochranné výchovy vůči výchovným opatřením, když ve svém dovětku vymezuje, že toto opatření má být uloženo až v případě, kdy nestačí uložení opatření výchovných. V tomto odstavci také hovoří o podmínkách, kdy může být tato výchova uložena. Jsou to ty případy, kdy:

- a) *výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,- nestačí pouze posuzovat, zda je tento nedostatek přechodný v době spáchání provinění, ale také jak by případná výchova působila do budoucna*

- b) *dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo*

---

⁷³ §489 z. č. 89/2012 Občanský zákoník (dále jen OZ)

⁷⁴ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 239

- c) *prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy,- nejedná se zde pak pouze o rodiče a blízkou rodinu, ale i ostatní osoby, s kterými se stýká (ve škole, na pracovišti, na internátě apod.)*

Stejně jako předchozí výchovná opatření, i toto je ukládáno na dobu neurčitou, tedy do té doby, kdy je to účelné. V tomto smyslu je pak trvání ochranné doby omezeno dvěma způsoby. Prvním je již výše zmíněný účel, tedy to, zda dítě je i nadále třeba vychovávat v prostředí odlišném od rodiny, či zda již dosáhlo takového patřičného stupně výchovy, že již není třeba na něj nadále působit. Druhým omezujícím znakem je pak přímo věk dítěte. Po osmnáctém roku nemůže být ochranná výchova nařízena, ačkoli zákon stanoví možnost soudu pro mládež trvání ochranné výchovy prodloužit až do dokončení devatenáctého roku dítěte.

4. 3. 4. 1. Výkon ochranné výchovy

Procesní stránka ochranné výchovy je upravena ve speciálním zákoně č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních (dále den „ZVÚOV“). Tento zákon mimo jiné stanovuje povinnost dbát na práva dítěte umístěného v těchto zařízeních, která zakotvují listiny o lidských právech, na vzdělání a výchovu, stejně jako se zaměřovat i na jeho duševní stav, podporovat jeho sebedůvěru a rozvoj osobnosti. Dále stanovuje tento zákon zařízení, ve kterých dítě takováto ochranná opatření vykonává. Ve svém §2 zákon zmiňuje tyto:

- a) *diagnostický ústav,*
- b) *dětský domov,*
- c) *dětský domov se školou*
- d) *výchovný ústav.*

Ochranná výchova dítěte většinou počíná v diagnostickém ústavu, ve kterém stráví zpravidla 8 týdnů, je v něm testováno a hodnoceno a následně posláno do některého výše zmíněného zařízení podle jeho osobních dispozic, zdravotního stavu a volných kapacit. Tyto diagnostické ústavy pak zřizují zpravidla 3 výchovné skupiny, které slouží ke komplexnímu posouzení stavu umístěného dítěte a ty jsou rozděleny buď podle věku, nebo pohlaví. Tyto ústavy také vedou seznamy s kapacitami a stavy ostatních zařízení umístěných ve svém obvodu.

V dětském domově pak bývají umístěny nezletilé matky společně s dětmi a takové děti, kterým byla nařízena ústavní výchova, nemají však závažnější poruchy chování. Děti s uloženou ochrannou výchovou pak mohou být umístěny do dětského domova se školou. Jeho hlavním účelem pak je zejména péče o takového děti od jejich 6 let do doby dokončení povinné školní docházky.

Posledním zařízením, ve kterém bývají umístěni mladiství starší 15 let, kterým byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova a kteří trpí některou závažnou poruchou chování, jsou výchovné ústavy. Vůči dětem tyto ústavy plní zejména funkci sociální, vzdělávací a výchovnou. Ve výjimečných případech, kdy dítě trpí závažnou poruchou chování a nemůže proto být zařazeno v dětském domově se školou, zde může být umístěno také dítě starší 12let, byla-li mu nařízena ochranná výchova. Stejně tak zde bývají umístěny také nezletilé matky s dětmi.

V zařízeních, ve kterých jsou umístěny děti s uloženou ochrannou výchovou, mohou být užity takové stavební a technické pomůcky, které zabrání jejich úniku, stejně jako mohou být nainstalovány audiovizuální systémy.

Mezi metody, které jsou uplatňovány pro převýchovu či řádnou výchovu jedince v těchto zařízeních slouží zejména příprava na budoucí povolání, společenská výchova jedinců, rozvoj tělesných, duševních a sociálních vlastností mladistvých, výchovné programy (např. ekologická výchova, keramika), socializační a resocializační systémy, systém hodnocení⁷⁵ apod. Tyto jsou pak upraveny v jednotlivých vnitřních řádech zařízení. V zařízeních také mohou být zřízeny pracovní výchovné skupiny pro děti, které již dokončily povinnou školní docházku, a umožňovat jim tak další přípravu na vzdělání⁷⁶.

Nezaopatřené děti umístěné v takovémto zařízení pak mají právo na plné přímé zaopatření, které zahrnuje mimo ubytování, stravování a ošacení, také např. učební pomůcky, kapesné či osobní dary.

---

⁷⁵ Vnitřní řád Výchovného ústavu a Dětského domova se školou v Hostouni, dostupný z http://www.vudds-hostoun.cz/dokumenty/vnitri_rad.pdf, [cit. 11. 3. 2016], str. 13-14

⁷⁶ §2 ods. 7 vyhlášky č. 438/2006, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních,

4. 4. Trestní opatření

Další skupinou opatření a zároveň tou nejrozšířenější a v praxi nejčastěji ukládanou jsou trestní opatření. Ze statistických ročenek⁷⁷ vyplývá, že se jedná o opatření soudy pro mládež nejčastěji využívané⁷⁸. Zákon stanovuje tento prostředek jako ultima ratio, tedy takový, který by se měl používat až v krajním případě, kdy není účelné uložit některé z výchovných nebo ochranných opatření, a to hlavně z důvodu negativní stigmatizace odsouzené osoby. Trestní opatření jsou naopak od těch předchozích více vnímána jako špatná, jako trest za spáchané provinění, označují mladistvého za delikventa příměji a vážněji než opatření ochranná nebo výchovná. Na druhou stranu můžeme v některých případech ale hovořit i o menší závažnosti, menším zásahu do soukromí a života mladistvého, zejména v případě podmíněného odsouzení, které je ukládáno nejčastěji.

Hlavním smyslem trestních opatření i zde zůstává převážně působení na pachatele, snaha vytvořit vhodné podmínky pro jeho další rozvoj, represivní působení, tedy zastavení jeho trestné činnosti, zabránění recidivě a převážně tak tedy opět snaha navrátit pachatele zpět do společnosti jako jejího plnohodnotného člena.

Druhy trestních opatření vymezuje ZSM v §24. Jsou to tato:

- a) *obecně prospěšné práce,*
- b) *peněžité opatření,*
- c) *peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,*
- d) *propadnutí věci,*
- e) *zákaz činnosti,*
- f) *vyhoštění,*
- g) *domácí vězení,*
- h) *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- i) *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),*
- j) *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,*

---

⁷⁷ přístupné z <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

⁷⁸ Viz podkapitola této kapitoly Statistické údaje

k) *odnětí svobody nepodmíněné*

Výčet těchto opatření je taxativní a soud nemůže v žádném případě udělit jiná trestní opatření. Mimo to, že zákon užití určitých trestů použitelných u dospělých podle TrZ úplně vylučuje (jedná se o ztrátu čestných titulů a vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti, propadnutí majetku a zákaz pobytu), tak také ZSM upravuje podmínky uložení trestných opatření naopak odlišných od TrZ. Na tyto se podíváme podrobněji níže.

Při uložení trestního opatření je třeba dbát na základní zásady uplatňované v rámci trestního zákoníku. Jsou jimi převážně zásada zákonnosti trestání a zásada individualizace trestních opatření⁷⁹. Zatímco ta první ukládá soudu povinnost řídit se do důsledku pravidly a normami obsaženými v obou částech trestního zákoníku, stejně jako v ZSM, druhá hovoří o nutnosti individuálního přístupu k jednotlivci, k pachateli, k spáchanému skutku, intenzitě a všem ostatním zvláštnostem konkrétního případu. Soud je v rámci této zásady následně nucen zvážit veškerá kritéria hodnocení a zvolit nejvhodnější trestní opatření. Hlavními atributy, které musí posoudit je pak účel trestního opatření a jeho přiměřenost k spáchanému provinění a poměrům mladistvého, hledí přitom také na možnost nápravy pachatele, jeho chování při řízení či polehčující a přitěžující okolnosti⁸⁰. ZSM pak v tomto případě rozšiřuje obecný okruh polehčujících okolností, když k nim ve svém §25 ods.1 jmenuje ještě tyto následující:

- a) *pachatel úspěšně vykonal probační program nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého,*
- b) *poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil úplně nebo alespoň částečně způsobenou škodu, odčinil nebo alespoň zmírnil újmu, kterou mu způsobil, a přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil svým chováním, nebo*

---

⁷⁹ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 260

⁸⁰ Tyto nalezneme v §41 a §42 TZ a jsou to zejména u polehčujících okolností spáchání provinění pod vlivem nátlaku nebo hrozby, v silném rozrušení, ze soucitu, pod tlakem závislosti nebo podřízenosti, v tíživé životní situaci, jako prvopachatel, při excessu z krajní nouze nebo nutné sebeobrany, vedl-li řádný život atd. U přitěžujících okolností pak soud hledí zejména na to, zda bylo provinění spácháno s rozmyslem, z některé zavrženíhodné pohnutky, surovým nebo trýznivým způsobem, zákeřně, ne dítěti, těhotné ženě, nemocné, osobě pomáhající v záchraně života apod., při některé živelné pohromě, pachatel získal spácháním provinění vyšší prospěch nebo způsobil horší škodlivý následek, na více osobách apod.

c) po spáchání provinění se choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí. “

Tento výčet v ZSM upravených polehčujících okolností je demonstrativní.

V další odstavci zákon pak přikládá soudu povinnost, aby též vzal do úvahy, jestli mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, kterou si vyvolal požitím návykové látky. V tomto případě ovšem zákon nehovoří o tom, zda má být toto považováno jako přitěžující, negativní hodnotící kritérium, či naopak pozitivní.

V dalším odstavci pak ZSM upravuje zvláštní případ, který nastane v případě, kdy mladistvý spáchal několik provinění a trestných činů s tím, že jeden nebo více takových bylo spácháno před dovršením osmnáctého roku života, a jedno či více po něm. V tomto případě je třeba odlišit dílčí útoky pokračujícího trestného činu, který do této kategorie nespadá, jelikož je z hlediska hmotného práva považován za jeden skutek, který byl dokonán v době, kdy již pachatel dovršil 18let. U úhrnného a souhrnného trestu pak zákon hovoří o použití pravidel TrZ Sazba, která může být uložena za trestné činy spáchané před osmnáctým rokem života, je pak modifikována podle pravidel ZSM.

4. 4. 1. Obecně prospěšné práce, domácí vězení, zákaz činnosti, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a vyhoštění

Obecně prospěšné práce jsou jedním z trestních opatření ukládaných mladistvým, která jsou obecně upraveny v TrZ v §62-65. Toto trestní opatření může být uloženo za provinění, jemuž odpovídá v TrZ přečin, tedy za takový trestný čin, jehož horní sazba u trestu odnětí svobody nepřekračuje 5 let a může být uloženo za jakékoli provinění splňující tyto podmínky. Smyslem takového trestního opatření je pak povinnost mladistvého vykonat v soudem stanoveném rozsahu práce sloužící k obecně prospěšnému účelu – jedná se např. o úklid a údržbu veřejných prostranství, komunikací a budov, o jiné práce ku prospěchu obcí nebo jiných prospěšných institucí. Taková práce ovšem nesmí být zpoplatněna a mladistvému z ní nesmí plynout žádný zisk.

ZSM pak upravuje zákonný rozsah uvedený v TZ speciálně a to v §26 ods. 1 tak, že stanoví, že maximální množství uložených hodin nesmí přesahovat polovinu sazby stanovené v trestním zákoníku, tedy od 50 do 150 hodin a uložené práce nesmí ohrožovat zdraví, mravní vývoj či bezpečnost mladistvého. V případě, kdy mladistvý nevede řádný život, odmítá začít

obecně prospěšné práce, porušuje podmínky výkonu trestního opatření stanovené soudem nebo jej vůbec nevykonává, může soud nařídit přeměnu trestního opatření na trestní opatření odnětí svobody podle obecných podmínek stanovených v §62 ods. 2 trestního zákoníku.

Trestní opatření domácího vězení je další možností tzv. alternativního trestání, jak jsou v zásadě označovány takové tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody a tak způsobeného oddělení pachatele od společnosti⁸¹. Toto trestní opatření je upraveno v TrZ v §60 a §61. Hlavním smyslem tohoto opatření je povinnost pachatele *zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestního opatření v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období*. To soud stanoví individuálně pro pracovní dny, dny pracovního klidu i volna. Přihlédne přitom k času, který mladistvý tráví ve škole, v případném zaměstnání, k době potřebné k dostavení se na pracoviště či do školy a na dobu nutnou k vyřizování jeho osobních nebo rodinných záležitostí. Důležitým pozitivem takového trestního opatření je, že mladistvému zůstávají zachovány rodinné vazby, jelikož je mu pouze zakázáno opouštět obydlí mimo vymezené důvody a hodiny, i nadále ovšem zůstává v okolí své rodiny a přátel. Takový zásah do soukromí mladistvého není tak závažný jako odnětí svobody a přitom zajišťuje větší kontrolu mladistvého než pouze podmíněné odnětí svobody. Ze statistických ročenek i výzkumů ovšem vyplývá, že toto trestní opatření není soudy příliš využíváno⁸².

Pro uložení domácího vězení je třeba, aby mladistvý byl odsuzován za provinění srovnatelné s přečinem a navíc je třeba slibu mladistvého, že se v době výkonu trestu bude zdržovat ve svém obydlí na určené adrese, v případě kontroly pak poskytne potřebnou součinnost. Stejně jako u ostatních opatření, i zde ZSM speciálně upravuje rozsah opatření u horní hranice trestního opatření maximálně na polovinu doby uvedené v TZ. Opatření tedy může být uloženo maximálně na dobu dvou let.

Další trestním opatřením ukládaným mladistvým je zákaz činnosti. I toto opatření je prvotně upraveno v trestním zákoníku v §73 a §74 s tím, že ZSM pouze speciálně upravuje podmínky pro uložení mladistvému delikventovi. Jeho hlavní účelem je zabránit mladistvému v páčání další trestné činnosti tím, že mu bude jistá činnost, která by s takovýmto jednáním mohla souviset, zakázána. Jedná se pak zásadně o určitý výkon povolání, zaměstnání nebo funkce, popřípadě takovou činnost, ke které je potřeba zvláštní oprávnění. ZSM pak v §26 ods. 3

---

⁸¹ NAVRÁTILOVÁ J., *Trest domácího vězení*, Bulletin advokacie 10/2009, s. 94

⁸² Za provinění krádeže, loupeže a ublížení na zdraví, které tvoří velkou část provinění mládeže (viz tabulky z kapitoly 2 této práce) bylo v roce 2014 uděleny pouze 3 trestní opatření domácího vězení

stanoví omezení uložení takového opatření, pokud by mohlo ohrozit přípravu na budoucí povolání mladistvého pachatele (soud tak nemůže mladistvému pachateli zakázat například navštěvovat školské zařízení či mu zakázat účast na praxích pořádaných školou, určit mu výkon určitého druhu povolání nebo přímo stanovit jeho pracoviště). Soud pak může pachateli zakázat jen takovou činnost, která přímo a bezprostředně souvisela se spáchaným proviněním a tuto pak musí v rozsudku přesně a bez pochybností vymezit⁸³.

Dalším omezením speciálně upraveným v ZSM je pak rozsah, v jakém může být toto opatření uloženo. Zákon zde stanoví, že horní hranice nesmí překročit 5 let. Se spojením ustanovení uvedených v TZ pak tedy vyplývá, že trestní opatření zákazu činnosti smí být uloženo v rozmezí od jednoho do pěti let.

Trestní opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je další alternativou, která může být mladistvému uložena a která je upravena v TZ. Upravuje ji §76 a §77. Toto opatření může být mladistvému uloženo, pokud se dopustil provinění odpovídající přechinu na takovéto akci. V tomto případě pak jde převážně o případy výtržnictví provedené např. na sportovním utkání či koncertu, nebo jakékoli jiné veřejné akci, které se účastní více lidí. Soud musí v rozsudku takovéto akce stanovit přímo a bez pochybností, kontrola dodržování tohoto opatření pak přísluší probačnímu úředníkovi. Smyslem zákazu je zabránění mladistvému provinilci nadále páchat trestnou činnost spojenou s účastí na takovýchto akcích.

I zde ZSM stanovuje speciální podmínky uložení opatření, i zde stanoven rozsah, kdy zákon prohlašuje, že horní hranice opatření nesmí překročit pět let.

Posledním trestním opatřením upraveným v §26 ZSM je vyhoštění. To může být uloženo pouze mladistvému, který není občanem České republiky, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, či je zde jiný obdobný obecný zájem. Smyslem takového opatření je, že cizinci je odebráno právo zdržovat se na území České republiky a je nucen ji opustit. TrZ upravuje vyhoštění v §80, v ods. 3 stejného paragrafu pak hovoří o případech, kdy toto opatření uloženo být nemůže – jedná se o případy, kdy není zjištěna státní příslušnost mladistvého, kdy byl pachateli udělen azyl nebo má na území ČR povolen pobyt nebo hrozí nebezpečí, že bude na území určeného státu vystaven mučení, pronásledování či jinému krutému zacházení.

---

⁸³ Z judikatury R 9/1964, R I/1965, R 13/1969, R 5/1980 uvedené v ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 283

Speciální podmínky určené podle ZSM a stanovené v §26 ods. 5 říkají, že pokud je mladistvý občanem Evropské unie, může být vyhoštěn pouze v případě, kdy by neuložení tohoto opatření vedlo k vážnému ohrožení veřejného pořádku nebo bezpečnosti, nebo naopak, kdy je taková možnost pro mladistvého nejvhodnější. Zákon také stanoví povinnost soudu přihlídnout k nejlepšímu zájmu mladistvého, zvažuje jeho osobní a rodinné poměry a mimo to nesmí tímto krokem mladistvého vystavit nebezpečí zpustnutí, což znamená, že musí zjišťovat, zda má mladistvý ve své zemi vůbec nějaké sociální zázemí a dohled.

U všech těchto trestních opatření vyjma vyhoštění, může soud uložit mladistvému vedle opatření též některá výchovná opatření.

4. 4. 2. Peněžité opatření, peněžité opatření s odloženým výkonem

Jedná se o další trestní opatření postihující zejména majetek mladistvého pachatele. To v mnoha případech ovšem samo o sobě může být problém z důvodu, že mladiství pachatelé, kteří se převážně dopouštějí drobné majetkové kriminality, takovými prostředky, které by mohly být postihnuty, nedisponují. To ale neznamená, že by uložení tohoto opatření bylo beze smyslu, lze jej využít k zabránění nebo potrestání množství dalších provinění, kterých se mladiství pachatelé dopouštějí, stejně jako např. v případech, kdy mladistvý pachatel nepáchá majetkovou kriminalitu jen pro zisk, ale např. jako nějaký vstupní rituál do party či pro „prestíž“ mezi spolužáky. Peněžité opatření je upraveno v TZ v §67 až §69, ZSM pak speciálně upravuje jak výměru takového trestu, tak také možnost jeho podmíněného odložení.

Peněžité opatření podle §67 může být uloženo mladistvému ve třech případech:

- a) *v případě, kdy se mladistvý pokusil pro sebe nebo pro jiného získat trestnou činností majetkový prospěch – nezáleží přitom na tom, zda se mu to povedlo, či nikoli*
- b) *v případě, kdy zákon povoluje ve zvláštní části uložit takovéto opatření*
- c) *pokud jej uděluje za provinění, které ve zvláštní části zákoníku je považováno za přečin a zároveň neukládá nepodmíněný trest odnětí svobody*

Tyto obecné podmínky dané TZ je třeba vždy ještě spojit s těmi speciálními, které ZSM pro toto trestní opatření u mladistvých vyjmenovává. ZSM ve svém §27 tedy stanoví, že mladistvému je možno uložit peněžité opatření pouze v případě, že je výdělečně činný – takovýto zisk musí být získáván legálně prací a musí být dostatečně vysoký, aby výši opatření pokryl – nebo v případě, kdy majetkové poměry mladistvého uložení takového opatření

umožňují – zde jde převážně o případy, kdy mladistvý vlastní svůj majetek, který nabyl např. děděním nebo darem.

Výměra peněžitého opatření je určena v množství tzv. denních sazeb, kdy je mladistvému stanoven počet dní a následně i výše denní sazby. Vynásobením těchto položek mezi sebou pak získáme celkovou hodnotu částky, kterou má mladistvý vyplatit, ačkoli je třeba pamatovat na to, že se nejedná o způsob vyplácení opatření, ale pouze o způsob jeho vyměření. Stejně jako u předchozích trestních opatření, i zde v rámci ZSM zákon stanovuje v porovnání se zákoníkem nižší rozsah opatření než je tomu u dospělých pachatelů. V tomto případě pak zákon říká v §27 ods. 2, že soud stanoví počet dnů v rozmezí mezi 10 – 365 dny, v ods. 3 pak omezuje výši denních sazeb na hodnotu od 100 – 5000 Kč. Minimální hodnota peněžitého opatření je pak tedy 1000, zatímco maximální částka činí 1 825 000 Kč. Tato částka nemůže být překročena ani směrem nahoru ani dolů.

Zvláštním nebo spíše speciálním případem peněžitého opatření je jeho modifikace ve smyslu odkladu jeho splacení, tedy stanovení výše a druhu peněžitého opatření následované odložením jeho výkonu po dobu stanovené zkušební doby a jeho následné prominutí, pokud mladistvý dané podmínky splní. Tato možnost je využitelná pouze pro mladistvé pachatele, v trestním zákoníku ji nenalezneme a je upravena v §28 ZSM. Zkušební doba a její délka pak v §29. §30 pak hovoří o osvědčení mladistvého a podmínkách nutných k takovému osvědčení.

Soud toto trestní opatření může uložit v případě, kdy dosavadní život mladistvého, podmínky spáchání provinění jeho okolnosti a prostředí, ve kterém pachatel žije, dávají záruky, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu – jsou to takové případy, kdy obvinění a řízení již samo o sobě je dostatečným trestem delikventovi, nicméně pro případ, že nebude vést řádný život, tedy se neosvědčí ve zkušební době, bude výkon opatření nařízen, popř. případy, kdy soud přijme záruky za nápravu mladistvého a díky těm není potřeba výkonu trestu. Zkušební doba je pak stanovena nejdéle na dobu tří let.

Nicméně i když soud zákonem tuto možnost uložení opatření má, peněžité opatření, jak již bylo řečeno výše, může být pro mladistvého značným problémem, což si jistě uvědomují i soudy, jelikož po přezkoumání statistických ročenek uložených trestů za majetkové trestné činy jsem zjistila, že v roce 2014 nebyl uložen ani jediný tento trest, a to ani jak normální, tak podmíněný. Nemůže se tak jednat ani o výjimku, jelikož stejné závěry vyplývají ze

závěrů výzkumu Ščerby, Hrušákové a Coufalové⁸⁴. Tento trest je soudy využíván minimálně a není to pouze trendem roku 2014.

4. 4. 3. Trest odnětí svobody nepodmíněně, trest odnětí svobody podmíněně odložen na zkušební dobu bez a s dozorem

Opatření trestu odnětí svobody jsou považována za ta nejtvrdší, jelikož nejvíce a nejcitelněji zasahují do soukromí mladistvého tím, že mu přímo odnímají, případně hrozí u podmíněného odložení při nesplnění podmínek, svobodu, čímž narušují jeho vztahy jak rodinné, tak mezi přáteli, zamezují jeho svobodnému pohybu a značně omezují jeho soukromí. Také proto je opatření nepodmíněného odnětí svobody využíváno jako ultima ratio, tedy poslední možnost, jak je zakotveno i v ZSM v §31 ods. 2, kde se vysloveně říká, že toto trestní opatření smí být využito *jen tehdy, jestliže by s ohledem na okolnosti případu, osobu mladistvého nebo předchozí použitá opatření, uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu tohoto zákona*. V tomto ohledu půjde převážně o případy, kdy mladistvý již dříve porušil některé uložené opatření, nechoval se řádně, či jeho provinění bylo natolik závažné, že není účelné volit jinou možnost.

Ačkoli je tedy nepodmíněné odnětí svobody nejvážnější možný postih hrozící mladistvému, i toto opatření je v porovnání s tresty pro dospělé pachatele značně omezeno. Nesmíme zapomínat na speciální funkci opatření ukládaných mladistvým a zvláště pak na jejich neukončený vývoj, které vedou k tomu, že trestní opatření odnětí svobody jsou ukládány v podstatně nižších sazbách. Základní pravidlo je upraveno v §31 ods. 1 ZSM, kde je uvedeno, že délka takto stanoveného trestního opatření nesmí přesáhnout polovinu sazby uvedené v trestním zákoníku a zároveň nesmí překročit horní hranici pěti let a spodní hranici rok jeden. V ods. 3 pak zákon upravuje takové provinění, které odpovídají trestným činům, za něž trestní zákoník umožňuje uložit výjimečný trest a zároveň byly spáchány mladistvým zvláště zavrženíhodně (ať již jde o způsob spáchání, pohnutku pachatele či následek). Za takové pak dovoluje soudu udělit mladistvému opatření v délce pěti až deseti let. Zároveň ještě délku nebo resp. sazbu modifikuje také paragraf následující, tedy §32, který říká, že pokud okolnosti případu či poměry mladistvému nasvědčují tomu, že by uložení minimální trestní sazby podle trestního zákoníku bylo pro mladistvého nepřiměřeně přísné a že zároveň

---

⁸⁴ ŠČERBA F., COUFALOVÁ B., HRUŠÁKOVÁ M.: *Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu*, Trestněprávní revue 2/2015, s. 33

bude účelu trestního opatření dosaženo i uložením kratšího opatření, pak může soud stanovit trestní opatření v délce nižší, než je trestní sazba uvedená v TZ.

Mladistvý, kterému ještě nebylo devatenáct let (zákon zde zavádí nový pojem, nebo respektive rozšiřuje pojem mladistvý i na všechny osmnáctileté⁸⁵, tedy ty, kteří ještě nedosáhli věku devatenácti let), vykonává pak trestní opatření odnětí svobody odděleně od ostatních dospělých odsouzených buď ve speciálních věznicích či k tomu určených odděleních. V případě, kdy mladistvý dovrší devatenáctý rok věku, upravuje zákon možnost jeho přesunu do věznice k dospělým pachatelům⁸⁶. Stejně tak může soud rozhodnout, že pachatel, který je odsuzován za provinění spáchané jako mladistvý a který již dovršil devatenáctý rok života, nastoupí výkon trestu ve věznici pro ostatní odsouzené.

Mírnější formou trestního opatření je podmíněné odnětí svobody bez dohledu a s dohledem. Stejně jako u podmíněného odložení peněžitého trestu, i zde se jedná spíše o prominutí trestu, kdy soud, pokud pachatel splní určité níže uvedené podmínky, stanoví zkušební dobu, ve které odsouzenému neuloží výkon trestu. Pokud se mladistvý v této stanovené době chová řádně a splňuje všechny podmínky soudem uložené, osvědčí se, soud výkon trestu nenařídí a nastane fikce neodsouzení. Soud takovéto opatření volí v případě, kdy má za to, že již proběhlé řízení společně s hrozbou trestu a případného výchovného působení při dohledu nebo těch osob, které mladistvého vychovávají je pro mladistvého dostatečným opatřením. Zároveň se tím mladistvému projevuje určitý druh důvěry, kdy soud ponechá pouze na mladistvém, aby se choval řádně a prokázal, že je schopen fungovat opět ve společnosti normálně, a to bez omezení svobody a izolace.

Obecně jsou podmínky uložení podmíněného odsouzení stanoveny v §81 ods. 1 TrZ, a jsou to tyto:

- a) *trestní opatření nepřevyšuje svou délkou 3 roky* – tímto je zaručeno, že podmíněné odsouzení bude užito jen na mírnější a méně závažné trestné činy. Třeba je k tomuto

---

⁸⁵ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 325

⁸⁶ §61 ods. 3 z. č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody – toto právo má ředitel věznice v případě, kdy je přesvědčen, že účelu trestu bude po 19. roku pachatele dosaženo ve věznici pro ostatní odsouzené – ředitel věznice může podat návrh soudu na přeřazení

ještě poznamenat, že tato doba je stanovena pro délku trestního opatření již uloženého, nejedná se o horní sazbu uvedenou v zákoníku⁸⁷

- b) *soud s přihlédnutím k osobě mladistvého a jeho poměrům, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má za to, že výkon trestu není potřebný* – soud zde musí pečlivě zvážit předně možnost, zda je vůbec možná náprava a působení na pachatele v případě, kdy nenařídí výkon, tedy, zda s přihlédnutím k jeho osobnosti (a zde je třeba zkoumat komplexně celou povahu a charakter mladistvého, včetně jeho zálib a koníčků), dosavadní výchově a místě, kde žije (zde je třeba zkoumat také jak mladistvý doposud žil, zda měl např. problémy také ve vzdělávacím zařízení, či v okolí svého bydliště) a vůbec okolnostem celého spáchaného provinění (např. zda se jedná o zjevně recidivní nebo k recidivě směřující jednání, či šlo pouze o nárazově spáchaný ojedinělý čin, jaká byla pohnutka spáchání provinění, zda pachatel použil zbraně apod.) existuje možnost, že pouhá případná hrozba odsouzení bude dostatečným motivem k budoucímu klidnému životu mladistvého

Pro případ, kdy se vyskytne zvýšená potřeba mladistvého kontrolovat, udává zákon soudu možnost podmíněně odložit výkon trestu s dohledem. V takovém případě soud stanoví mladistvému dohled probačního úředníka podle §16 ZSM.

Délka zkušební doby je v porovnání s trestním zákoníkem u mládeže omezena, a to na časové rozmezí jednoho až tří let. Společně s podmíněným odložením výkonu trestního opatření odnětí svobody může být uloženo výchovné opatření, které tak mladistvému zajistí hlavně možnost nápravy a sebevzdělání, i když nenastoupí samotný výkon trestního opatření.

Osvědčení mladistvého nastává ve chvíli, kdy to soud vysloví, a to v případě, kdy mladistvý dodržel všechny stanovené podmínky a vedl řádný život. Pokud ovšem dojde k opaku, tedy porušení podmínek (v tomto případě stanovených jako výchovná opatření) či jednání v rozporu s myšlenkami a hodnotami řádného života, nařídí soud výkon trestního opatření odnětí svobody. I zde však ponechává zákon (§33 ods.2 ZSM) soudu možnost mladistvého i nadále ponechat v režimu podmíněného odložení výkonu a zároveň zpřísnit podmínky dosud uloženého opatření nařízením dohledu, pokud ještě nebyl nařízen, nebo prodloužením

---

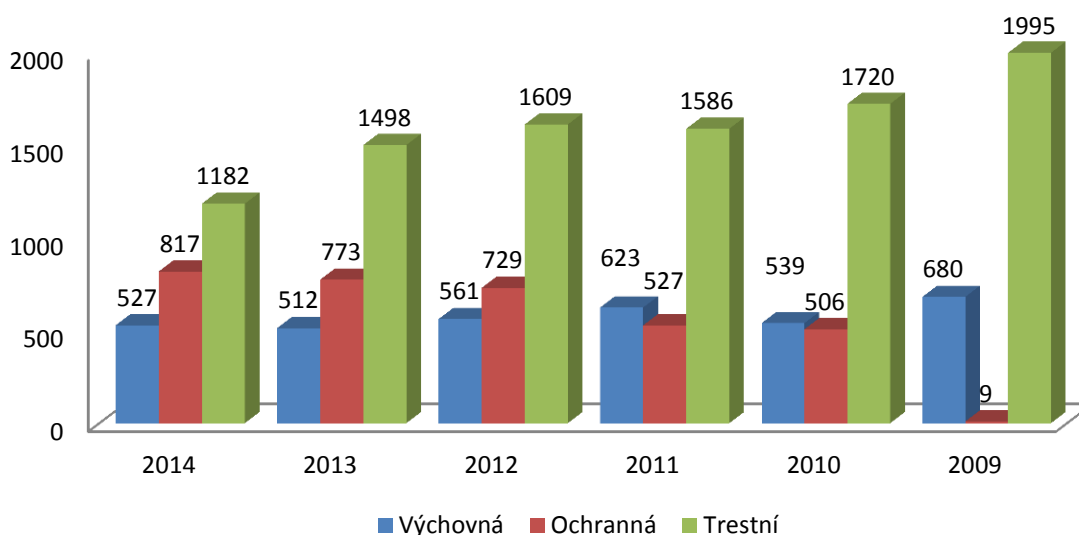
⁸⁷ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 337-338

zkušební doby, nikoli však na dobu delší pěti let, či uložení některého dalšího výchovného opatření.

4. 5. Statistické údaje

Ze statistických údajů zjištěných z Kriminologických statistik a ročenek⁸⁸ a statistik Probační a mediační služby⁸⁹ jsem zjistila následující data. Jak bylo stanoveno již výše, podle platných zákonů může být mladistvému uloženo několik opatření – výchovná, ochranná a trestní. V první řadě se tedy podíváme na to, která tato opatření v rámci mládeže převládají a která jsou soudy využívána nejvíce. Získaná data můžeme vidět v následujícím grafu.

Graf č. 3 – Statistický přehled uložených opatření v letech 2009 – 2014

Ze získaných informací pak vyplývá již výše zmíněný problém nedostatečného využívání výchovných i ochranných opatření vůči opatřením trestním. Ačkoli můžeme z dat zjistit, že množství trestních opatření ukládaných mladistvým se v průběhu let snižuje, má tedy sestupnou tendenci a naopak, můžeme zaznamenat i vyšší využívání ochranných a výchovných opatření, ani tak se nezdá, že by se soudy snažily dodržet zákonem danou hierarchii či doporučení, která opatření mají být mladistvým ukládána přednostně. Z grafu je patrné, že v roce 2009 bylo mladistvým uloženo celkem 1995 trestních opatření, což tvořilo podstatnou část veškerých udělených opatření. Dále je patrné, že množství výchovných opatření vůči předchozím rokům stoupá, ale i tak je stále zastoupeno nejméně – v případě let

⁸⁸ Dostupných z <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

⁸⁹ Dostupných z <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>

2010 a 2011 je nižší počet ochranných opatření zaznamenaných v grafu výsledkem nezveřejnění uložení počtu opatření zabránění věci, které se v ročenkách samostatně objevilo až od roku 2012 a pohybuje se zhruba v rozmezí 200 – 300 uložených opatření ročně. Dále je třeba mít na paměti, že počet výchovných opatření je sice poměrně vysoký, nicméně mnoho z nich je v grafu zaznamenáno, ač je uloženo společně s jiným opatřením. Jejich počty tak jsou ještě navýšeny. Nicméně i tak je z uvedených čísel patrné, že soudně nejvyužívanějšími opatřeními jsou tedy právě ta trestní, která by naopak měla fungovat až jako prostředek poslední možnosti, kdy žádné předchozí opatření není vhodné a účelné. Můžeme pouze spekulovat, zda je mezi mládeží tolik pachatelů, u kterých tento případ nastane, či zda je to zcela na vůli a neochotě soudců.

Další pohled, z kterého můžeme počet uložených opatření porovnat je pak podrobnější rozdělení sankcí jednotlivých druhů opatření. Zde jsem opět čerpala z kriminalistických statistik a snažila se zjistit přesná data, ačkoli některá čísla a některá opatření nejsou v těchto statistikách zaznamenána vůbec – ať již tak bylo učiněno z důvodu, že nebyla uložena ani jednou či nejsou dostatečně podstatná. Dalším problémem při vyhodnocování dat bylo, jak již jsem i výše poznamenala, rozdílnost ročenek, které se rok od roku liší svým rozsahem a počtem zahrnutých opatření. Je proto možné, že ačkoli v roce 2012 již byla v těch ročenkách přístupná data o počtu uložených trestních opatřeních patřičně rozepsána, o několik let zpět tomu tak nebylo a data byla mnohem skoupější. Proto jsem se rozhodla pro přehled zpracovat data z roku 2013, které procentuálně odpovídají nejlépe předchozím i následujícím letem a přitom obsahují všechna podstatná opatření.

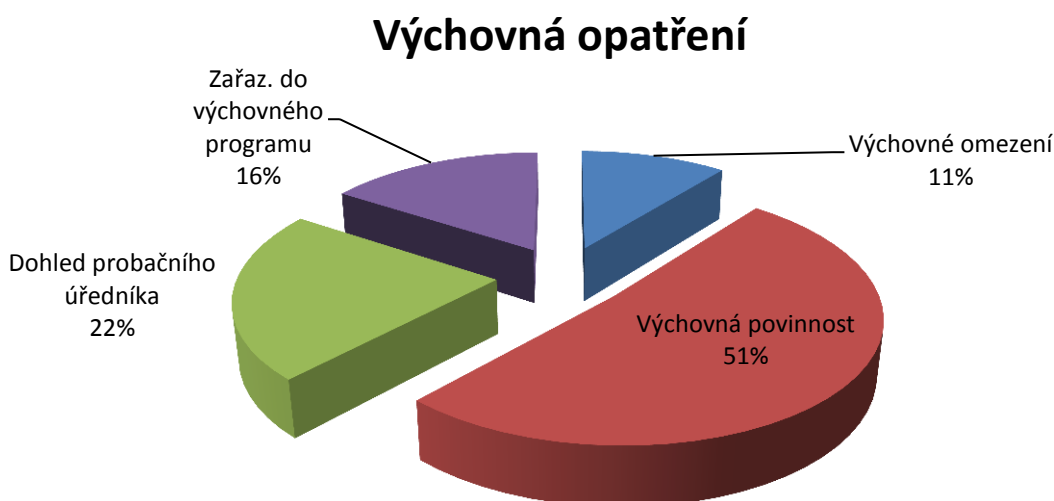
Z grafu vyobrazeného níže tedy vyplývá, že nejčastěji uloženým výchovným opatřením jsou právě výchovné povinnosti. Je třeba ale brát zřetel na fakt, že jak již bylo poznamenáno výše, zrovna tyto jsou uloženy nejčastěji kumulativně s jiným opatřením, ačkoli v této statistice jsou uvedeny zvlášť. Pomineme-li pak tento fakt, vyplývá ze získaných dat, že dalším nejčastěji ukládaným výchovným opatřením, je dohled probačního úředníka. Ten byl v roce 2013 uložen celkem ve 114i případech. Oproti předchozím letům jsou tato čísla velmi podobná⁹⁰, nelze tedy hovořit o jejich rostoucím zastoupení jak mezi výchovnými, tak i mezi jinými opatřeními. Dalším poměrně často využívaným institutem je pak zařazení do výchovného programu, které bylo v roce 2013 uloženo celkem v 81 případech. Ani zde pak nelze mluvit o rostoucí či klesající tendenci v rámci předchozích let, neboť procentuálně je v rámci

---

⁹⁰ Např. v roce 2010 bylo uloženo 154 těchto opatření, je třeba mít ale na mysli to, že také bylo spácháno více provinění.

výchovných opatření toto ukládáno zhruba stejně, či můžeme spíše hovořit o slabém poklesu⁹¹. Posledním, nejméně ukládaným opatřením pak jsou výchovná omezení zakazující mladistvému určité jednání. Toto bylo v roce 2013 uloženo jen v 55i případech a tvoří tak nejmenší část uložených opatření.

Graf č. 4 – Počet uložených výchovných opatření za rok 2013

Pokud takto zhodnotíme i následující graf pro opatření ochranná, také z roku 2013, vidíme následující fakta. Nejčastějším ukládaným ochranným opatřením je ochranná léčba. Ta bývá ukládána zejména v oblasti protialkoholního, protitoxikomanického a sexuologického léčení, z těchto je pak nejčastěji léčení právě protialkoholní⁹². Dalším opatřením, které neomezuje přímo svobodu mladistvého, je zabránění věci, které bylo v roce 2013 uloženo celkem 205krát. Jedná se zejména o případy, kdy je mladistvému zabráněna jak věc, kterou použil k páchání trestné činnosti, tak taková, kterou takovým jednáním získal. Jedná se tedy v zásadě o zbraně, drogy nebo například zfalšované dokumenty. Následná ochranná opatření jsou pak ukládána už pouze v zanedbatelném počtu. V roce 2013 byl uložen ojediněle vysoký počet opatření ochranné výchovy mladistvého. Zatímco v roce 2013 bylo uloženo těchto 24, rok předtím to bylo 18 a rok následující dokonce jen deset případů. Nelze s jistotou říci, zda se vyskytlo v roce 2013 nějaké vyšší procento mladistvých, u kterých bylo toto opatření účelné, nicméně lze říci, že takové zvyšování není pravidelné a že i nadále zůstává ochranná výchova mladistvého spíše nevyužita či je dána přednost jinému opatření. Ještě menší zastoupení pak má u

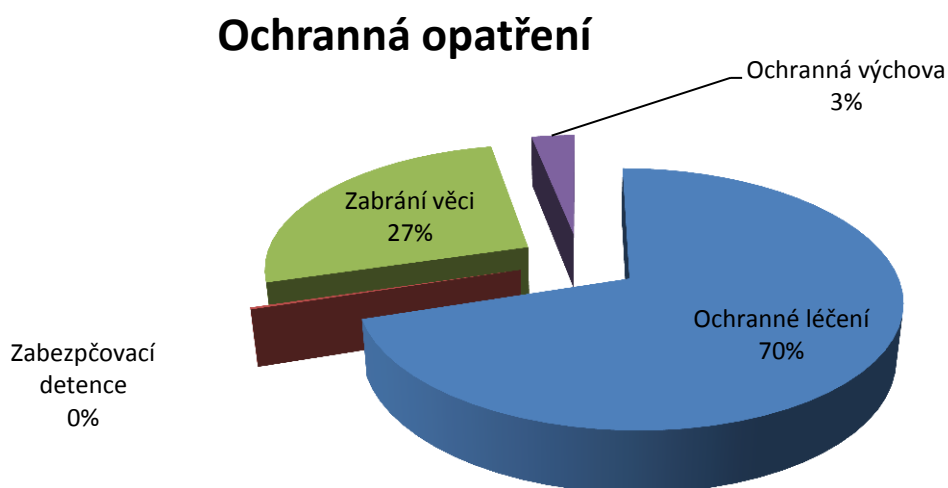
⁹¹ V letech 2009 bylo uloženo 118 těchto opatření a v roce 2011 119

⁹² Těch bylo v roce 2013 uloženo 175, sexuologických léčení pak 127 a protitoxikomanických pak 112

mladistvých opatření zabezpečovací detence. Tento stav je pochopitelný, neboť u zabezpečovací detence je ústavní léčení pachatele „trvalé“ (existuje sice možnost přezkumu a následného propuštění pachatele na svobodu, vezmeme-li ale v úvahu, při splnění jakých podmínek je detence ukládána, tedy že pachatel je nebezpečný a předchozí léčba nezabrala či zabrat nemůže, pak je zjevné, že takové onemocnění, stejně jako i detence, budou trvalé), což u mladistvého může znamenat problém, neboť jejich duševní stav ještě není plně dovyvinut, je tedy velmi těžké posoudit, zda může či nemůže být mladistvý ještě vyléčen, či zda je jeho duševní porucha trvalá nebo vyléčitelná.

Graf č. 5 – Počet uložených ochranných opatření v roce 2013

Posledními opatřeními a dle předchozího grafu také nejčastěji ukládanými opatřeními jsou trestní. Do grafu jsme zpracovala ta opatření, která upravují kriminologické statistiky Ministerstva spravedlnosti. Je třeba podotknout, že zde nejsou uvedeny ostatní trestní opatření, ani jak pro dospělé pachatele, tak pro pachatele mladistvé. Jedná se tedy o statistiku vybraných druhů trestních sankcí, ačkoli i tak jde o převažující část uložených trestních opatření. Ve svém grafu jsem tedy zpracovala opatření odnětí svobody, podmíněné odnětí svobody, obecně prospěšných prací, domácího vězení, peněžitého opatření a zákazu činnosti. Zcela zjevně soudně nepřijatelnějším a nejčastěji užívaným opatřením je podmíněné odnětí svobody. V roce 2013 bylo uloženo celkem 1113 těchto opatření, ačkoli už o rok později to bylo podstatně méně (857), stále je souhrnný počet uložených opatření vyšší než celkový počet opatření výchovných nebo ochranných. Podmíněné odnětí svobody tak tvoří téměř 39% z veškerých uložených opatření. V rámci dodržování hlavního účelu trestního soudnictví nad

mládeží je třeba uvážit, zda je takový výsledek a takový stav přijatelný a zákonem chtěný. Je zcela zjevné, že zákonodárce při psaní speciálního zákona pro mládež nejvíce zdůrazňoval právě výchovnou funkci opatření, společně s pozitivním působením na další vývoj života mladistvého, zůstává tedy otázkou, zda ukládání podmíněných trestů, které pouze hrozí možností horšího trestu, je tou nejšťastnější volbou u většiny pachatelů a zda je tak dostatečně působeno na jeho rozvoj. Pokud jsou společně s takovýmto trestem stanoveny i další výchovná omezení, povinnosti či dokonce dohled, můžeme jistě hovořit o snaze mladistvého vychovávat nejen skrze programy či korigování jeho chování, ale také právě onou hrozbou omezení svobody, která ho může postihnout, pokud bude činnost opakovat. Otázkou ale zůstává, při počtech celkových uložených výchovných opatření, u kolika z případů podmíněného odnětí svobody tomu tak je. Zůstává zcela zjevné, že rozhodně ne u všech, pravděpodobně ani u většiny ne, jelikož počet tohoto uloženého trestního opatření daleko převyšuje počet všech uložených výchovných opatření.

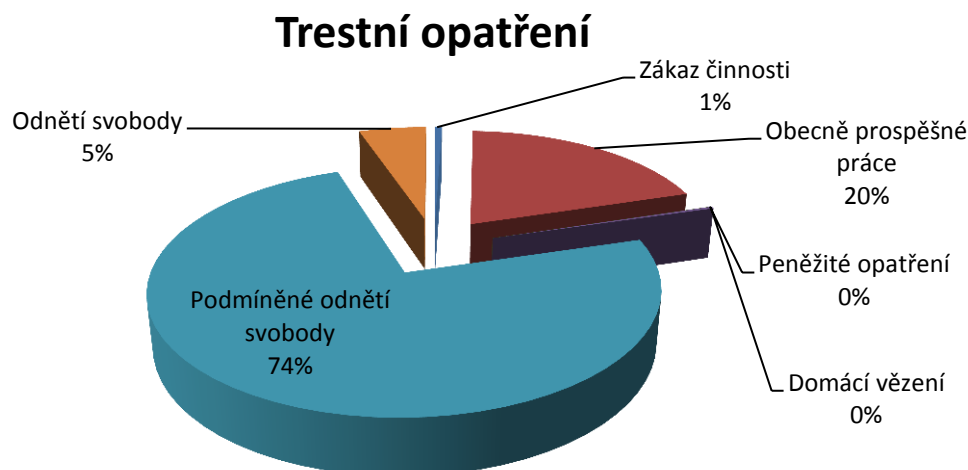
Dalším nejčastěji ukládaným trestním opatřením jsou obecně prospěšné práce. Jak již bylo zmíněno výše, tyto slouží zejména k službě v rámci města či obce nebo organizace, nevidím tedy s tímto žádný problém, v mnohém je dokonce toto uložené opatření přijatelnější, neboť krom funkce preventivní a výchovné je zde i šance mladistvému jeho jednání určitým společensky přijatelným způsobem odčinit. Toto opatření bylo uděleno v roce 2013 ve 295i případech a tvořilo tak pětinu všech uložených trestních opatření. Tyto dvě zmíněné trestní opatření dohromady tvoří více než 50% všech uložených opatření.

Dalším opatřením, které má ještě poněkud významnější zastoupení je postih nejtvrdší, tedy odnětí svobody nepodmíněně. Toto opatření jakožto nejrazantnější bylo uloženo celkem v 78 případech. Je třeba zmínit, že oproti roku 2012 a předchozím, se toto číslo výrazně snížilo. Ještě v roce 2012 bylo uloženo 152 opatření odnětí svobody, a léta před tím byla čísla ještě vyšší. Na to, zda se jedná o sestupnou tendenci a zda bude i nadále počet těchto tvrdých opatření klesat, či jde jen o výjimku způsobenou přechodnou nižší kriminalitou či méně závažnými proviněními, si budeme muset ještě počkat.

Další trestní opatření byla uložena již jen ve velmi malém počtu. Zatímco peněžitě opatření nebylo uloženo ani jednou (jak bylo zmíněno výše, zejména kvůli špatnému finančnímu zajištění mladistvých pachatelů), zákaz činnosti byl využit pouze v osmi případech a institut domácího vězení pak pouze ve čtyřech případech. Přitom jsem přesvědčena, že zrovna poslední jmenované by mohlo být vhodnou alternativou jak vůči opatření odnětí svobody, tak

i podmíněného odnětí, jelikož prakticky by mohlo působit na mladistvého mnohem více výchovně než právě zmíněné podmíněné odsouzení tím, že by jej nutilo dodržovat určitý řád a zároveň zachovávalo jeho pozitivní rodinné a sociální vazby ve společnosti.

Graf č. 6 – Statistika ukládaných trestních opatření za rok 2013

4. 6. Zahlazení odsouzení

Po výkonu trestu a jeho odpykání, nezanikají automaticky okamžitě všechny důsledky plynoucí ze spáchání činu. Ty mohou i nadále nepříznivě ovlivňovat pachatele provinění a působit tak na jeho budoucí život⁹³. Proto trestní zákon zavádí institut zahlazení odsouzení, který má za úkol takového nepříznivé následky odsouzení odstranit. Účinkem zahlazení odsouzení je pak stav, kdy se na odsouzeného hledí, jakoby nebyl odsouzen, a jeho předchozí odsouzení se ani neuvede ve výpisu z Rejstříku trestů. Pachatel dále nemůže být nucen, ani neuvádí své předchozí odsouzení při žádných příležitostech⁹⁴.

U mladistvých pak máme obzvláště zájem na tom, aby v případě, kdy již vykonali udělené opatření, nebylo na ně pohlíženo jako na odsouzence, neboť by se takový stav přičil základnímu účelu soudnictví nad mládeží, a to zejména pokud jde o efektivní a nenarušený návrat mladistvého zpět do společnosti a jeho bezproblémové začlenění. Fakt, že byl dříve odsouzen a například v mladické nerozvážnosti spáchal provinění, by mu mohl uškodit

⁹³ Např. při nástupu do nového povolání, při kterém je vyžadován výpis s Rejstříku trestů.

⁹⁴ Redakce epravo.cz, *Zahlazení odsouzení*, [online], dostupné z <http://www.epravo.cz/top/clanky/zahlazeni-odsouzeni-9447.html> [10. 3. 2016]

zejména při hledání budoucího povolání. Proto zde ZSM stanovuje speciální úpravu odlišnou od té v trestním zákoníku pro pachatele dospělé.

Institut zahlazení odsouzení je upraven v §34 ZSM a ve svých sedmi odstavcích zákon stanoví podmínky zahlazení u jednotlivých opatření.

V prvním a druhém odstavci pak hovoří o nejzávažnějším druhu trestního opatření, a tím je odnětí svobody. Přitom zde dělí takto uložená opatření na ta, která délkou nepřekročí jeden rok (nebo ta, která jsou zmírněna prezidentem republiky či mladistvému prominuta) a ta, která tyto podmínky nesplňují. Pro první kategorii pak stanoví, že zahlazení nastává automaticky, po výkonu opatření, či po té, co bylo od výkonu takového opatření upuštěno. Pro druhou kategorii pak zákon zavádí nutnost rozhodnutí soudu. Takto soud rozhoduje po výkonu opatření a přihlíží přitom zejména k tomu, jak se mladistvý při výkonu choval.

Ve třetím odstavci pak zákon hovoří o případech, kdy je mladistvý pachatel podmíněně propuštěn z výkonu opatření odnětí svobody. V tomto případě se pak zahlazuje odsouzení společně s prohlášením soudu, že se mladistvý ve zkušební době osvědčil.

Dalšími opatřeními, o kterých zákon v daném paragrafu hovoří, pak jsou peněžité opatření, domácí vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné akce. V těchto všech případech zahlazení nastává ve chvíli, kdy jsou tato opatření vykonána či bylo od jejich výkonu upuštěno.

Posledními opatřeními, kterých se speciální úprava v ZSM týká, jsou vyhoštění a propadnutí věci. V prvním případě pak zákon stanoví, že zahlazení odsouzení nastává po uplynutí doby, na kterou bylo vyhoštění stanoveno. V druhém případě k němu dochází ve chvíli, kdy se stává pravomocným rozsudek o propadnutí věci.

4. 7. Závěr

Opatření, která mohou být uložena v České republice, jsou velmi variabilní. Jak je ale popsáno výše, ani zdaleka nejsou soudy využívány tak, jak by mohly. Ač již ze statistik či z výzkumu⁹⁵, můžeme z dat dovodit, že nejčastěji ukládanými opatřeními jsou právě ta, která

---

⁹⁵ Grantový projekt GAČR č. 13-09470S – Výzkum efektivity sankcionování mladistvých: hodnocení deseti let účinnosti zákona o soudnictví ve věcech mládeže, výsledky shrnuty v ŠČERBA F., COUFALOVÁ B., HRUŠÁKOVÁ M.: *Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu*, Trestněprávní revue 2/2015, s. 33

mají svou podobu v trestním zákoníku a naopak ta, která jsou pouze specificky upravena v ZSM jsou využívána jen minimálně.

Tento stav se mi v současné době jeví jako nepatřičný. S důrazem na odlišnou dominantní funkci trestního soudnictví nad mládeží, které odpovídá v první řadě snaha mladistvého „vrátit do správných kolejí“ a vstěpit mu touhu žít normálním a legálním způsobem života, by dle mého názoru měly soudy a potažmo i přímo soudci využívat více specifických možností, které jim umožňuje uložit ZSM. Je velkou škodou, že ačkoli máme mnoho institutů speciálně využitelných pro mladistvé, ani v dnešní době není plně překonána myšlenka, že pachatele je třeba v první řadě trestat, a to uložením trestního opatření. Ať je tak činěno z jakýchkoli důvodů, podle mě by měly soudy více využívat možností alternativního trestání, a zejména pak více zapojit opatření ochranná a výchovná.

Co se týká právní úpravy v rozsahu a možnostech uložených opatření, myslím, že ta je dostatečná, zákonné zpracování je podrobné a nabízí mnoho vhodných řešení pro každý individuální případ. V tomto tématu, kromě zmíněného většího praktického využití více druhů opatření, neshledávám žádný problém ani řešení situace. Dle mého názoru je úprava opatření ukládaných mladistvým velmi přehledná a díky možnostem individuálního uložení a modifikací vůči trestnímu zákoníku také přijatelná v tom ohledu, že dává soudu možnost zvolit právě tu možnost, která se v konkrétním případě jeví jako ta nejsprávnější. Problematika ukládání opatření je jedním ze stěžejních témat, na kterém stojí soudnictví ve věcech mládeže, a jsem přesvědčena, že jako takové je svým rozsahem a zpracováním naprosto dostatečné. Existují problémy, úprava není dokonalá, některé z nich jsou zmíněny v textu práce, ale ty je možno do budoucna napravit změnou zákona.

Laická veřejnost nezná hlavní účel soudnictví nad mládeží, která je také stále přesvědčena o tom, že v tomto systému má jít vždy o trest uložený za spáchané provinění, by jistě mohla namítat, že úprava a modifikace rozsahu a sazeb uvedených v ZSM se jeví jako příliš omezující a v rámci uložení opatření jako zcela nedostatečná. Já tento názor sdílet nemohu. Dle názoru mého a z přečtení literatury také názorů odborné veřejnosti, je zřejmé, že stanovení omezujících ustanovení a možnost uložení opatření typických pouze pro mladistvé, je více než dostatečné, spravedlivé a hlavně slouží účelu zákona o soudnictví nad mládeží. Dá se tak hovořit o v teorii dostatečném a vyhovujícím zpracování, problémem ale i nadále zůstává jeho praktické zapojení a využití. Jak je vidno z výše zpracovaných dat, mnohá

opatření jsou využívána jen minimálně či dokonce vůbec, a to ne z důvodů, že by jejich uložení mladistvým nebylo účelné či možné.

Nezbývá než doufat, že do budoucna soudy využijí více možností, které jim zákon umožňuje a že i v praktickém smyslu se dočkáme tak širokého využití všech opatření, jaké bude plně odpovídat účelu a smyslu ZSM.

5. Odklony v trestním soudnictví mládeže

Zvláštní způsoby trestního řízení, jak je nazývá ZSM, nebo také odklony, jsou další možností ukončení trestního řízení mladistvého, které jsou možností naplnění účelu zákona o soudnictví nad mládeží a nevedou přímo k nejzávažnějšímu postihu mladistvého, tedy omezení svobody. Odklony jsou ovlivněny prvky restorativní justice⁹⁶, tedy myšlenkou, že pachatel se má sám podílet na nápravě škody či odčinění újmy. V ZSM jsou upraveny v §68 - §71 a měly by mít „*přednost před intenzivnějšími formami intervence, zejména trestními opatřeními*“⁹⁷. V §68 je pak zákon stanoví, že mohou být užity v takových případech, *jen jestliže se podezření ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění*. Druhy těchto odklonů, které lze použít v rámci trestního soudnictví, upravuje následující paragraf a jsou jimi:

- a) podmíněné zastavení trestního řízení
- b) narovnání
- c) odstoupení od trestního stíhání.

Z výkladového hlediska by se mohl jevit problém v tom, že podle gramatického výkladu připadá v úvahu, že žádný jiný zvláštní způsob trestního řízení není možné užít. V praxi se ovšem připouští i výklad poněkud širší, tedy i možnost využití dalších zvláštních způsobů řízení – tj. řízení proti uprchlému, zkrácené řízení, zjednodušené řízení a také řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu⁹⁸.

---

⁹⁶ „Restorativní justici lze chápat jako soubor postulátů, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti. Jde o takové pojetí trestní justice, ve kterém jsou hojně zastoupeny prvky zdůrazňující práva oběti a jejich ochranu, mimosoudní projednávání věcí aj. ... Zločin ... má být chápán jako škoda (újma), která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti. ...Hlavním účelem... je vytvoření takových podmínek, aby mohly být odstraněny následky trestné činnosti.“ KARABEC Z., *Restorativní justice (Sborník příspěvků a dokumentů*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2003, str. 8-9

⁹⁷ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, xvi, 235 s. Beckova edice právní instituty., str. 44

⁹⁸ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, str. 653 nebo též HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, xvi, 235 s. Beckova edice právní instituty., str. 45

5. 1. Podmíněné zastavení trestního řízení a narovnání

Oba tyto instituty jsou primárně upraveny v trestním řádu a lze je uložit mladistvým v řízení o přečinu za stejných podmínek, za jakých se ukládají dospělým pachatelům. Podmíněné zastavení trestního stíhání je upraveno v §307 a §308 TŘ a zákon stanoví, že soud může podmíněně zastavit trestní stíhání, pokud jsou splněny následující podmínky:

- a) *mladistvý* se k provinění doznal,
- b) *mladistvý* nahradil škodu, pokud taková byla proviněním způsobena, nebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě (uzavřel dohodu atd.)
- c) *mladistvý* vydal bezdůvodné obohacení, které proviněním získal, nebo učinil vhodná opatření k jeho vydání (vůči tomu, na kom se obohatil)
- d) s přihlédnutím k osobě mladistvého, vzhledem k jeho současnému životu a k okolnostem spáchaného provinění lze takové rozhodnutí považovat za dostačující

Znak restorativní justice, tedy snaha nahradit škodu oběti provinění nebo tomu, komu byla způsobena, či s ním o takové možnosti alespoň uzavřít smlouvu, je zde patrný. Přitom je takovéto nahrazení jednou z podmínek, kdy může být trestní řízení podmíněně zastaveno, což mnohdy může kolidovat s finančními možnostmi mladistvého. Ještě o větším vlivu restorativní justice můžeme mluvit i u následujícího odklonu upraveného také v trestním řádě, kterým je narovnání. Zde můžeme hovořit o zřejmě nejsilnějším postavení poškozeného, který samotný, s danými podmínkami a možností ukončení trestního řízení, musí souhlasit. Takové řízení ovšem může kladně působit na mladistvého, když dochází k osobnímu střetu s poškozeným, jednání za účasti obou stran, a následně může dojít k omluvě i odpuštění⁹⁹. Ale nejprve k podmínkám, které s uložením narovnání souvisí a díky kterým, nutno říci že bohužel, se stává tento odklon pro mladistvé nepraktický. Narovnání je upraveno v §309 až §314 a stanovuje následující:

- a) k zastavení trestního řízení může dojít pouze za souhlasu obviněného i poškozeného
- b) mladistvý prohlásí, že provinění spáchal a neexistují zde žádné pochybnosti o tom, že toto prohlášení vzniklo jinak než svobodně, vážně a určitě,

---

⁹⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, xvi, 235 s. Beckova edice právní instituty., str. 49

- c) mladistvý uhradí poškozenému spáchanou škodu či opět vykoná opatření k tomu vedoucí,
- d) mladistvý stejně tak vydá i bezdůvodné obohacení nebo učiní jiná vhodná opatření
- e) mladistvý složí na účet soudu peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti – tato částka musí být přiměřená spáchanému přečinu
- f) soud považuje vzhledem ke všem již výše (podmíněné zastavení trestního řízení, bod d)) uvedeným skutečnostem takové ukončení trestního řízení za dostatečné

Jak je vidět, rozdíl mezi narovnáním a podmíněným zastavením nespočívá pouze v souhlasu poškozeného, ale převážně v nutnosti složit další finanční částku určenou na pomoc obětem trestných činů, což může být u mladistvých zvláště problematické. Zde musím souhlasit s názorem¹⁰⁰, že by v tomto případě mohlo být vhodné zavést určité změny, či upravit podmínky uložení pro mladistvé tak, aby se dalo narovnání efektivněji uplatnit i pro ně (např. možnost uložení narovnání po vykonání probačního programu nebo výchovného opatření a ne povinnost finančních příspěvků).

5. 2. Odstoupení od trestního stíhání

Tento specifický druh odklonu je zvláštní tím, že jej lze užít pouze na mladistvého za podmínek upravených v ZSM v §70 a §71. Při zavádění tohoto odklonu se počítalo s jeho širším využitím, neboť nevyžaduje přímo jako základní podmínku, aby byl u provinění poškozený (zákon nespojuje možnost odklon užít s nutností nahradit škodu, ale tuto povinnost ukládá pouze jako jednu z možností – viz níže), nýbrž stačí pouze porušení veřejného zájmu¹⁰¹.

Podmínkami k ukončení trestního řízení odstoupením od stíhání jsou podle §70 ods. 1:

- a) mladistvý pachatel spáchal provinění, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje v trestním zákoníku 3 roky
- b) veřejný zájem na stíhání mladistvého chybí

¹⁰⁰ ŠČERBA, F., Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě, Praha : Leges, 2011, str. 119 a také HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, xvi, 235 s. Beckova edice právní instituty., str. 48

¹⁰¹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2013, xvi, 235 s. Beckova edice právní instituty., str. 46

c) trestní stíhání není účelné

d) potrestání mladistvého k odvrácení dalšího delikventního jednání není nutné

Jako fakultativní podmínku pak zákon v ods. 3 stanoví, že *odstoupit od trestního stíhání lze zejména v případě, jestliže mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, bylo úplně nebo alespoň částečně vráceno bezdůvodné obohacení získané proviněním a poškozený s takovým rozsahem vrácení bezdůvodného obohacení souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.*

Z toho vyplývá, že právě tím, že zákon nutnost uhradit škodu poškozenému, stanovuje pouze jako jednu z okolností, kdy je zejména vhodné od řízení odstoupit, dovoluje tak soudu využít tento odklon i v takových případech, kdy ke škodě nedošlo, či když mladistvý nedisponuje toliko finančními prostředky, aby mohl způsobenou škodu uhradit (z dikce zákona vyplývá, že škodu nemusí uhradit samotný poškozený, existuje tedy možnost, aby ji uhradil jiný subjekt odlišný od pachatele – např. rodiče mladistvého).

Na splnění tedy výkon vhodného probačního programu se může vázat problém týkající se délky nebo doby takového programu. Jelikož tento trvá po delší dobu, může se jeho prvotní vykonání před odložením řízení zdát poněkud neúčelné, či zdlouhavé, samotný výkon ovšem dává soudu možnost ověřit si, zda byly splněny všechny obligatorní podmínky uložení odklonu. Absolvování a řádné splnění probačního programu dává totiž tušit, že se mladistvý napravil a že jeho další potrestání nebude účelné.

5. 3. Závěr

Ačkoli nám samotný ZSM již stanovuje různé a v některých ohledech snad dostatečné možnosti alternativních trestů (tedy takových, které jsou odlišné od opatření odnětí svobody) ve všech typech opatření, je dle mého názoru správné, že stanovuje i další možnosti odklonů a tedy možnost řešit trestní delikvenci mládeže i takovým způsobem, který nebude nerasmázatelně vryt do paměti blízkého okolí mladistvého tak, aby ho to pro jeho budoucí život označilo jako delikventa či dokonce zločince. Při snaze mladistvého do budoucna co nejméně stigmatizovat se lépe osvědčí podle mého zastavení či jiné ukončení trestního řízení bez konečného uložení opatření, s tím, že za splnění veškerých podmínek nedojde k tomu, aby to

přítom bylo nedostatečným potrestáním či ponaučením za spáchané provinění, či nedošlo k odškodnění poškozeného. Dle mého názoru je správné, že zákon nabízí právě takovouto možnost ukončení trestního řízení. Několik nedostatků, či problémů, spojených s ukládáním odklonů, zejména pak s odstoupením od trestního stíhání, je ovšem nutno zmínit. Zmínění napomenutí s výstrahou jako jedné z možností, se zdá být poněkud nejasné¹⁰². V případě uložení tohoto opatření v průběhu řízení a tedy nutnosti souhlasu mladistvého s jeho uložení, se situace může jevit poněkud absurdně, jelikož mladistvý zde musí souhlasit s tím, že jej soud či státní nástupce napomene. K problematice úpravy tohoto odklonu se vyjádřil také Ščerba¹⁰³, když sice kladně zhodnotil cílení odklonu vůči nejméně závažným trestným činům, nicméně již za problematickou vidí právní úpravu podmínek jeho aplikace. Hovoří zde o přílišné blízkosti institutu odstoupení od trestního stíhání a fakultativního zastavení trestního stíhání podle §172 ods. 2 TŘ. Jako řešení zde poté uvádí možnost změny fakultativních podmínek odstoupení na obligatorní podmínky, jen uvedené alternativně. Kladně se také staví k ukončení myšlenky samostatného specifického odklonu pro mládež a spíše stanovení speciálních podmínek pro mladistvé, v rámci již existujících odklonů pro dospělé pachatele. Dále výše zmíněný problém se zapojením finančních prostředků by bylo záhodno vyřešit do budoucna zavedením potřebné výjimky či speciální podmínky pro mladistvé, které by nabízelo možnost rozšířit první dva výše zmíněné odklony na více případů, tedy i tam, kde finanční možnosti mladistvého jsou problémem.

---

¹⁰² FENYK, J., *Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle §70 zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství 2004*, č. 2-3, str. 5

¹⁰³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik., str. 129

6. Úprava ve věcech dětí mladších 15 let

Jak již bylo řečeno výše, mladistvý se stává trestně odpovědný při dosažení věku 15 let, pokud zároveň jeho rozumová a mravní vyspělost odpovídá jeho věku reálnému (je schopen rozpoznat protiprávnost činu a ovládat své jednání). V této kapitole se zaměřím na ty děti, které doposud nesplnily podmínku dosažení věkové hranice, tedy ty, které jsou trestně neodpovědné. I v tomto případě ovšem musí existovat možnost soudu jednat v případě, kdy právě delikventní činnost páchá takové neodpovědné dítě, protože i toto dítě je potřeba chránit, vychovávat a usměrňovat pro jeho budoucí bezproblémové zapojení zpět do společnosti. Čin spáchaný neodpovědným dítětem musí vykazovat všechny formální znaky trestného činu i dosáhnout potřebného stupně protiprávnosti pro společnost podle všech okolností z hlediska obsaženého v §3 ods.4 ZSM. Pokud se v průběhu řízení zjistí, že takovýto čin jinak trestný nedosahuje takové protiprávnosti, aby jej zákon spojil s trestní odpovědností mladistvých (§6 ods. 2 ZSM), nebude se na něj řízení podle hlavy III. ZSM vztahovat.¹⁰⁴ Zatímco trestně odpovědný mladistvý páchá provinění a dospělý pak přímo trestný čin, u dítěte dochází ke spáchání činu jinak trestného. Tento čin pak není netrestný absolutně, ale pouze v tomto jediném konkrétním případě, kdy k tomu, aby se mohlo jednat o provinění nebo dokonce trestný čin, schází určitá vlastnost pachatele podstatná pro trestnost protiprávního činu, a tou je právě věk.

Jak tedy bylo poznamenáno výše, specifická úprava řízení proti dětem mladším patnácti let je upravena v hlavě třetí ZSM v §89 až §96, zde ještě s větším důrazem, při zapojení §1 ods. 2 ZSM platí, že *„...základním smyslem projednávání těchto činů (činy jinak trestné spáchané dítětem mladším 15 let, pozn. aut.) v systému soudnictví ve věcech mládeže je rychlá a adekvátní reakce na jejich spáchání, předcházení jejich opakování, náležitá reflexe potřeb osob jimi poškozených a zvláště pak vytvoření podmínek pro další sociální a duševní rozvoj dětí, které se jich dopustily. Primární je zde výchovné působení na ně, jejich ochrana před škodlivými vlivy a obnovení jejich sociálního zázemí. Nabízená řešení by proto měla uspokojovat jejich potřeby, podněcovat je k přijetí obecně akceptovatelných norem chování, rozvíjet pozitivní prvky jejich osobnosti, posilovat jejich sociálně užitečné svazky, podporovat*

---

¹⁰⁴ Judikát 8 Tdo 514/2008, dost. z ASPI – Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2008

*jejich specifické zájmy a přispívat k tomu, aby si našly společenské uplatnění odpovídající jejich schopnostem a rozumovému vývoji.*¹⁰⁵“

Zvláštností a odlišností úpravy ve věcech dětí mladších patnácti let je pak převážně ustanovení §96 ZSM, které říká, že v řízení, které probíhá s takovým dítětem, soudy postupují podle předpisů, které upravují občanský soudní řád (jedná se tak především o z. č. 99/1963 Občanský soudní řád, dále jen „OSŘ“ a o zákon č. 292/2013 o zvláštních řízeních soudních, dále jen „ZŘS“ a zde hlavně v jeho Hlavě V (Řízení ve věcech rodinněprávních), oddíl 5 (Péče soudu o nezletilé), §452 a násl.). Tato úprava přímo odpovídá mezinárodním smlouvám uzavřených Českou republikou, zejména tedy Úmluvě o právech dítěte. V této je přímo stanoveno, v jejím čl. 40 ods. 3 nejen, že státy, jež jsou stranami této úmluvy, zřizují speciální orgány a instituce zvláště určené pro mladistvé a stanoví v rámci zvláštních zákonů „*nejnižší věkovou hranici, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo*“, ale také říká, že má stát v případě přijetí speciálních zákonů o úpravě řízení s takovými dětmi, přijmout řešení nikoli v rámci trestní soudní procedury za předpokladu dodržování lidských práv a právních záruk. Zatímco tak hlavu druhou ZSM můžeme chápat jako veskrze trestní zákon navazující na trestní zákoník a trestní řád, hlava třetí ZSM může být naproti tomu zákonem občanskoprávním, jelikož se týká docela odlišného okruhu účastníků¹⁰⁶.

Jak už bylo řečeno výše, věková hranice je hranicí absolutní, tzn., že v žádném případě nelze dítě mladší patnácti let stíhat v trestním řízení. Naproti tomu ovšem zákon nestanoví žádnou spodní věkovou hranici, kdy je dítě vůbec schopno spáchat čin jinak trestný, podle části III. ZSM je tedy možno postupovat v jakémkoli věku dítěte. Obecně je třeba tuto spodní hranici stanovovat konkrétně a individuálně u každého případu a je třeba posoudit opět veškeré dosavadní faktory, které dítě ovlivňovaly a z nich následně zformovat přehled o jeho mravní a rozumové vyspělosti, zda je vůbec možné takové dítě potrestat (zcela neúčelné se jeví např. snaha potrestat tří nebo čtyřleté dítě za zhářství v případě, kdy se mu do rukou dostanou sirky a ono zapálí byt či dům, pokud není ani schopno, či jeho inteligence či informovanost není v tomto věku ani taková, aby si dokázalo uvědomit následky, které takovým jednáním může spáchat)¹⁰⁷.

---

¹⁰⁵ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 699

¹⁰⁶ ŠÁMALOVÁ, M., *Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv.*, Státní zastupitelství, 3/2013., s. 21

¹⁰⁷ ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 702

Řízení s takto neodpovědným dítětem, je většinou zahájeno podle §90 ods. 1 ZSM, který stanoví obligatorní povinnost státního zástupce podat návrh bezodkladně po tom, co se dozví, že trestněprávní stíhání není přípustné z důvodu neodpovědného pachatele. V tomto případě bychom mohli zvážit otázku, zda je obligatorní podání návrhu státním zástupcem za každý čin jinak trestný, vhodné a účelné, zda by nebylo v některých případech lepší, aby tato možnost zůstala pouze fakultativní a v případě, kdy by se dítě dopustilo méně závažného činu jinak trestného, zůstala by státnímu zástupci možnost řešit případ ještě mírnější mimosoudní formou¹⁰⁸.

Zákon pak v dalším ods. §90 umožňuje soudu zahájit řízení i bez návrhu, a to v případě, kdy státní zástupce návrh nepodá, ačkoli k využití této možnosti by v praxi mělo docházet jen výjimečně, jelikož státní zástupce bude první, kdo se o neodpovědném pachateli ze strany orgánů činných v trestním řízení dozví¹⁰⁹.

Následně je dítěti podle §91 ods. 2 stanoven opatrovník, kterým pro toto řízení může být pouze advokát. S přihlédnutím k hlavnímu účelu, který má soudní řešení dětské delikvence, uvedeného v ZSM, je třeba brát zřetel na to, že advokát zde nemá úplně totožné postavení jako v trestním stíhání. Jonášová říká o postavení advokáta a jeho smyslu ve svém článku toto: „*Advokát by se neměl zaměřovat jen na právní aspekty projednávané věci a možnost, že se dítě takového činu nedopustilo, ale v rámci svých možností by měl i napomoci k objasnění důvodů, resp. motivů, proč se dítě činu dopustilo a faktorů, které se na jeho sociálním selhání významně podílely.*“¹¹⁰

6. 1. Opatření ukládaná dětem mladším 15 let

Opatření ukládaná mladistvým jsou stanovena v §93 ZSM a jsou mladistvému ukládána na základě §89 ods. 2, který stanoví, že spáchá-li dítě čin jinak trestný, učiní soud taková opatření, aby došel k jeho nápravě. Vybírat pak může podle závažnosti spáchaného činu a okolností případu právě z těch opatření, které zákon jmenuje v §93 (viz níže). Rozhodujícím pro uložení opatření je doba spáchání činu, tedy opatření a užití hlavy III. ZSM se bude vztahovat na ty děti, které ještě nedovršily patnáctý rok života v době spáchání činu. Uložit

---

¹⁰⁸ KZS v Praze už několik let upozorňuje na nehospodárnost, formálnost a neúčelnost této obligatornosti, a to hlavně při zvážení typického složení kriminality dětí, kdy se jedná zejména o drobnou majetkovou činnost, kterou by bylo snáze a hospodárněji vyřešit právě mimosoudně., Nejvyšší státní zastupitelství, *Zpráva o činnosti státních zastupitelství*, 2011 a 2014, Brno, dostupné z <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti> (cit. 5. 2. 2016)

¹⁰⁹ JONÁŠOVÁ, R.: *Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let*, Bulletin advokacie 1-2/2009, s. 52

¹¹⁰ Viz JONÁŠOVÁ, 2009, tamtéž

opatření a následně ho i vykonat pak lze do osmnáctého roku života, výjimečně lze jeho trvání prodloužit do dovršení devatenácti let. Specifikem je pak případ uložení ochranného léčení, v případech, kdy dítě spáchalo čin jinak trestný ve stavu vyvolaném duševní poruchou, či pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním, jedná-li se o dítě, které se zneužívání takové látky oddává (viz níže).

Před tím, než soud přistoupí k tomu, aby určil nejvhodnější a pro dítě také nejúčinnější opatření (z hlediska hlavní výchovné funkce ZSM, která byla již několikrát zmiňována v této práci), je třeba podrobně a do detailů posoudit jeho nejen zdravotní a psychologický stav, ale také podmínky, v kterých vyrůstá a je vychováváno, jeho okolí a prostředí. K takovému zevrubnému posouzení má složit převážně znalecký posudek následující po důkladném psychologicko-pedagogickém vyšetření, spojený také se zkoumáním vlivů z okolí dítěte. Po tomto zhodnocení pak mohou být uložena tato opatření:

- a) výchovná povinnost,
- b) výchovné omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e) dohled probačního úředníka,
- f) ochranná výchova,
- g) ochranné léčení.

Tento výčet opatření je taxativní a nemůže být tak rozšířen o žádná další opatření, která by šlo užít v řízení proti mladistvému podle hlavy II. ZSM či dokonce proti dospělému pachateli. Stejně jako u opatření použitelných u mladistvých, jsou i tato v zákoně nejen vyjmenována, ale také seřazena podle vhodnosti využití vzhledem k závažnosti spáchaného činu a nutnosti zasáhnout či omezit svobody dítěte – zákon zde stanovuje hierarchii užitých opatření. I zde platí, že nejprve by měl soud volit takové účelné opatření, které povede k nápravě dítěte a v tomto případě tak bude dostatečné. Variabilita využití přesně takového opatření, které bude v nejlepší možné míře působit na mladistvého, je zajištěno krom individuálních možností stanovení různého obsahu některých opatření (např. výchovné povinnosti či omezení - §93 ods.7 ve spojení s §18 a §19), také možností kombinovat tyto opatření tak, aby se zamezilo dalšímu páčání delikventní činnosti dítěte a zejména pak došlo k jeho úplné a účinné nápravě, odčinění škod a samotnému uvědomění si dítěte, že nejednalo v rámci společností tolerovaných morálních norem.

U opatření výchovných povinností a omezení, napomenutí s výstrahou a dohledu probačního úředníka se přiměřeně použijí ustanovení z předchozí části ZSM, přičemž zákon nestanovuje pro dítě žádné speciální podmínky či odchylky, ke kterým by byl nucen soud přihlédnout, postačí tedy náhled do výkladu, který byl uveden již výše v této části, v kap. čtvrté.

Drobné odchylky pak zákon stanoví u dvou nejpřísnějších typů opatření, která lze uložit mladistvému, a to ochrannou výchovu a ochranné léčení. Obě tyto možnosti zasahují do osobní svobody mladistvého, když jej buď nutí podrobit se určitému druhu léčení nebo jej odjímají ze současného vlivu osob, které jej vychovávají.

U ochranné výchovy, tedy zásahu pro dítě zřejmě nejvážnějšího¹¹¹, zákon stanoví v §93 ods. 2, že toto opatření může být uloženo dítěti, jen pokud to odůvodňují zvláštní okolnosti případu či pachatele. Ochranná výchova tak musí (obligatorní povinnost soudu) být uložena za takový čin jinak trestný, kterému odpovídá trestný čin, za který trestní zákoník umožňuje uložit výjimečný trest, pokud dítě v době spáchání činu překročilo dvanáctý rok života. Fakultativně pak zákon dovoluje soudu pro mládež uložit ochrannou výchovu také dítěti mladšímu patnácti let (a také tedy i mladšímu dvanácti), pokud to odůvodňují okolnosti činu a pokud tak bude zajištěna řádná výchova dítěte. Stejně jako u ukládání ochranné výchovy mladistvému pachateli, i zde platí, že opatření trvá tak dlouho, dokud není splněn jeho účel.

Ochranné léčení může být svou povahou zřejmě ještě vážnější svým zásahem do soukromí a svobody dítěte, i z toho důvodu je uvedeno v hierarchii opatření až na posledním místě, nelze ho však uplatnit na všechny děti, které se dopustí činu jinak trestného. V §93 ods. 3 jsou uvedeny případy, kdy může soud opatření uložit po předchozím vyšetření duševního stavu dítěte – pokud spáchalo čin jinak trestný buď ve stavu vyvolaném duševní poruchou, či pod vlivem návykové látky nebo ve stavu jím vyvolaném a zároveň je pobyt dítěte na svobodě nebezpečný.

Stejně jako u mladistvých, i zde má soud možnost uložit dva typy ochranného léčení, ambulantní a ústavní, kdy právě ústavní forma se stává tou závažnější, neboť ji dítě vykonává ve zdravotnickém zařízení a je podrobena terapeutickému působení lékařů a zdravotníků. Tímto je toto dítě izolováno od společnosti, zvláště pokud se už v nízkém věku jeví jako nebezpečné. Nikdy ale nesmí být uložení ochranné léčby bráno jako prostředek sloužící v první řadě právě k izolaci dítěte, vždy je třeba dbát na základní funkci soudnictví nad mládeží, které má za úkol takového jedince uzdravit a v nejlepším navrátit zpět do

---

¹¹¹ Ochranná léčba by jistě mohla být považována za ještě vážnější, ovšem nelze ji uložit každému dítěti. Ochranná výchova naproti tomu je nejvážnějším opatřením právě u těch dětí, kterým nelze uložit ochranná léčba.

společnosti, nikoli jej od ní oddělit¹¹². Na rozdíl od předchozích opatření, která mohou být uložena do osmnáctého roku dítěte, popřípadě ve zvláštních případech prodlouženy do jeho devatenáctého roku, poslední přidané opatření ochranného léčení (účinné od 1. 11. 2011) trvá, dokud je to účelné (§93 ods. 5). Z toho vyplývá, že toto léčení může být ukládáno, resp. „prodlouženo“¹¹³ i po dosažení osmnáctého roku dítěte (což je zopakováno následně i v ods. 8 stejného paragrafu).

To, zda dítě trpí některou zmíněnou poruchou, tedy duševní chorobou či závislostí, je pak v rámci řízení podstatné v době spáchání činu. Dítěti tak nemůže být uložena ochranná léčba v případě, kdy se jeho duševní porucha či závislost objevily až po spáchání činu či v průběhu řízení. Naopak je tomu u nebezpečnosti pro společnost, která je vyžadována v době případného uložení opatření. Pokud tedy dítě již svou závislost překonalo či již netrpí duševní poruchou po spáchání činu, nejví se tak pro společnost nebezpečných, nemůže mu být opatření uloženo¹¹⁴.

Ačkoli zákon nestanoví pro dítě, které spáchalo čin jinak trestný, možnost použít některý z odklonů (viz kap. pátá této práce), což by se mohlo jevit jako přísnější forma reakce na dětskou kriminalitu, než je tomu u mladistvých, nabízí i zde zákon možnost opatření dítěti neuložit, a to v §93 ods. 10, který stanoví, že soud může upustit od uložení opatření, pokud projednání činu, které spáchalo dítě, státním zástupcem nebo soudem pro mládež se jeví jako dostatečné pro naplnění účelu zákona (§1 ods. 2).

6. 2. Závěr

Úprava soudnictví nad dětmi mladšími 15 let je v Českém právním řádu dle mého názoru zpracována celkem dobře. Ačkoli by se mohlo hovořit o několika problémech zmíněných výše, jsem přesvědčena, že účel zákona, který má toto řízení naplňovat, je správný a je také naplněn. Někteří lidé, zvláště pak z široké veřejnosti, by dle již zmíněných komentářů, řešili kriminalitu dětí mladších patnácti let, zejména při závažnější trestné činnosti, mnohem vážnějším způsobem. Ať již hovoříme o prolomení věkové hranice, či dokonce o názorech, že

---

¹¹² V komentáři k zákonu je vyjádřen názor, že dítěti nemůže být také uloženo toto opatření v případě, kdy je zjevné na první pohled, že nemůže být vyléčeno, či jeho léčba nebude nijak účelná, tedy by se jednalo pouze o strach z nebezpečnosti bez dosažení hlavního účelu, léčby. IN ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 770

¹¹³ Podle §93 ods. 5, poslední věta ochranné léčby trvá, dokud jej soud nezruší s tím, že to, zda je účelné i nadále, zkoumá minimálně jednou za dvanáct měsíců

¹¹⁴ R 23/1979 IN ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, s. 771

by bylo záhodno takto mladé děti trestat stejně jako dospělé, stále je třeba mít na mysli, že se jedná zejména o názory vyslovené v hněvu či rozhořčení nad smrtí jiného člověka, které ovšem nejsou vysloveny s kompletní znalostí trestního práva a zejména pak zvláštních zásad užitých pro soudnictví nad mládeží.

Osobně bych i zde zmínila již výše předestřenou možnost dvojí věkové hranice. Tedy zavedení patnácti- a čtrnáctileté (popř. ještě nižší) hranice pro různé trestné činy.

I tak si ale nemyslím, že by bylo možné děti mladší patnácti let v českém právním systému považovat za plně beztrestné. Jistě jsou trestně neodpovědné a nemohou se tak dopustit trestného činu, to ovšem není to samé, jako nemožnost jejich potrestání, či spíše, za použití vhodnějšího termínu, spíše nemožnost jejich nápravy či převýchovy v rámci opatření, která ZSM umožňuje těmto dětem uložit.

Veškeré tyto návrhy je třeba také zvážit z pohledu ekonomické výhodnosti takových kroků. Neméně důležitým při zavádění takto náročných a závažných postupů pak zůstává fakt, zda by vůbec vedly k takovému stupni nápravy současného stavu, aby se vůbec vyplatily. V tomto případě si nejsem zcela jistá a současný stav mi tak připadá přijatelný.

I zde by pak byla možnost využít již výše zmíněnou možnost zavedení výukových programů zaměřených na základy práva a právní nauky na středních školách, což by mohlo v mnohém pomoci zvýšit právní gramotnost těchto dětí. S informacemi, jakých trestných činů se vůbec mohou dopustit a co vše může být v jejich okolí považováno za protiprávní, společně s informacemi ohledně druhů a možností potrestání za takové jednání, by mohlo preventivně předcházet budoucí kriminální delikvenci dětí a následně i mladistvých.

Jinak jsem přesvědčena, že úprava soudnictví nad dětmi mladšími patnácti let je vhodná, vyhovující, dostatečná a v souladu s mezinárodními úmluvami a dohodami upravujícími práva dítěte, na které Česká republika přistoupila.

Závěr

Ve své práci jsem se zaměřila na popis celkového obrazu u vybraných témat soudnictví nad mládeží, kterými jsou trestní odpovědnost, opatření ukládaná mladistvým, odklony a úprava ve věcech dětí mladších patnácti let. V některých případech, kdy to bylo možné, jsem nastínila možná alternativní, či spíše rozšiřující řešení dané problematiky.

Když jsem začínala psát tuto práci, věřila jsem, že stav soudnictví nad mládeží je v současné době upraven nedostatečně. Stejně jako většina obyvatelstva, i já jsem byla přesvědčena o stále rostoucí kriminalitě mládeže a o nedostatečném preventivním přístupu státu a orgánů k dětem, převážně ještě ve školním a předškolním věku. Při psaní této práce jsem si pak stanovila za cíl, zhodnotit jednotlivá témata, která jsem považovala v současné úpravě za nedostatečná či problematická a podat jejich celkový obraz v právní úpravě. Při sbírání dat a při jejich zpracování jsem ovšem zjistila, že můj postoj vůči tomuto oboru trestního práva byl velmi příkrý a v mnohém se změnil můj dřívější pohled na věc.

V první řadě jsem se zabývala kriminalitou mládeže. Tomuto problému jsem se rozhodla věnovat ve větší míře, jelikož mi v rámci soudnictví nad mládeží, přišla důležitá nejen právní úprava, ale také prvotní příčiny, které vůbec vedou k páchání delikventní činnosti, a zda by bylo možno se jim vyvarovat či navrhnout přístupy, které by mohly vést k řešení této problematiky již v zárodku. Při procházení výsledků ze statistických údajů jsem zjistila, že už u prvního tématu jsem se mylila, když jsem předpokládala rostoucí kriminalitu mládeže i závažnější způsob jejího páchání. Tento se ovšem ve výstupech neprojevil, ba naopak, vykazoval sestupnou tendenci.

Dalším podstatným tématem pak byla otázka trestní odpovědnosti mládeže a s ní spojená zejména otázka určení věkové hranice trestní odpovědnosti. I u tohoto tématu, jsem byla na počátku přesvědčena, že správnou volbou je snížení trestní hranice. Zároveň i v tomto případě jsem se při sběru informací a článků, po zhodnocení argumentů pro i proti této úpravě rozhodla změnit pohled na tuto problematiku. Ačkoli existuje mnoho názorů, proč by měla být hranice trestní odpovědnosti snížena, jsem přesvědčena, že v této chvíli je její úprava v rámci dodržení účelu soudnictví nad mládeží vyhovující. V této kapitole jsem se také zaměřila na pojem rozumové a mravní vyspělosti a v rámci otázky trestní odpovědnosti také zániku trestnosti a zvláště pak speciální úpravě u mladistvých u institutu účinné lítosti a promlčení.

Podstatným a v zásadě nejrozsáhlejším tématem, kterým jsem se zabývala, byla možná opatření, která lze mladistvým pachatelům ukládat. Původně jsem opět zastávala názor, že opatření, která v dnešní době ZSM soudům poskytuje, jsou nedostatečná či spíše příliš mírná, zejména v případě trestních opatření a jejich modifikací vůči dospělým pachatelům. Když jsem se ovšem hlouběji ponořila do problematiky ukládání opatření, zjistila jsem naopak, že z praktického hlediska není účel zákona plně využíván a že problém neskví v nedostatečně přísném potrestání, ale naopak v nevyužití všech možných způsobů nápravy, které zde zákon nabízí. V tom vidím jeden z největších problémů, který se při zpracování objevil a který je dle mého názoru nejvážnější. I když v celku zákonná úprava není bezchybná, obsahuje několik problémů, které jsem zmínila v práci, zdá se mi problém jejího praktického využití mnohem důležitější, než změna několika ustanovení. Pokud nebudou soudy ani nadále využívat speciální instituty, které jim trestní soudnictví nad mládeží nabízí, můžeme hovořit o dostatečné a vyhovující úpravě, nikoli však o plné efektivitě nápravných systémů.

V poslední části jsem věnovala pozornost také úpravě odklonů, tedy zvláštních případů řízení, které mimo již výše zmíněná opatření nabízí možnost řešení kriminality mládeže za užití principů restorativní justice. V tomto jsem nenašla žádných problémů, krom několika méně závažných nedostatků zmíněných v textu práce.

Poslední kapitolou byla úprava soudnictví nad dětmi mladšími patnácti let. Z tohoto pohledu se zdá být ještě důležitější zvolit správné přístupy v jednání s takovými pachateli, neboť právě děti mladší patnácti let mají největší tendence a možnost k nápravě, jelikož jejich vývoj ještě není ukončen. V tomto případě jsem byla, stejně jako většina společnosti, přesvědčena, že zákon nenabízí dostatečné prostředky k řešení kriminality i této věkové kategorie, nicméně po hlubším seznámení se s daným tématem, jsem došla k názoru, že i tato problematika je v rámci zákona a převážně závazků plynoucích z mezinárodních smluv, dostatečně upravena. Zákon nabízí v tomto směru dle mého názoru dostatečnou a efektivní možnost, alespoň z hmotněprávního hlediska, postupů, jak jednat s těmito dětmi a zabránit jejich pozdější recidivě.

Ačkoli zákon o soudnictví ve věcech mládeže není dokonalý, dá se s jistotou tvrdit, že od jeho zavedení v roce 2003 plní svůj účel. I když důvodů pro pokles kriminality páchané mládeží je mnoho a já jsem v této práci popsala jen několik z nich, je zjevné, že právě řádné využití speciální úpravy, ačkoli ne plně efektivně, vede k ústupu delikventní činnosti mládeže. Do budoucna můžeme jen doufat, že dojde k maximálnímu navýšení efektivity netrestních opatření také ze strany soudů a k nápravě některých výše zmíněných problémů.

Seznam použité literatury

Odborná literatura a časopisy:

- ČÍRTKOVÁ, L. Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. *Kriminalistika*, 2003, č. 4
- FENYK, J., *Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle §70 zákona č. 218/2003 Sb.*, Státní zastupitelství 2004, č. 2-3
- FIRSTOVÁ, J.. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 215 s., ISBN 978-80-7380-521-0
- FISCHER, S. a J. ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, 231 s. Psyché (Grada), ISBN 978-80-247-5046-0
- GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, ISBN 978-80-7478-614-3
- HRUŠÁKOVÁ, M, MATIAŠKO, M.: *Dopad nového trestního zákoníku na zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1
- HULMÁKOVÁ J., *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-450-6.
- CHMELÍK, J., *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: MV ČR, 1998. 122 s.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. 902 s. Student (Leges)., ISBN 978-80-87212-49-3
- JELÍNEK, J. a kol.. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges)., ISBN 978-80-7502-044-4
- JONÁŠOVÁ, R.: *Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let*, Bulletin advokacie 1-2/2009
- KARABEC Z., *Restorativní justice (Sborník příspěvků a dokumentů)*, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 2003, ISBN 80-7338-021-8

- MAREŠOVÁ, A., *Současný stav kriminality mládeže*, České vězeňství: čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci, Praha : Česko., Roč. 16, č. 2 (2008)
- MATOUŠEK, O. a A. MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-825-8.
- MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. Kroměříž : J. Gusek, nakladatelství v Kroměříži, 1926
- MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934
- NAVRÁTILOVÁ J., *Trest domácího vězení*, Bulletin advokacie 10/2009
- NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, ISBN 978-80-7357-509-0
- PODANÁ, Z., *Fenomén delikvence mládeže v České republice a středoevropském prostoru*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011, 183 s. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky), 7/2011., ISBN 978-80-86729-68-8
- PRUŠÁK, J. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha: Všehrd, 1912
- RYMEŠOVÁ, P., CHAMOUTOVÁ, K. *Průvodce psychologií osobnosti a sociální psychologie pro distanční studium.*, 1. vyd., Praha, Česká zemědělská univerzita v Praze, 2014, ISBN 978-80-213-2433-6
- ŘÍHA J.: Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TrZ), *Trestněprávní revue* 10/2006
- SOTOLÁŘ A., *K probačním programům v systému soudnictví ve věcech mládeže*, In *Trestněprávní revue*, 12/2006
- SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, 290 s. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk)., ISBN 978-80-738-389-6
- ŠÁMAL P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ A., HRUŠÁKOVÁ M., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*, C.H. Beck, Praha 2011, ISBN 978-80-7400-350-9
- ŠÁMALOVÁ, M., *Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv.*, Státní zastupitelství, 3/2013
- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9

- ŠČERBA F., COUFALOVÁ B., HRUŠÁKOVÁ M.: *Sankcionování mladistvých v praxi českých soudů pro mládež: poznatky z empirického výzkumu*, Trestněprávní revue 2/2015
- ŠIMEK M., ZEZULOVÁ J., Relativní nepřičetnost mladistvého – vybrané problémy, *Státní zastupitelství*, 2014, č. 1(2014)
- VÁLKOVÁ, H. a J. KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 636 s., Beckovy mezioborové učebnice, ISBN: 978-80-7400-429-2
- VÁLKOVÁ H.: *15 – 14 – 15 = dolní věková hranice trestní odpovědnosti v České republice v roce 2009*, *Právní rozhledy* 15/2009,
- VEČERKA, Kazimír. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 129 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci), ISBN 978-80-7338-079-3
- ŽÁTECKÁ E., M. HRUŠÁKOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže : komentář / Eva Žatecká, Milana Hrušáková*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, ISBN 978-80-7478-848-2

Internetové zdroje:

- <http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>
- <http://www.fi.muni.cz/~qprokes/socka/socka3.html#Obecnachar>
- <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>
- <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
- www.mvcr.cz/soubor/2-zprava-v8-21-12-doc.aspx
- <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
- http://svobodas.cz/data/zakony/trestni_zakonik_a_duvodova_zprava.pdf
- <http://cevro.cz>
- <http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/novy-trestni-zakonik-sexuologie-deti-a-mladistvi-451196>
- http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3208/f3/100478s_ob50502.pdf
- <http://www.advokatnikalkulacka.cz/ustavni-soud/IV.US173-94.php>

- http://usti.idnes.cz/vrazda-v-teplicich-0n3-/usti-zpravy.aspx?c=A160214_092224_usti-zpravy_eb
- <https://www.pmscr.cz/mladistvi-probacni-programy/>
- <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>
- <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=5887&d=331242>
- http://www.vudds-hostoun.cz/dokumenty/vnitri_rad.pdf
- <http://www.epravo.cz/top/clanky/zahlazení-odsouzení-9447.html>
- <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti>

Právní předpisy

- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- zákon č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
- Vyhláška č. 438/2006, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních

Český abstrakt

Diplomová práce Problémy trestního soudnictví nad mládeží se zabývá otázkou kriminality mládeže, páchaní protiprávních činů mladistvých a dětí mladších patnácti let a sankcí, jež jsou za ně ukládány podle z. č. 218/2003 Sb. Tato práce tedy pojednává o otázkách spojených s delikvencí mládeže a řeší je jak z pohledu hmotného práva, tak i z pohledu kriminologického a kriminalistického.

Práce je zaměřena na podání celkového obrazu o vybraných tématech trestního soudnictví nad mládeží a případného stanovení alternativních řešení. V závěru každé kapitoly je shrnut vlastní názor autorky a v případě problematické úpravy též případná možnost řešení. Text je členěn do pěti kapitol a následně do podkapitol. V první kapitole jsou vymezeny základní pojmy týkající se celé práce.

V druhé kapitole práce pojednává o kriminalitě mládeže, tedy o příčinách, které vedou k delikventnímu chování jedinců a hlavní znaky provinění páchaných mladistvými. Dále jsou zde shrnuta data z oficiálních statistik.

Třetí kapitola se zaměřuje na stále aktuální otázku trestní odpovědnosti mladistvých, zejména na otázku určení věkové hranice trestní odpovědnosti a rozumové a mravní vyspělosti a s ní spojenou otázkou, zda se jedná o samostatný znak provinění či je jen speciálním druhem (relativní) přičetnosti. V rámci této kapitoly se práce také věnuje institutu zániku trestní odpovědnosti.

Čtvrtá kapitola se zabývá stěžejním tématem této práce, a to sankcemi, které mohou být mladistvým uloženy. Podává ucelený obraz o všech těchto opatřeních, jež lze užít, zabývá se podmínkami jejich uložení s důrazem speciální trestní opatření ochranné výchovy. Tato kapitola také sumarizuje statistické údaje počtu uložených jednotlivých opatření a následné závěry. Je zde také zmíněn institut zahlazení odsouzení.

Pátá kapitola se věnuje odklonům v trestním řízení a podmínkám jejich uložení. Rozebírá tři základní odklony uvedené v zákonu o soudnictví ve věcech mládeže a jejich speciální úpravu.

V poslední kapitole je rozebrána úprava ve věcech dětí mladších patnácti let, zejména se zaměřením na opatření, která jim mohou být uložena a s tím spojené problémy.

Anglický abstrakt

The issues of the juvenile criminal justice

This thesis is focused on question of juvenile delinquency, committing of unlawful acts of the youth and the children younger fifteen years old and penalties which are imposed according to Act No. 218/2003 Coll. This thesis deals with questions connected with delinquency of juvenile and handle them from view of substantial law, as to approach to them from criminality and criminology views.

Thesis is focused on introducing united perspective of chosen topics juvenile criminal justice and in case of options settling alternative solutions. In the end of each chapter the author's own opinion is presented and in the case of problematic regulation also possible solution is proposed. Thesis is divided in to five chapters and further split into subsections. In first chapter basic key concepts regarding main thesis are defined.

In the second chapter thesis deals with juvenile delinquency, especially about cause leading to delinquent acting of individuals and main features of unlawful acts committed by the youth. Further there are summarised data from official statistics.

Third chapter is focused on still actual topic of legal liability of the juvenile, especially on setting age limit of legal liability and intellectual and moral maturity and with this connected question if this is separate feature of offence or if this is only special kind of relative sanity. In regard of this chapter the thesis handle institute of extinction of criminal liability.

Fourth chapter is devoted to main topic of whole thesis, the penalties, which can be imposed on the youth. It provides deep view over all these measures, which can be imposed, deals with conditions where they can be imposed and with importance on special criminal measure of protective care. This chapter also summarises data from statistic data about imposed measures and further conclusions. Also the institute of deletion of conviction from criminal records is mentioned.

Fifth chapter is dedicated on detours in criminal justice and conditions of their usage. Thesis includes three basic detours which are mentioned in the Act of juvenile criminal justice and their special modifications.

In last chapter the adjustment of justice about children younger fifteen years is incorporated, especially with focus on measures which can be imposed and on problems connected with it.

Klíčová slova

Trestní soudnictví nad mládeží – juvenile criminal justice

Kriminalita mládeže - juvenile delinquency

Sankce - penalties